

ସ୍ବାମୀଭୂଷା

ଭୀମାଭୂୟା

ଲେଖକ—ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦାସ, ଏମ୍. ଏ.

ସଂପାଦକ—ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀ

ନୂତନ ସଂସ୍କରଣ-୧୯୭୪

ପ୍ରକାଶନ

—ବିଦ୍ୟାପୁରୀ—

ବାଲୁବଜାର, କଟକ—୨

ମୂଲ୍ୟ—ଟ ୨.୫୦

PREFACE

This little story in Uriya is laid at the feet of Sir Andrew Henderson Leith Fraser, M.A., L.L.D., K.C.S.I., on the throne of Belvedere, as a jungle flower from the hills inhabited by the primitive Bhuiyan tribe, His Honour being the first Lieutenant-Governor to have graced with his visits the inaccessible states of the Orissa Gurjats. In being graciously pleased to accept the dedication of so insignificant an object His Honour has shown the magnanimity of the Chinese Emperor who accepted the offering of a handful of water from an humble peasant as a token of loyalty.

It will not be out of place to insert here a few observations about the Bhuiyan who is the hero and whose manners, customs, ideas, thoughts and institutions form the groundwork of this little narrative. As derived from the word Bhuin or soil the Bhuiyan is the child of the soil. The word was once used as a title to the deserving and is still retained as an object of pride by old families of respectability such as the Bhuiyans of Gurpada, Sahabandar, Jamkunda and Mangalpur in the District of Balasore. But the real Bhuiyan has long been deprived of his best soil and driven into the hilly parts of Orissa covered with dense and gorgeous jungles. I have seen some of this scenery in the company of an official who could not but admire it as surpassing beauty and grandeur the well-known scenery of the land and the Vindhya Hills. Though thus driven into the depths of the jungles, the Bhuiyan has all along fondly cherished the loyalty that led centuries

such books as written in the present day, generally distasteful to me. Your book, however, is one which has greatly interested me. The selection of the theme (the simple life of the primitive Bhuiyans of Keonjar), the sympathy and fidelity with which the plot has been manipulated, the deep knowledge of human nature evident in the ingenious characterisation of the various persons, the truth and the freshness of the descriptions, whether of natural sceneries or of human institutions and ceremonies, the pure and elegant diction redolent of the homely sweetness of Oriya undefiled as also of the dignity of classical speech, and, above all, the supremely wise spirit of reverence and charity with which the book is deeply impregnated, mark it out as the best of all romances yet written in Oriya."

MUZAFFARPUR,

September 1908

}

GOPAL BULHUB DAS

ମୁଖବନ୍ତ

ଶ୍ରୀମାତୁୟାଁ ଉପନ୍ୟାସଟି ୧୯୦୮ ମସିହାରେ କଟକ ଏଡ଼ିଓର୍ଡ଼ ପ୍ରେସରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଲେଖକ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦାସ ଓଡ଼ିଶାର କୃଷୀ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ । ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ୧୮୭୦ ମସିହାରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ସାଲେପୁର ଥାନାର ସତ୍ୟଭାମାପୁର ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଉତ୍କଳଗୌରବ ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ଅନୁଜ । ତାଙ୍କର ପିତାଙ୍କ ନାମ ରଘୁନାଥ ଦାସ ଓ ମାତାଙ୍କ ନାମ ପାଦ୍ମା ଦେବୀ । କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଏମ୍. ଏ. ପାସ୍ କରି ସେ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହୋଇଥିଲେ । ଭରଣୀୟଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏହା ସେତେବେଳେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଚୁକ୍ତି ଥିଲା ।

ଚୁକ୍ତି-ଜୀବନରେ ସେ ଖୁବ୍ ସଜାଣି ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କର୍ମଚୁକ୍ତି ଭାବେ ପ୍ରଖ୍ୟାପିତ ଓ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥିଲେ । ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଭାବେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅବଶେଷରେ ସେ ଓଡ଼ିଶା କମିସନରଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିସ୍ଥାନ୍ତି ଓ ଗଡ଼ଜାତ-ସମୂହର ଆସିସ୍ଥାନ୍ତି ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । କେନ୍ଦୁଝର ରାଜା ନାବାଳକ ଅବସ୍ଥାରେ ଗାଦି ପାଇବାରୁ ସେ ସେଠାରେ ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଭାବେ କିଛିଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେହିଠାରେ ଥିଲାବେଳେ ସେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଘନିଷ୍ଠ ସଂପର୍କରେ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ‘ଶ୍ରୀମାତୁୟାଁ’ ରଚନାର ପ୍ରେରଣା ପାଇଥିଲେ ।

ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ କମିସନରୁ ସପ୍ତ ବାହାଦୁର ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କ ସହ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ବସନ୍ତକୁମାରୀ ଦେବୀ । ସେ ‘ଶିକ୍ଷା ଦର୍ପଣ’ ଓ ‘ପରିଚ୍ଛାଦିକା’ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦନା କରିଥିଲେ ଓ “ଶିକ୍ଷାକ୍ଷୀ” ନାମକ ଏକ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଓ ବସନ୍ତକୁମାରୀଙ୍କର କୌଣସି ପୁଅ ସନ୍ତାନ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି କନ୍ୟାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ‘ଉମା ଦେବୀ’ ଓ କନିଷ୍ଠା ପୂଜ୍ୟା ଦେବନେମୀ ରମା ଦେବୀ ଉତ୍କଳରେ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ।

ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ପ୍ରଣୟାଶ୍ରିତ । ନାୟକନାୟିକା ମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ବିଶେଷତଃ ନାରୀଚରିତ୍ରର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ପରିସ୍ପୃଷ୍ଟ ନହୋଇ ସାଙ୍କେତିକ ଭାବରେ ରହିଛି । ଉପନ୍ୟାସ-ଶେଷରେ ଉମାଭୂୟାଙ୍କ ସହିତ ରାଜକୁମାରୀଙ୍କର ପ୍ରଣୟ ପରିଶିତ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରଣୟମାନ ହେଲେହେଁ ଭାରତୀୟ ପ୍ରଣୟଶାସ୍ତ୍ରମାନର ପରମ୍ପରା ଏବଂ ସଙ୍ଗତର ସମ୍ବନ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ପ୍ରଣୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ମନେହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ପୁରୁଷ ଯୁଗର ବ୍ରହ୍ମରାଜ ବ୍ରହ୍ମରାଜିଣୀ ମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରୂପେ ରହିଅଛି । ତେଣୁ ଉପନ୍ୟାସଟି ସରସ ଓ ମନୋଜ୍ଞ ହେଇ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ସ୍ଥିତିକୁ ପ୍ରକଟିତ କରିଅଛି ।

ଲେଖକ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିମାନଙ୍କର ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲେ । ତାହା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଭୂତ କବିତାବଳୀରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ତାଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସରେ ସେ ପୁରୁଣା ଚଳନ୍ତି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ବଲ୍ଲଭ ଦାସ ସେ ଯୁଗର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଚାକ୍ଷୁଷରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ

ସାହିତ୍ୟସେବା ଥିଲେ ଏବଂ ବହୁ କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା ଓ ସଙ୍କଳୟିତା ଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ‘ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ’ ପତ୍ରିକାର ସେ ଏକ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଲେଖକ ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ପ୍ରତିଭା ଉତ୍କଳର ଶିକ୍ଷିତ ସାଧାରଣ ଜାଣିଥିଲେ । ସେ “ଉଷା”, “ତାରକ ସହାର” ଓ “କୋଣାର୍କ” ନାମକ କାବ୍ୟମାନ ଲେଖିଥିଲେ । କବିତା ମଞ୍ଜୁଶ୍ରୀ ଓ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ସେ ଲେଖିଥିଲେ । ସେକାଳରେ ଚଳୁଥିବା କେତେକ ସର୍କାସୀ ଆଇନର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । କବିବର ରଘୁନାଥ ରାୟଙ୍କ ଲେଖାକୁ ସେ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ରଚନାବଳୀର ସେ ଶବ୍ଦ ସମାଲୋଚନା ଲେଖିଥିଲେ । “ଉକ୍ତି ରତ୍ନାବଳୀ” ଓ “ପ୍ରୀତି ସୁଧାକର” ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟ କବିତା ମଧ୍ୟ ସେ ସଙ୍କଳନ କରି ଛାପିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ମରଣ କବିତା ବହୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ କବି ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶୁଣୁର ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସଙ୍କ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ ।

ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭଙ୍କ ସାହିତ୍ୟକୃତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ଜାନକୀବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତି ଉରଦ୍ଦାଜ ବିସ୍ତାରିତ ଭାବରେ ତାଙ୍କ “ସୃଷ୍ଟି ଓ ସମୀକ୍ଷା” ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ।

ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭଙ୍କ ଜାତୀୟତା ତାଙ୍କ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ଭାଷଣମାନଙ୍କରୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜଣାଯାଏ । ତାଙ୍କର ସେହି ଭାଷଣ ଔପନ୍ୟାସିକ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କ “ଦୀପଂ ଜ୍ୟୋତିଃ” ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ବିଶଦ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ୧୯୧୪ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହେଲା ।

ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ଲେଖକ ଆଦିବାସୀ ଜୀବନର ଯେଉଁ ଚିତ୍ର ଦେଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ଉତ୍କଳରେ ସେ ଯୁଗରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସାଧିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଆଦିବାସୀ ଜୀବନକୁ ନେଇ ଉତ୍କଳରେ ଏହାହିଁ ସେ ଯୁଗର ପ୍ରଥମ ଉପନ୍ୟାସ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଦିବାସୀସଂଖ୍ୟା ସମୁଦାୟ ଲୋକସଂଖ୍ୟାର ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ ଅଟେ । ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଓଡ଼ିଶାରେ ନାନା ଭାବରେ ନାନା ଶେଷରେ ମିଶି ଓଡ଼ିଆ ଜୀବନକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରି ଆସିଛି । ଏହି ମିଶ୍ର ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଉପରେ ଓଡ଼ିଶାର ଧର୍ମପରଂପରା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଗଠିତ ହେଇଛି । ଏହା ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତି ନାମରେ ପରିଚିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଉତ୍କଳର ପ୍ରଥମ ଉପନ୍ୟାସ ‘ପଦ୍ମମାଳୀ’ ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ ‘ବିବସିମା’ର ପରେ ଏହା ଉତ୍କଳର ତୃତୀୟ ଉପନ୍ୟାସ ।

ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଭୂସ୍ଥା ଜାତିର ଖୁବ୍ ଖାତିର ଥିଲା ଏବଂ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ରାଜା ସର୍ଦ୍ଦାର ନିବାସିତ କରୁଥିଲେ । ଗରମଦାର ଭୂସ୍ଥା ପରିବାରମାନଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟଲୋକେ ଓ ରାଜା ଖୁବ୍ ଖାତିର କରୁଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାର ମଙ୍ଗଳପୁର, ସାହାବନ୍ଦର ଓ ନାମକୁଣ୍ଡାର ଭୂସ୍ଥା ଜାତିର ଲୋକେ ଶିକ୍ଷିତ ସଭ୍ୟ ହୋଇ ଧନାର୍ଜନ ଫଳରେ ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ସମାଜରେ ମିଶି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଭୂସ୍ଥା ହେଲେ ବି ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଦିବାସୀଭୁଲ୍ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯଥାର୍ଥ ଭୂସ୍ଥାଲୋକେ ଭଲ ଜମି ଓ ଗୃହରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ଘନଜଙ୍ଗଲରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ଭୁଲ୍ ରହିଥାନ୍ତି । କେନ୍ଦୁଝରର ଭୂସ୍ଥାପୀତ ଏହି ଆଦିବାସୀଙ୍କ ରାଜ୍ୟ । ଯୁବରାଜ ଗାନ୍ଧିରେ ବସିଲାବେଳେ ଭୂସ୍ଥା ସର୍ଦ୍ଦାରମାନେ ଭାଗ

ରଜାଙ୍କୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ଦୂରରୁ ନେଇ ସିଂହାସନରେ ବସାଇବା ପ୍ରଥା ବହୁକାଳରୁ ରହିଛି । ଭୂପୂର୍ବମାନେ ରଜାଙ୍କୁ ଗାଦିରେ ବସାଇଲା ପରେ ସେ ଅଭିଷେକ ହୁଅନ୍ତି । ତାହାପରେ ରଜା ସର୍ବାରମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଶାଢ଼ୀ ବନ୍ଧାନ୍ତି । ଲେଖକଙ୍କ ଉପରିସ୍ଥ ସାହେବ କର୍ମଗୁଣ ଭୂପୂର୍ବ ପୀଢ଼ ଦେଖି ସେଠାର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ କହିଥିଲେ, ବିନ୍ଧ୍ୟଗିରିର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭାରୁ ଏହି ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର । ଭୂପୂର୍ବମାନେ ଅତି ରଜଭରଣ ପ୍ରଜା ବୋଲି ରଜାଙ୍କୁ ଠାକୁର ଭଳି ମନେକରି ପୂଜା କରନ୍ତି । ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଙ୍କ ଗୁଙ୍ଗୁନାଚ, ଡଳଭଙ୍ଗାନାଚ ଭୂପୂର୍ବ ଜାତିର ଅତି ପ୍ରିୟ ଉତ୍ସବ । ସେହି ସମୟରେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ସ୍ୱର୍ଗୀ ସ୍ତ୍ରୀ ବାନ୍ଧୁ ଥାଆନ୍ତି । ଭୂପୂର୍ବମାନଙ୍କର ମାଦପୋଡ଼ ପବ (ଓଷା ଉଜୁଆଁ) ଉତ୍ସବରୁ ଏହି ଉପନ୍ୟାସର ଆରମ୍ଭ । ଲେଖକ ଭୂପୂର୍ବମାନଙ୍କର ଗୁଣ-ମାତ୍ରକୁ ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଦର୍ଶାଇ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ସଭ୍ୟସମାଜର ଗୁଣମାତ୍ରକୁ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମଲେଚନା କରିଛନ୍ତି ।

ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସ୍ୱପାଦିକା ଥିବାବେଳେ ହଠାତ୍ ଶ୍ରୀମାତ୍ ଭୂପୂର୍ବ ବହିଟି କୌତୁହଳରେ ପଡ଼ିଲି । ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ହେଲେ ଆମ ଦେଶର ଆଦିବାସୀମାନେ ତାହା ପଢ଼ିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ହେବେ ଓ ସାଧାରଣ ପାଠକ ୫୦ ବର୍ଷ ତଳର ଓଡ଼ିଆ ଜୀବନଧାରା ସଙ୍ଗେ ପରିଚିତ ହେବେ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ହେଲା । ଆଉ କିଛି ନ ହେଉ, ବହିଟିର ଐତିହାସିକ ମୂଲ୍ୟ ଯେ ବହୁତ ବେଶୀ, ଏହି ଧାରଣା ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହେବାରୁ ଲେଖକଙ୍କ କନ୍ୟା ଦେଶନେନ୍ଦ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ରମା-ଦେବୀଙ୍କ ଠାରୁ ଓ ଲେଖକଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ତଥା ‘ମଲ୍ଲଜହ୍ନ’ ଉପନ୍ୟାସର ଲେଖକ ଓ ଚିନ୍ତା ଶିଳ୍ପୀ ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ରକିଶୋର ଦାସଙ୍କଠାରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ପାଇଁ ଅନୁମତି ଆଣିଲି ।

(୧)

ବହିଷେଇ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଲେଖାଥିବାରୁ ମୁଁ ତତ୍-
 କାଳୀନ ଆଦିବାସୀ ବିଭାଗର ସେକ୍ରେଟାରୀ ଶ୍ରୀ ହିମାଂଶୁ ଘୋଷଙ୍କ
 ନିକଟକୁ ଯାଇ ବହିଷେ ଛୁଟିବାକୁ ଦରଖାସ୍ତ କଲି । ସେ ମଞ୍ଜୁର
 କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୁସ୍ତକଟି ମୁଦ୍ରିତ ନ ହୋଇ ବହୁକାଳ ପଡ଼ି ରହିଲା ।
 ତେଣୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟହୋଇ ନିଜେ ଛୁଟିବାପାଇଁ ତାହାକୁ ନେଇ ଆସିଲି ।
 ମୁଁ ଛୁଟିଲେ ସରକାରଙ୍କ ଆଦିବାସୀ ବିଭାଗ ଏକହଜାର ଖଣ୍ଡ ବହି
 କଣିବେ ବୋଲି ତତ୍କାଳୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ଓ ଡେପୁଟି ସେକ୍ରେଟାରୀ
 ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମନାଭ ମିଶ୍ର ମହାଶୟ ନିର୍ଭର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ ।
 ଆଦିବାସୀ ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକମେ ମୁଁ D. P. I.ଙ୍କ ଠାରୁ ସୁପାରିଶ
 (approval) ପତ୍ର ତାଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲି । ମାତ୍ର ସେ ବହିଷେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ-
 କ୍ଷମେ ହଜି ଯିବାରୁ କେନ୍ଦୁଝରର ଓକିଲ ଶ୍ରୀ ଶଶୀ ସାହୁଙ୍କଠାରୁ ମୋର
 ପୁଅ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଅମିତାଭ ଖଣ୍ଡେଏ ଛୁଣ୍ଟା ବହି ଆଣିଦେଲା । ତାହା
 ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ନଥିବାରୁ କନିକା ଲଲବେଶ୍ୱର ଚପ୍ରାସୀ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ
 ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଉତ୍ତର ଖାତାଟି ଆଣିଲି । ଶୁଣିଲି ଏହି ଉତ୍ତର ଖାତା
 ପତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ ଏମ୍. ଏ. ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ ।
 ଏପରି ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଇଉନିଭରସିଟି ପ୍ରେସରେ ନ ଛପାଇ
 ଅପ୍ରକାଶିତ ଓ ଅପ୍ରାପ୍ୟ ବହିଷେ କପରି ପାଠ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦାତା ହେଲା
 ତାହା ବିଶେଷ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା । ଯଦ୍ବାହେଉ ଛୁଣ୍ଟାବହି ଓ ଉତ୍ତର
 ଖାତାକୁ ମିଳାଇ ଏବଂ ପ୍ରେସପାଇଁ କପି ସଂଶୋଧନ କରି
 ଶ୍ରୀ ଦିବାକର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଛୁଟିବାକୁ ଦେଲି । ସେ ବହିଷେକୁ ଯହର
 ସହିତ ଆଗ୍ରହରେ ଛୁଟିଛନ୍ତି ।

ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ‘ଭୀମଭୂୟାଁ’ ସଂପର୍କରେ ଭକ୍ତକବି
 ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିମତ ସହ ଇଂରାଜୀରେ ଏକ

ଅଗ୍ରଲେଖା ଲେଖିଥିଲେ । ଛୁଟି ବହିରେ ସେ ଇଂରାଜୀଲେଖା ନଥିଲା । ମାତ୍ର ୮ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ “ଆସନ୍ତାକାଲି” ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ଶ୍ରୀମାତୁପୁଁ ବହି ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାହେବମାନଙ୍କ ଅଗ୍ରଲେଖାର ଅନୁବାଦ ସହ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ତାହାର ତର୍ଜମା ଏବଂ ଉପନ୍ୟାସର ବିଶଦ ଆଲୋଚନା କରି ବିସ୍ତାରିତ ଭାବରେ ଲେଖିଥିଲି ।

ଶ୍ରୀମାତୁପୁଁ ଉପନ୍ୟାସଟି ଗ୍ରେଟ ବହି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ବହିଟିଏ କେବଳ ସେକାଳ କାହିଁକି, ଏକାଳରେ ମଧ୍ୟ ବିରଳ । କି ରଜମାତି, କି ସମାଜମାତି, କି ଦଣ୍ଡମାତି, କି ଅର୍ଥମାତି, କି ଗୋଷ୍ଠୀମାତି, କି ବ୍ୟକ୍ତିମାତି ସବୁ ବିଷୟରେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକଙ୍କର ଦାନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଟେ । ଏପରି ତାହୁଁକି, ପୁଣି ସୋମାଜିକ ବହିଷ୍ଠେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିରଳ । କେନ୍ଦୁଝରର ତତ୍କାଳୀନ ରଜଜେମାଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀମାର ପ୍ରଣୟ, ଗୀନାମାଳି ପ୍ରତି ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣୟ ଆକର୍ଷଣ, ପୁଣି ଗୀନାମାଳି ଶ୍ରୀମାର ବଡ଼ଭାଇ ବାଣୀଧରକୁ ବିଭା ହେବାରୁ ଶ୍ରୀମାର ନୈରାଶ୍ୟଜନକ ବ୍ୟର୍ଥତାର ପରିଣାମ, ପ୍ରତିଦିନର ପ୍ରତ୍ୟକ ନିଜର ନିରୁଦ୍ଦେଶ ଯାତ୍ରା ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ବହିରେ ଲେଖାଅଛି । ତତ୍କାଳୀନ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଅମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ମନମୁଖୀ ଶାସନର କଥା ମଧ୍ୟ ଲେଖାଯାଇଛି । ସେ ଯୁଗର ସମାଜରେ ନାରୀର ମଧ୍ୟ ବିସ୍ତାର ଗ୍ରାସି ଲେଖା ହୋଇଅଛି । ବହିଟି ପଢ଼ିଲେ ଲେଖକଙ୍କର ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାର, ଉଚ୍ଚବିଚାରଶାସ୍ତ୍ର, ଭାଷ୍ୟବାଦିତା ଏବଂ ନ୍ୟାୟ ଓ ସତ୍ୟ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାବ ପାଠକମନରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ଲେଖକ ବହିଟିକୁ ଯଥାର୍ଥଭାବରେ ଉପନ୍ୟାସର ଜୀବନ ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ବହିଟି ଗୋଟିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟ । ବହିରେ ବାସ୍ତବତାଠାରୁ

ଭାଗ୍ୟ, ଦଇବର କଥା ବିଶେଷ ଭାବରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।
 ସାଧାରଣ ଜନ୍ମଧର୍ମ ଓ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ନବିଶ୍ୱାସ, ଭୟ,
 ଆଶଙ୍କା ଓ ସ୍ୱର୍ଗପୁର କଥା ମଧ୍ୟ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ।
 ସେଥିରେ ଉପନ୍ୟାସ ରଚିତ ହୋଇଥିଲେ ବି ଭବାଦର୍ଶ, ଭାଷା
 ଓ ବିଷୟ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଏଥିରେ ଜାଣିପାରି ଜୀବନରେ ଆଦିବାସୀ
 ପ୍ରଥମ ମେଳ ରହିଥିବାରୁ ବହୁଟି ଦେଶକାଳପାତ୍ରର ସୀମିତ
 ଆବେଷ୍ଟନା-ନିଗଡ଼ରେ ବନ୍ଦୀ ନ ହୋଇ ତାର ସୀମା ଛୁଡ଼ିଯାଇଛି
 ବୋଲି ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଚିରନ୍ତନର ସ୍ୱାକ୍ଷରକା
 ରଖିଦେଇଛି । ଏହାର ଆଧିକାରିକ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ବହୁଟି
 ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ
 M.A. ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ବହୁଟିକୁ ପାଠ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରିଥିବାରୁ
 ସଫଳ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଧନ୍ୟବାଦାର୍ଥ । ଶେଷରେ ବକ୍ରବ୍ୟ
 ଏହି ଯେ, ଏହି ପୁସ୍ତକର ନାୟିକା କେନ୍ଦୁଝରଜେମାଙ୍କୁ
 ଲିଖକ ମହାଶୟ ତାଙ୍କର ପଣଆଛି ଯେ କି ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ
 ସମ୍ପ୍ରଦର୍ଶିତ ପ୍ରଥାରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଶବ୍ଦଗତାରେ ବସି ସ୍ୱର୍ଗାଭିଷେକ
 କରିଥିଲେ, ଉତ୍କଳର ସେହି ସଙ୍ଗ ରମଣୀ ମହାପ୍ରସାଦୀ ନାରୀ
 ଶ୍ରୀମତୀ କୃଷ୍ଣା ଦେବିଙ୍କ ସହିତରେ ସମାନ ଆସନ ଦେଇଛନ୍ତି ।
 କେନ୍ଦୁଝରଜେମା ମଧ୍ୟ ଆଜୀବନ ଏକପରିବ୍ରାତ ଧରି ବ୍ରହ୍ମରୁଣିଣୀ
 ହୋଇ ବୃନ୍ଦାବନରେ ରହି ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଜୀବନରେ
 ସେ ପତିସଙ୍ଗ ଲଭି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପରକାଳରେ ପତିସଙ୍ଗ
 ବାସନାରେ ତପସ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ଏହା କେବଳ ଭାରତୀୟ ନାରୀଙ୍କ
 ପକ୍ଷରେ ହିଁ ସମ୍ଭବ । ଏହି ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ନାରୀଙ୍କର ପରଂପରା
 ଥିଲା । ତେଣୁ ଏ ପୁସ୍ତକର ନାୟିକା ଏକ ମହାନ, ଆଦର୍ଶମୟ
 ତଥା ଅତୁଳନୀୟ ଜୀବନର ନାୟିକା । ପ୍ରାୟଶ୍ଚୟ ହିଁ ତାଙ୍କର
 ତପସ୍ୟାର ଆରମ୍ଭ ଏବଂ ତହିଁରେ ତାଙ୍କର ସିଦ୍ଧି ।

• ରାଜଜେମାଙ୍କ ଜୀବନଦର୍ଶନର ଗଭୀର ତତ୍ତ୍ୱ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଏଥିରେ କେବଳ କଳ୍ପନାକୁ ଆଣିପାରି କରି ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ବାସ୍ତବତାରେ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ର କଳନା କରିବା ପବନକୁ ପାନ୍ଥରେ ଧରିବା ଭଳି ଏକ ଅସମ୍ଭବ କଥା—ଏ ଯୁଗରେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଣୟ ଧନ୍ୱିତ ଗୁଡ଼ିପତ୍ର ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ ସେତେବେଳେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଉପନ୍ୟାସର ବହୁଳ ପ୍ରଚାରର ଯଥେଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରି ମୁଁ ଏହାକୁ ପୁନଃ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ମନ ବଳାଇଲି ।

କଟକ
ତା ୭ । ୭ । ୭୪

} ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀ

ବ୍ରହ୍ମମୂଲ୍ୟାୟନ

ସ୍ବାଧୀନତା ପରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଗ୍ରଗତି ହୋଇଥିବା କହି କେହି କେହି ଆମ୍ଭସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଦି'ରୁରିଖଣ୍ଡ ମାସିକ ଓ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ନୂଆ ନୂଆ ଲେଖକଲେଖିକାଙ୍କ ରଚନାମାନ ଦେଖାଯାଏ । ନୂଆ ପୁଅଝିଅ ବା ନୂଆ ଫସଲ ପ୍ରତିବର୍ଷ ହେବାପରି ନୂଆ ଲେଖକ ବାହାରିବାଟି ତ ସ୍ବାଭାବିକ । ସେଥିରେ ସ୍ବାଧୀନତାର ପ୍ରେରଣା ରହିଲା କେଉଁଠି ?

ନୂଆ ବହି ମଧ୍ୟ ସେଇ ନିୟମରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ମାତ୍ର ତହିଁରେ ସ୍ବାଧୀନ ଜୀବନର କିମ୍ବା ସ୍ବାଧୀନ ପରିସ୍ଥିତିର ବାତାବରଣ କି ଭାବରେ ଫୁଟିଛି, ତାହାହିଁ ବିରୁପ୍ୟ । ପୁଣି ବହିଟିଏ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ତହିଁରୁ ହଜାର ଖଣ୍ଡ କେତେ କାଳ ଭିତରେ ବିକ୍ରି ହୋଇପାରୁଛି ଓ ବିକ୍ରିଲାଭ୍ୟ ଧନଦ୍ବାରା କେତେ ଜଣ ଲେଖକ ଉପକୃତ ହୋଇ ସ୍ବାଧୀନ ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହେଉଛନ୍ତି, ତା'ର ହିସାବ ସ୍ବାଧୀନତା ଫଳବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ ଭୁଲନାରେ ଏବେ କି ପରିମାଣରେ ଆଶାପ୍ରଦ ତାହା ଖୋଜି ପାଇବା ସମ୍ଭବପରି ନୁହେଁ । କାରଣ ସେ ହିସାବ କେବଳ ଦୃଷ୍ଟିକ ପ୍ରକାଶକ ଓ ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦକ ବା ପରିଗୁଳକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ହିଁ ଆବଦ୍ଧ ।

ସବୁଠାରୁ ଉପନ୍ୟାସର କାଟକି ବେଶୀ ବୋଲି ଶୁଣାଯାଇଥାଏ । ସ୍ବାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ ଏବଂ ପରେ ମଧ୍ୟ ନୂଆ ଉପନ୍ୟାସର ସଂଖ୍ୟା ନିଶ୍ଚୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ଅଥଚ ସେଗୁଡ଼ିକର ସଂସ୍କରଣ ସଂଖ୍ୟା ତ ଆଦୌ ଉତ୍ସାହଜନକ ବୋଲି ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ !

ସ୍ବର୍ଗତ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦାସଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଲିଖିତ “ଭ୍ରମାଭୂୟା” ଉପନ୍ୟାସ ଖଣ୍ଡିକର ଦ୍ବିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ଦେଖାଦେଇଛି ଲେଖକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ଅନେକ ବର୍ଷ ପରେ । ତାହା ପୁଣି ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟର ଏମ୍. ଏ. କ୍ଲାସରେ ପଢ଼ା ହେବାପାଇଁ ମନୋମାତ ହେବାର କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ବୋଲି ବହିଟିର ସଂପାଦକା ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀଙ୍କ ଠାରୁ ଜଣାପଡ଼େ । କି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେ ବହିଟିର ନକଲ ସଂଗ୍ରହ କଲେ, ତାହା ମଧ୍ୟ ବଡ଼ କୌତୂହଳପ୍ରଦ । ଏହାର ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ ବେଳେ ବୋଧହୁଏ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡେ କି ଦି’ଖଣ୍ଡ ମାତ୍ର ମୌଳିକ ଉପନ୍ୟାସ ଥିବ ।

ବହିଖଣ୍ଡ ପୁଣି ଖୋଦ୍ ଆଦିବାସୀ ଓ ଅଣଆଦିବାସୀ ଚରିତ୍ରକୁ ଘେନି ରଚିତ । ସେତେବେଳେ ଏହି ଉପାଦାନ ଏକାବେଳେ ପ୍ରଥମ ଓ ମୌଳିକ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସଟିର ପ୍ରାଚୀନ ଢଙ୍ଗର ଅଚଳ ଭାଷା ଓ ଉପାଖ୍ୟାନ ବର୍ଣ୍ଣନାଭଙ୍ଗୀଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକାବେଳେ ନୂତନ । ପରୁଣ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ କାଳ ପରେ ତା’ର ଦ୍ବିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ମଧ୍ୟ ଏ କଥାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରମାଣ ।

“ଭ୍ରମାଭୂୟା”ର ଲେଖା-ଶ୍ଳାଈଲ୍ ପୁଣି ଗଳ୍ପ ଓ ଘଟଣା ଗୁଡ଼ିବାର କୌଶଳରେ ଯେଉଁ ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଅଛି, ତାହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବିରଳ । ନାଟକ ଭଳି ଉପନ୍ୟାସରେ ଘଟଣାର ଉତ୍କଣ୍ଠାହିଁ ପ୍ରଧାନ ଆକର୍ଷଣୀୟ ବସ୍ତୁ । ଲେଖକ ବହିଟିର ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷଯାକେ ଏଇ ଉତ୍କଣ୍ଠାକୁ ନିୟୁତାତାର ସହିତ ରକ୍ଷା କରିପାରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ନାଟ୍ୟ କିମ୍ବା ପୁରୁଷଚରିତ ଜୀବନ୍ତ ଓ ଗୁପ୍ତସ୍ବ ପରି ବୋଧ ହୋଇଥାଏ । ଯଦିବା ଘଟଣାଦୃଷ୍ଟିରୁ ରଜାଜ୍ଞାରେ ମୁଣ୍ଡ

କାଟିବା କମ୍ପା ସାନ ସାନ ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲଢ଼େଇ ଚାଲିବା ଆଜି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର କବି, କୋହ୍ଲ, ଭୂୟାଁ, ସାନ୍ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ଆଦିବାସୀମାନେ ଯେପରି ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି, ସେହିପରି ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳରେ ଗଦବା, ପରଜା, କୋୟା, ଗଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ଶ୍ରେଣୀର ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଭୂୟାଁମାନେ କେନ୍ଦୁଝରର ଭୂୟାଁପୀଠରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଥାଆନ୍ତି । କେତେକ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ସେ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ବା ରାଜବଂଶ ସହିତ ଯେପରି ପ୍ରୀତିବନ୍ଧୁ ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ପର୍କ ରହିବା ସ୍ବାଭାବିକ, ସେଇପରି ଭୂୟାଁମାନଙ୍କର କେନ୍ଦୁଝର ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ପ୍ରତି ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ସମୟରେ ରାଜାଙ୍କର ଜଣେ ଭୂୟାଂହୋଡ଼ରେ ବସି ଅଭିଷେକ ହେବା ପ୍ରଥା ରହିଛି ।

ଉପନ୍ୟାସକ ର ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜା ନାବାଳକ ଥିବା ସମୟରେ ଋଷିଭର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ରହି ଭୂୟାଁମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଥିଲେ ଓ ସେହି ଅନୁଭୂତି ତାଙ୍କର ଗଳ୍ପାକାରରେ ରୂପ ପାଇଥିଲା । ଭୂୟାଁମାନଙ୍କର ବରଫ ସରଙ୍ଗ ନୃଶଂସତା, ଗ୍ରାମଭିତରେ ଧାଙ୍ଗଡ଼ାଧାଙ୍ଗଡ଼ି ଘର, ରାଜପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଛଦ୍ଦା, ଭକ୍ତି ଓ ସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଆତଥେୟତା, ପୁଣି ଯୁବକଯୁବତୀ ଓ ବୃଦ୍ଧବୃଦ୍ଧାମାନଙ୍କର ସାମାଜିକତା ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ଯାମାଭୂୟାଁର ପୌରୁଷ ଓ ହେମର ମୋହିଁ ବନ୍ଧି ସେ ଅଙ୍କନ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଯେପରି ଅନବଦ୍ୟ, ସେଇପରି ଅନନ୍ୟ ।

ସେହି ବରଫ ଓ ପୌରୁଷଦ୍ୱାରା ସ୍ୱପ୍ନ ରାଜଜେମା ମଧ୍ୟ ଆକୃଷ୍ଟ । ସେ ଆକର୍ଷଣ ଦୈହିକ ନ ହୋଇ ଯେପରି ଆତ୍ମିକ ହୋଇ

ପଡ଼ିଛି ଓ ପ୍ରେମର ମହାନ ତ୍ୟାଗରେ ପରିସମାପ୍ତି ଲାଭିଛି, ତାହା ଅପାର୍ଥିବ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ରାଜ-କନ୍ୟାଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ଗୁରୁତ୍ବିକ ପ୍ରଭାବରେ ଆଦିବାସୀ ଭୂପୂର୍ବ ପ୍ରେମହୀଁ ତ୍ୟାଗେ ଚରମସୀମାକୁ ପ୍ରସ୍ତ କରି ନିଷ୍କଳଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରପରି ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଛି । ଜେମାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ପ୍ରେମିକ ସ୍ବମାଭୁପୁରୀ ତାହାର ରଣଜିତ ଶାଢ଼ୀ କାଢ଼ିଦେଇ ନୈସର୍ଗିକ ପ୍ରେମ ପାଶୁରେ ନିଜ ବୀରଭର ଦନ୍ତ ଅଭିମାନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଛି । ସେହିପରି ରାଜବଂଶର ଆଭିଜାତ୍ୟକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ଜେମା ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମନିକଟରେ ସଖାଭର ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଗଦ୍ୟ-କାବ୍ୟରୂପେ ଉପନ୍ୟାସ ସୁବିଦିତ । “ସ୍ବମାଭୁପୁରୀ” ଉପନ୍ୟାସଟି ଏହି କଥାକୁ ତାହାର ଭାଷାରେ, ବର୍ଣ୍ଣନାରେ, ଚରିତ୍ର-ଚିତ୍ରଣରେ ସାର୍ଥକ କରିଛି । ଏହାକୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ‘କାବ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି’ ଆଖ୍ୟା ଦେଲେ ଅପଥ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ଏକ ମୌଳିକ ରସୋତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ରଚନାରୂପେ ଏହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିସ୍ମୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

କଟକ

୨୭।୭।୧୯୭୪

ସଭାପତି, ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ସମାଜ

କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ-ସଭ୍ୟ

ଭୀମା ଭୂୟାଁ

ସୂଚନା

(ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ବରଡ଼ୀ)
“ଏତେ କଦର୍ଥନା ପାଉ କାହିଁକି,
ଶଶ ଶଶି ପ୍ରାପ୍ତ ହେତୁ ନାହିଁକି ?
କୁମ୍ଭକାର କାଟି ଘାଣ୍ଟା ଭୁ ବହ,
କୃଷ୍ଣ ଦେହ ପାଇଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ରହ,
ଶ୍ୟାମନାମ ଧରି,
ଯାୟା ଅନୁକୂଳ କରି ବାହାର ।” (ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି)

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମରୁଣିରରେ ଶିର ଶିରଥା, ପୁଟରେ ଭୃଷଭୁଷିଆ ଶୀତ
ହେଲେ ବି ନିବାଣୋନ୍ମୁଖ ପ୍ରଘପ, ଆହତ ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟାଧି ଭଲ୍ଲିକଙ୍କ
ପର ମାଦରେ ଶୀତର ବଡ଼ ରାଗ ବୋଲି ଜଣା ଶୁଣା । ମାଦ ଗଲ୍ଲି
ତଥାପି ରାଗ ଦାଗ ଯାଇନାହିଁ । ଅରୁଣ ଦେବ ଅଗ୍ନି କୋଣରୁ
ଅପସରବା ଆରମ୍ଭିଲେଣି, କିନ୍ତୁ ଉଷାଦେବୀ କୁଜ୍ଝଟି ଓଡ଼ଣା

ଅନ୍ତର କରି ନାହାନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଡରି ଡରି ଥରି ଥରି ଉଇଁଲ୍ ପରି ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି । ଫାନନାଥଙ୍କର ଦୈନିକସ୍ୱାଦ ଦିଗ୍‌ଦିଗରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ । ପଣ୍ଡୁ ପତନରେ, ପ୍ରାଣୀଡ଼ିତ ପାଦପେ ପୋଡ଼ା ପତର ପକାଇ ସାରି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ଧୂମୋଦ୍ଗମରେ ସରିତ ତଡ଼ାଗ ଧୂସରଯୁକ୍ତ । ବସନ୍ତ ପଞ୍ଚମୀ ସଙ୍ଗେ ଆସିଥିଲେ ହେଁ ରତ୍ନ-ରାଜଙ୍କର ଗୈରପରି ଆଚରଣ ରହିଅଛି । ତଥାପି ଅଗି ଜଳିଲ, ଶୀତ ଟଳିଲ, ବଚନଥିବାରୁ ଶତ୍ରୁ ନିର୍ମୂଳ ନୋହିଥିଲେ ହେଁ, ଯେଉଁ ପ୍ରକୃତିଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ ରଣବିଜୟୀ ଛସପତି, ସେନାପତି, ନାୟକ ପାୟକ ପ୍ରଭୃତି ନରକଙ୍କାଳାଗୁହତ ରଣଭୂମିର ଶୋଣିତ ସ୍ରୋତସ୍ପତ୍ନୀ କୂଳେ ଆମୋଦପ୍ରମୋଦରେ ମଉଁ ହୋଇଥାଆନ୍ତି, ସେହି ପ୍ରକୃତିର ବଣବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପ୍ରକୃତିରାଣୀଙ୍କ ଫୋଡ଼ରେ ଲଳିତ ପାଳିତ ପ୍ରକୃତି ସନ୍ତାନ ଭୂଇଁଆମାନେ ଆଜି ମାଘପୋଡ଼ା ପର୍ବରେ ମାତିଛନ୍ତି । ଡିନି ଦିନ ଅହରହ ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ ଉତ୍ସରୁ ଆଜି ଓଷା ଉଜୁଆଁ । ଅନେକ ଗ୍ରାମରୁ ଆହୁତ ଅନାହୁତ ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ, ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ୀ ଏକସିତ । “ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକଂ” ବସ୍ତ୍ର ଆବାଳବୃଦ୍ଧ-ବନ୍ଦିତା ସବୁରି ହୃଦୟ ଅଧିକାର କରିଅଛି । ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର ଉଭୟଙ୍କ ପାଇଁ ଭୂଇଁଆ ପଲ୍ଲୀର ସରଦାର ବିରାଦରଙ୍କ କୁଟୀର ଅବାରତ ଦ୍ୱାର । ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହେଉ ବା ନହେଉ ସବୁରି ସମ୍ମାନ ଚର୍ଚ୍ଚା ବଡ଼ ସାନ ଘେନି ପାତର ଅନ୍ତର ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯାହା ହେଉ ଘରେ ୨ ପାନ, ଆହାର; ମଣ୍ଡୁଆ ଦ୍ୱାରେ ଅହରହ ଚୁଙ୍କୁ ବାଜା, ଚୁଙ୍କୁ ନାଚ, ଚୁଙ୍କୁ ଗୀତ ପଞ୍ଚାଏ ପଞ୍ଚାଏ ଆସି ବାଉଛନ୍ତି, ଗାଉଛନ୍ତି, ନାଚୁଛନ୍ତି । ପଞ୍ଚାଏ ପଞ୍ଚାଏ ଯାଇ ଗାଉଛନ୍ତି, ପିଉଛନ୍ତି । ପୁଲରେ ମଣ୍ଡୁଆଟି ମନ୍ତ୍ରପେଶା ପରି ହୋଇଛି । ଅନ୍ୟଥା ଆହାର ବିହାର ଓ ମଧୁସ୍ୱଗ୍ରହ ହେଉଥିବାବେଳେ ଯେପରି ମଟିକା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଇ ମଧୁରହର କାର୍ଯ୍ୟ

ଶୁଣିଥାଏ, ସେହିପରି ଘରେ ଘରେ ପାନ ଆହାର କାଳରେ ମଣ୍ଡୁଆଠାରେ ନୃତ୍ୟଗୀତ ବାଦ୍ୟର ଶବ୍ଦମ ନାହିଁ । ଜାତି ଅଜାତି, ସାନ ବଡ଼ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦ ଲହରୀରେ ଦୋଳାୟମାନ । ଏକ ଦିଗରେ ପ୍ରସାଦିତ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ଶୀତର ତରୋଧାନ; ଅପର ଦିଗରେ ନାତିଶୀତୋଷ୍ଣ ମଳୟାମଳ ସହ ମନବଦନ-ରଞ୍ଜନକାଶ ରତ୍ନରଜଙ୍କର ଆଗମନ । ପୁଣି ଆନନ୍ଦର ପାହାପାସ ନାହିଁ । ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡଳ ଦର୍ଶନରେ ନୃତ୍ୟ କରୁ କରୁ ଅଗ୍ନିଭକ୍ଷଣ କାଳେ ଚକୋରର ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ, ନବଜଳଧର ଦର୍ଶନରେ ଗୁଡ଼କର ସେହି ଆନନ୍ଦ । ମଞ୍ଜୁ ଗୁଞ୍ଜି ମାଳି ନାଲି ଜାମୁଡ଼ାଳି ଯେପରି କାହାରି ୨ ଚଉକିନୋହିଆ, ଘୁର ମାଳା ମାଳା । ସେହିପରି କାହାରି ୨ ମନ ମୁଗ୍ଧକାଶ, କାହାରି ୨ ବି ରୁପ-ଯୌବନ-ସମ୍ପନ୍ନା ଅପସରଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ଯେପରି, ଭୂଇଁଆଙ୍କର ବୋଡ଼ାପାଳି, ଗୀଧପାଳି ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କୁ ସେହିପରି । ଏହିପରି ‘ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଲୋକ’ ଅନୁସାରେ ଭିନ୍ନ ୨ ପଦାର୍ଥରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲେ ହେଁ ଆନନ୍ଦ ଏକ । ଗାଈ କଳା ହେଉ, ଧଳା ହେଉ, ଦେଶୀ ହେଉ କି ବିଦେଶୀ ହେଉ, ଦୁଧ ଏକ । ନବମାତର ନ୍ୟୁନାଧିକ୍ୟ ପରି ହିଲୋଲ ହେଉ କି କଲୋଲ ହେଉ କି ତରଙ୍ଗ ହେଉ, ଆନନ୍ଦ ଏକ । କିନ୍ତୁ ସୁରସରିତ ବା ମାନ-ସରୋବରର କଳନନାଦିମା ବନ୍ଧି ମାଳା କିମ୍ବା ସୁମାଳ ମହାସାଗରର ଦୁଗ୍ଧଫେନନିଭ ଶୁଭ୍ରଚୂଡ଼ା ଶୁଭେନାଦୀ ଉତ୍ତଳ ତରଙ୍ଗମାନଙ୍କ ପରି ଆନନ୍ଦ ସାଗରର କିଛି ଦୃଷ୍ଟି ବା ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହେବାର ନୁହେଁ । ହୃଦୟ ବା ମନରେ ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି, ସ୍ଥିତି, ଗତି, ବିଲୁପ୍ତି । ଏହା ନିଜେ ଦେଖା ଶୁଣା ନ କଲେ ହେଁ ଭବଭଙ୍ଗି ଅକାର ପ୍ରକାରରେ ଆପେ ୨ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । ପୁଣି “ଅଗ୍ନି ଯେସନେ ସବୁଖାଇ, ବିଚ୍ଚରେ ଦୋଷଗୁଣ ନାହିଁ” ସେହିପରି ନରକିନ୍ଦର, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ

ସବୁରଠାରେ ଆନନ୍ଦର ସଞ୍ଚାର । ଏଣୁକରି ବିବିଧ କାନ୍ତକାନ୍ତୀ
ଭୂଷିତ ନାନା ଆଲୋକମାଳାରେ ରଞ୍ଜିତ ସୁରମ୍ୟ ସ୍ଫଟିକହର୍ମ୍ୟରେ
ଆନନ୍ଦର ଯେଉଁ ଲୁଳା ଖେଳା, ବନ୍ଧୁର ଧୂଳି ଧୂସରିତ ଶାଳ
ହଳାରେ ଆଲୋକିତ ଭୂଇଁଆ ମଣ୍ଡପରେ ତାର ସେହି ଲୁଳା ଖେଳା ।
ଏହାର ସାନ ବଡ଼, ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ବିଚାର ନାହିଁ । ଏହା ଈଶ୍ଵରୀୟ ।
ସ୍ଵର୍ଗନରକ, ସୁରସୁର, ନରକିନ୍ଦର ଯାହାଙ୍କର କ୍ଷୀଣ ପିଢ଼ିକା
ସେ ସଞ୍ଜିବାନନ୍ଦ ନାମରେ ଅଭିହିତ ।

ଏହି ପରମ ପବିତ୍ର ଆନନ୍ଦ ଚରଣରେ କୃପଣପଣିଆ
ଛୁଡ଼ିଯାଏ । ବନ୍ଦୀ କାରାନ୍ତକ୍ର ହୁଏ ଏବଂ ଶତ୍ରୁପଣିଆ ମନ ରହେ
ନାହିଁ । ଏହିପରି ଆନନ୍ଦ ସାଗରରେ ମଗା ହୋଇଥିଲେ ହେଁ,
“ଯାହା ମନ ଯାହାକୁ ରସେ, ତାହା ବିନା ତାକୁ ଆନ ନ ଦିଶେ” ।
ଯେ ଯାହାକୁ ରସିଛି ସେ ତାକୁ ସୁଖୀ କରିବାରେ ଆପଣାକୁ ସୁଖୀ
ମଣୁଅଛି । ତଥାପି ବିରୁଦ୍ଧ ଭାବ ବା ଆଗୁରର କୌଣସି ଆକ୍ରମଣ
ନାହିଁ, ଦୃଶ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଭୁତ୍ଵର ଗୁପ୍ତା ସୁଦ୍ଧା ଦେଖା ନାହିଁ । ବିରୁଦ୍ଧ
ସଦ୍‌ଭାବରୁ କେହି ଅନ୍ତର ନୁହେଁ । ଏଥିରେ କେହି କାହାରିକ ଉଦ୍‌ଗା
ନୁହେଁ । ତାହାହେଲେ ବି ବଡ଼ ବଡ଼ଙ୍କ ଉପରେ ସବୁର ଆସି ।

ଗୁରୁ ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ରାମ ଦାଶତ୍ୟ । ପକ୍ଷରୁ କୁମୁଦ
ପ୍ରଭୃତି ଜନ୍ମୁ ଥିଲେ ବି କମଳ ପଙ୍କଜନାମଧାରୀ । ସେହିପରି ଏଠାରେ
ଜନଜଣ ଲକ୍ଷ୍ୟର ସ୍ଥଳ । ପ୍ରଥମତଃ ଏ ଗ୍ରାମର ଡଳ ସରଦାର
ହୁଅ ଚିନାମାଳୀ । ତାହା ଛଡ଼ା ସରଦାରଙ୍କ ଅନ୍ୟ ସନ୍ତାନସନ୍ତତି
ନାହିଁ । ପୁଣି ସରଦାରଙ୍କ ଗାଈ, ମଝି, ଧାନ, ଗୁଡ଼ଳ, ହେଳୀ,
ମେଣ୍ଟା ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ତଥାପି ଧନାଗମର ଫଳା ସରଦାର ବୃଦ୍ଧି

ବୟସରେ ବି ଛୁଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଚିନାମାଳୀ ପାଇଁ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାହାଙ୍କର କେହି ସୁନ୍ଦରୀ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ଉପହାସ । ତାହାର ରୂପପରି ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଶଂସା କରିଥାନ୍ତି ।

ଦିଶାପୁରଃ ଅଗର ପୀଠର ସାଧୁ ସରଦାରଙ୍କ ପୁଅ ବାଣାଶୁର ଆଉ ଭୀମା । ସରଦାରଙ୍କର କେବଳ ଏହି ଦୁଇ ପୁଅ । ତଳ ସରଦାରଙ୍କ ଘର ସାଧୁ ସରଦାରଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି । ସାଧୁ ମଧ୍ୟ ଧନାଗମ ଉପାୟରୁ ବିରତ ନୁହଁନ୍ତି । ପୁଅ ଦୁହେଁ ଯୁବା, ଗନ୍ଧର୍ବ ମୁଣ୍ଡି, “କାମ ଦେଖିଲେ ଭୀମ ପିବ” । ମହାଧନୁର୍ଦ୍ଧର, ଶାନ୍ତସୁଶୀଳ ବୋଲି ତଳ ଶେଷ ପୀଠରେ ଜଣାଶୁଣା । ବାଣାଶୁର ବଡ଼, ଭୀମା ସାନ । କିନ୍ତୁ ରୂପରେ ଗୁଣରେ କିଏ ଉତ୍ତମ କିଏ ବିଶ, ଲୋକେ ଠିକ୍ କରି କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଚିନାମାଳୀ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ, ବାଣାଶୁର ଓ ଭୀମା ଧାଙ୍ଗଡ଼ । ରୂପଗୁଣ ଯାହାର ଯାହା ଯେଉଁ ଅଚିନ୍ତାମନ କାହାକୁ ବୋଲିଯାଏ ତାହା ତଳେ ମଧ୍ୟରୁ ଯାହାକୁ ଦେଖି ତାହାଠାରୁ ଜଣାଯାଏ । ତଳହେଁ ଖାଉଛନ୍ତି, ଖୁଆଉଛନ୍ତି; ପିଉଛନ୍ତି, ପିଆଉଛନ୍ତି; ନାଚୁଛନ୍ତି, ନଚୁଛନ୍ତି; ଖେଳୁଛନ୍ତି, ଖେଳାଉଛନ୍ତି । ସାନବଡ଼ ସବୁର ସଙ୍ଗେ ଏହିପରି କରୁଥିଲେ ବି ବାଣାଶୁର ଓ ଭୀମା ଦୁହେଁ ଚିନାମାଳୀକ ରସି-ଥିବା ବିଷୟରେ କାହାର ଦିଆ ନାହିଁ । ଚିନାମାଳୀର ମନ ଧରବାକୁ ଅଠାକାଠି ଚାଲିବାରେ ଦେହ କାହାରକୁ ଉଣା ନୁହେଁ । ଏହିପରି ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଚାଲି ଆସୁଛି ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣାଶୁଣା । କିନ୍ତୁ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ ମନ କାହାଆଡ଼କୁ ତଳେ କେହି ବୁଝି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଏହି ପଟରୁ ଏହା ଜଣା ପଡ଼ିବାର ଆଶା ଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ଲୋକେ ଆରମ୍ଭରୁ ଛକାଛକରେ ରହିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀର ପାତର ଅନ୍ତର କାହାର ଆଖିରେ ତଳେ ମାତ୍ର ପଡ଼ୁନାହିଁ । ସାନଭାଇ, ବଡ଼ଭାଇ

ହେଲେ ବି ସେ କାହାରିକି ବଡ଼ ବା କାହାରିକି ସାନ ମଣୁଥିବାର ଦେଖାଉ ନାହିଁ । ବରଂ ସେ ଦୁଇଭାଇଙ୍କି ଦୁଇଆଖିର ପିତୁଳା ପରି ସମାନ ଘେନୁଥିବାର ଲୋକେ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଏଠାରେ କହିଲେ ଅଯଥା ହେବ ନାହିଁ ଯେ “କାହାମନ କାହାକୁ ଜଣା, କେକରେ ଅଧିକ କେକରେ ଉଣା” ।

କାହାରି ମନ କାହାରିକି ଜଣା ହେଉ ବା ଅଜଣା ହେଉ, କେହି କାହାରିକୁ ଅଧିକ କରୁ କି ଉଣା କରୁ, କାହାରି ପ୍ରେମ-କୌତୁକ ଉଣା ନାହିଁ କି ହିଅ ବୋହୂଙ୍କର ଉଡ଼ୁଣା ନାହିଁ ।

ଏମାନଙ୍କୁ ଅଜଣା ନାହିଁ ଯେ ରାଣୀଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ପୁରେ ରାଜାଙ୍କ ବ୍ୟଗ୍ଧତ ଅନ୍ୟ କାହାରି ଗୁରୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ରାୟଗୁରୁ, ପାଟଯୋଷୀଙ୍କ ମାଉସେ ପଦାକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବେବର୍ତ୍ତା, ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କ ହିଅ ବୋହୂଏ ବାପଭାଇ, ଶଶୁର, ଦେଉଶୁରଙ୍କ ଆଗର ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ଏମାନେ କାଲେ କାଲେ ପଶାଉଜ, ମୃଦଙ୍ଗ, ଡ଼ବ ତବଲ୍, ସିତାର, ବେହେଲ୍ ଶୁଣି ଆସୁଥିଲେ ବି ବାଈନାଚ, ଗୋଟିପୁଅ ନାଚ, ରାମଲୀଳା, କୃଷ୍ଣଲୀଳା, ଭାରତ ଲୀଳା ନାଟ ଦେଖି ଆସୁଥିଲେ ବି ଯେଉଁପରି ଚୁଙ୍ଗୁବାଜା କି ବୋଡ଼ା ବା ଗୀଧପାଳୀ ନାଟ ଶୁଣି ନାହାନ୍ତି । ସେହିପରି ଡାଳଭଙ୍ଗା ଗୀତ ଶୁଣି ନାହାନ୍ତି କିଂବା ଚୁଙ୍ଗୁ ନାରୁନାରୁ ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ବର କନ୍ୟା ବାଛି ନେବା ଶୁଣି ନାହାନ୍ତି । ଗୁରୁଜନ ବା ବୟୋଧିକ ଲୋକେ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ବିଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମ କୌତୁକ କିମ୍ବା ହିଙ୍ଗା ବିବାହ ପାଇଁ ଚୁଙ୍ଗୁନାଚରୁ ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କର ବନଗମନ ଏହାଙ୍କଠାରେ ଶଙ୍କା, ଭୟ, ନିନ୍ଦା, ଘୃଣା, ତାଙ୍କଲର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ଆପଣା ଆପଣା ମନ ଭଳି ବର କନ୍ୟା ବଢ଼ିବଛି ଚୁଙ୍ଗୁନାଚର ପ୍ରଧାନ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏଥିପାଇଁ ସାରୁକୁଦର ଧାଙ୍ଗଡ଼େ ମେଦିନୀ ପୁରକୁ, କୁଆଁରର ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ପାଟରଙ୍ଗାକୁ ଯାଇ ଚାଲି ନାଚନ୍ତି । ଏଥିର ସମ୍ଭାବ ଯେ ପୂର୍ବରୁ ଦିଆନିଆ ହୋଇଥାଏ ତାହା ନୁହେଁ । ଏକ ଗ୍ରାମର ଧାଙ୍ଗଡ଼େ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ ବା ଏ ଗାଁର ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ସେ ଗାଁରେ ହଠାତ୍ ଯାଇ ପହଞ୍ଚନ୍ତି । ତଥାପି କାହାରିକି ଫେରାଇ ଦିଆଯାଇ ନ ପାରେ । ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ନାଚିବାକୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ନ ଯାଇଥିଲେ, ଦୁଇ ଗାଁ ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀକୁ ଚାଲି ନାଚିବାକୁ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ଏକ ସମୟରେ ଧାଙ୍ଗଡ଼, ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ ଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ସେମାନେ ବୁଢ଼ା, ବୁଢ଼ୀ କିମ୍ବା ବାପ, ମାଆ । ସେମାନେ ଖେଳା ଚାଲିଲେ ସାଙ୍ଗକୁ ବ୍ରୀହି ଡାଳି, ମଦ ସାଙ୍ଗକୁ ମାଂସ ଯୋଗାଇବାରେ ସୁଚି କରୁ ନାହାନ୍ତି । ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ହେଲା କରନ୍ତି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଚାଲି ନାଚୁଥିବା ଦୂରରେ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ଭଲ କି ମନ୍ଦ, ନିନ୍ଦାମୟ କି ପ୍ରଶଂସାମୟ ତାହା ଭୁଲିଥାଏ ବା ତାଙ୍କ ରଜା ଜାଣନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏହା ଜଣା ଶୁଣା ଯେ ସେମାନେ ଆଦିମ ଜାତି । ସେମାନଙ୍କର ଏହିପରି ଚାଲି ଆସୁଅଛି । ସେମାନେ ଯେପରି ଆଦିମ-ଜାତି, ସେମାନଙ୍କର ଏ ପ୍ରଥା ଆଦିମ ବୋଲି କଥିତ ହୋଇଥାଏ । ପୁଣି ଏଣେ ରାଜା ବେବର୍ତ୍ତୀ, ନଅର ବିଶୋଇ, ଗୁମ୍ଫାକରଣ, ରାୟ-ଗୁରୁ, ପାଟଯୋଷୀ ପ୍ରଭୃତି ଅନ୍ୟତ୍ର ପ୍ରଥା ମାନି ଆସୁଛନ୍ତି । ଏଣିକି ତାହା ଉଠାଇ ଦେବାର ଯନ୍ତ୍ର ଓ ଚେଷ୍ଟା ଦେଖାଯାଏ । ସୁତରାଂ କିଏ ଆଦିମ, କିଏ ଅନ୍ତିମ, କିଏ ଭଲ, କିଏ ମନ୍ଦ ବିଚାର ନ କରି ଏତିକି କହିଲେ ବୋଧହୁଏ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ “କିଏ ପୁଣି ଦେଖା ନଯାଏ ଯଦି ଥାଇ ଜୀବରେ” ।

ଆଉ କିଛି ଦେଖାଯାଉ ନଯାଉ ମାଘ ପୋଡ଼ାର ଏହି ଛେର-
 ଛେର ପବ୍ରେ ଆନନ୍ଦର ସ୍ରୋତ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରେମର ସ୍ରୋତ ସ୍ପଷ୍ଟ
 ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ମଣିକାଞ୍ଚନ, ଚନ୍ଦ୍ରାଚନ୍ଦ୍ର, ଗଙ୍ଗାଧମୁନାଙ୍କ ମିଳନ;
 ବୃଦ୍ଧବୃଦ୍ଧା, ଯୁବକଯୁବତୀ, ବାଳକବାଳିକା ସମସ୍ତେ ଉପସ୍ଥିତ ।
 ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଉଲ୍ଲସିତ । ହୃଦୟ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ । କେହି ସୁଖୀ ହେବାରେ,
 କେହି ସୁଖୀ କରିବାରେ, କେହି କୌତୁକ କରିବାରେ, କେହି
 କୌତୁକ ଦେଖିବାରେ ସୁଖୀ । ଧାଙ୍ଗଡ଼ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ପ୍ରେମ କୌତୁକ
 କରିବାରେ ଓ ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ୀଏ ତାହା ଦେଖିବାରେ ସୁଖୀ । କେହି
 କାହାର ସୁଖରେ ବାଧା ଦେଉନାହିଁ କି ବିପ୍ଳବ ଘଟାଇ ନାହିଁ । କେହି
 କାହାର ବିରୋଧୀ ନୁହେଁ । ଧାଙ୍ଗଡ଼ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ଆପଣା ଆପଣା
 ପ୍ରେମ-ଫାନ୍ଦରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ୀଏ ତହିଁରେ ହାତ ଦେଉ
 ନାହାନ୍ତି କି ପାଟି ଫିଟାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଏମାନେ ପ୍ରକୃତର ସନ୍ତାନ । ପ୍ରକୃତହୋଡ଼ରେ ଲଳିତ-
 ପାଳିତ । ବିଜ୍ଞାନ ପତି ଜ୍ଞାନ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି; ତଥାପି ଏମାନେ
 ଭଲ କରି ବୁଝିଛନ୍ତି ଯେ ମନୁଷ୍ୟ କେତେକ କାଳଯାଏ ବଢ଼ିବ,
 ତେଣିକି ଛୁଡ଼ିବ । ଅନ୍ତରେ ଅନନ୍ତରେ ଅନ୍ତ ହେବ । ବାଳକାଳେ
 ଯାହା ଥିବ ଯୁବାକାଳେ ତାହା ନ ଥିବ । ଯୁବାକାଳ କଥା ବୁଡ଼ା-
 କାଳକୁ ନଥିବ । ଯୁବା ଯାହା କରିପାରେ ବୁଡ଼ା ତାହା ନ ପାରେ ।
 ଯୁବାକାଳେ ଯାହା ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ, ତାହା ବୁଡ଼ାଠାରେ ମାଟି ଆଣିଲୁ
 ପରି ଦେଖାଦିଏ । ଯୁବାକାଳେ ଯାହା ସୁଖକର, ବୁଡ଼ାକାଳେ ତାକୁ
 ଅନାଇବାକୁ ମନ ହୁଏ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ପ୍ରେମକୌତୁକରେ ଯୁବକ
 ଯୁବତୀଙ୍କର ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀ ହେବାପାଇଁ ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ୀଙ୍କର ପଥରଦାନ୍ତ
 ବା କଳପ ଲେଡ଼ା ନାହିଁ । ପରୁଣ ଷାଠିଏ ବରଷ କାଣ୍ଡ ବାଉଁଶ

ମାରି ମାରି ଯେ ଦକ୍ଷତା କୁଶଳତା ପ୍ରଭୃତି ଲଭ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ପଟିଶ ଢରିଶ ବର୍ଷିଆଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେ କାଳ ବୁଢ଼ାଙ୍କର ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ବିତା ନାହିଁ । ଅଥଚ ପିଲାଏ କିପରି ଭଲ ହେବେ, କିପରି ଭଲରେ ରହିବେ, ଯେଉଁକାଳେ ଯାହା ଶୋଭା ପାଏ, ଯାହା ସୁଖକର ତାହା ସୁଖରେ ପାଇ ପାରିବେ । ଏହି ସବୁ ଫନ୍ଦାରେ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀଙ୍କର ମନ ଆଉ ଯନ୍ତ୍ର । ତହିଁରେହିଁ ସେମାନଙ୍କର ସୁଖ । ସବୁ କାଳରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ସବୁ ସୁଖକର ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ କିଛି ନିଜକୁ ସୁଖକର ନୋହିଲେ ବି ସେଥିରେ ଅନ୍ୟକୁ ସୁଖୀ ଦେଖିବାରେ ସୁଖ ଅଛି । ବୁଢ଼ା ଦିନେ ଯାହା ନିଜେ ଖାଇବା, ପିଇବା, ନାଇବା, ପିନ୍ଧିବାରେ ସୁଖ ନାହିଁ, ତାହା ଅନ୍ୟକୁ ଖୋଇବା, ପେଇବା, ପିନ୍ଧେଇ ଦେବାରେ ସୁଖ ଅଛି । ଏହା ପୁଅଭିଅ, ଭାଇଭଉଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ବାପ ମା, ବଡ଼ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ର ଓ ଚେଷ୍ଟାରୁ ଦେଖାଏ । ପାଳକ ପୁଅ ଭିଅ କରିବାରୁ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରକାଶ । ଏହା ପ୍ରକୃତିର ନିୟମ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ପଣିଆ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଯୁବାଙ୍କର ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ବିତା ହେବା କି ବାଟ ଓଗାଳି ଗାନ୍ଧି ମାଉସିବା ନିୟମ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହି ନିୟମ ଅନୁକରଣରେ ରଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ପାଇଁ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା ପରି ବୋଧହୁଏ ।

ତାହା ଯାହା ହେଉ ଭୁଲିଆଏ ବାନପ୍ରସ୍ଥ କରୁନାହାନ୍ତି । ତାହା ନକରି ପ୍ରକୃତିର ସନ୍ତାନ ବାଦବାଦୁଣୀ ଯେପରି ଶୋଇ ଶୋଇ ଛୁଆଙ୍କର ଦୋଷଗୁଣ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି ଓ ବେଳେ ୨ ଶିକ୍ଷା ଦେଉ ଥାଆନ୍ତି ଭୁଲିଆ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀଏ ଘରେ ବସି ସେହିପରି କରୁଅଛନ୍ତି । ଆପଣାର ଓ ଗାଁର ପିଲା ପିଲିଙ୍କର ଏମାନେ ନିଜେ ନିଜେ ଅବଧାନ । ଏମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଅବଧାନ ନାହିଁ କି ଅଧ୍ୟାପକ ନାହିଁ । ଚୁଟଶାଳୀ

‘ନାହିଁ କି ଚୌପାଡ଼ି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଭୂଇଁଆ ପିଲଙ୍କର ଅନ୍ୟଜାତି କଲ, ଶୀଳ ପ୍ରଭୃତିର ଆଦର୍ଶ ନାହିଁ । ବାଦ ଘାଲୁଙ୍କ ଛୁଆଙ୍କ ପରି ଏମାନେ ବାପ ମାଆଙ୍କ ଆଗର ବ୍ୟବହାର ଗୁଲି ଚଳଣରେ ଶିକ୍ଷିତ, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଓ ପରିଗୁଳିତ । ଏଣେ ଯୁବକ ଯୁବତୀଏ କେତେ ୨ ନୂଆ କଥା ଦେଖୁଛନ୍ତି, ଶୁଣୁଛନ୍ତି, ଦେଖୁଛନ୍ତି, ଶିଖୁଛନ୍ତି । ଅଥଚ ଆପଣା ବଡ଼ପଣ ଦେଖାଇବାକୁ ବୁଡ଼ା ବୁଡ଼ାଙ୍କର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ହେଉ ନାହାନ୍ତି କି ସେମାନଙ୍କୁ ଭୁଲ୍ଲଜ୍ଞାନ କରୁନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ଅମାନିଆ ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେତେ ଅଜାଣିବା ଗୁଆଁର ହେଲେ ବି ସେମାନଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ଆଉ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ଏହି ମାତ୍ର ଅନୁସାରେ ଦିନ ଦିନ ନୂଆ ୨ କଥା ବାହାର ନବ ୨ ଯୁଗ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ପୁରୁଣାର ଆଦର ଗୌରବ ଭକ୍ତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯାଉ ନାହିଁ । ପୁରୁଣା ନୂଆ ନୂଆ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହେଉ ନାହିଁ । ଲଳନ ପାଳନରେ ସୁଟି କରୁନାହିଁ । ନୂଆ ପୁରୁଣା, ବୁଡ଼ା ପିଲଙ୍କର ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ଦିପବ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଭୂଇଁଆ ମାତ୍ର ଗତି ଭଲ କି ମନ୍ଦ ସେମାନେ ବା ସେମାନଙ୍କର ଦେଶର ହର୍ତ୍ତା କର୍ତ୍ତାଏ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଫଳରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଭୂଇଁଆ ପିଲ ନାଲେ କାଲେ ଭୂଇଁଆ । ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ଗୁଟିଶାଳୀ, ଚଉପାଡ଼ୀ, ସ୍କୁଲ, କଲେଜରେ ଶିକ୍ଷିତ, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ୨ ହିନ୍ଦୁର ପିଲ ମୁସଲମାନ, ମୁସଲମାନଙ୍କର ପିଲ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟାନ, ଓଡ଼ିଆ ପିଲ ବଙ୍ଗାଳୀ, ବଙ୍ଗାଳୀ ପିଲ ପିରିଙ୍ଗୀ । ଦିଅଁଙ୍କ ଛୁଆ ମାଙ୍କଡ଼, ମାଙ୍କଡ଼ ଛୁଆ ଦିଅଁ ।”

ସାମୟିକ ସୁଖରେ ଭୀମାନ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ପିଲପିଲଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ସୁଖ ଦୁଃଖ କଥା ବୁଡ଼ା ବୁଡ଼ାଙ୍କ ଛୁଡ଼ି ନାହିଁ । ଭଲ ଓ

ସାଧୁ ସରଦାର ଦୁହେଁ ବୁଢ଼ା ହେଲେଣି । ଦୁହେଁ ଥିଲେ ଲୋକ ।
ଏହାର ଝିଅ ତାହାର ଦୁଇ ପୁଅ ଯୌବନ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ—ବିଭବର
ଉପସ୍ଥଳ । ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ର ପାତ୍ରୀଙ୍କ ମିଳନ କରିବା, ପିତାମାତାଙ୍କର
ଇଚ୍ଛା ସ୍ବାଭାବିକ । ପୁଣି ଝିଅ ପୁଅ ଥିଲେ ଉପସ୍ଥଳ ସ୍ଥାନରେ ବିବାହ
ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଡ଼ିଥାଏ । ଝିଙ୍କା ବିବାହ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲେ ହେଁ ଭୂଇଁଆ
ଘରେ ଯେ ବରକନ୍ୟା ବଛାବଛୁରେ ବାପ ମାଆଙ୍କ ହାତ ନାହିଁ
କି କଥା ନାହିଁ ତାହା ନୁହେଁ । କେବଳ ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଙ୍କର
ମିଳନ ହେଲେ ଯେ ହେଲେ ତାହା ନୁହେଁ । ଅକ୍ଷମ ଲୋକ
ନୋହିଥିଲେ ଯେ ହଠାତ୍ କେହି ଝିଙ୍କା ବିବାହ କରିବ ତାହା ନୁହେଁ,
କିମ୍ବା ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର ଜାତି ଅଜାତିରେ ଯେ ବିଭା ହେବ ତାହା ନୁହେଁ ।

ଭୂଇଁଆଏ ଜାଣନ୍ତି ଯେ କେହି କାହାର ଧାଡ଼ୀ ଛୁଡ଼ି ଯାଏ
ନାହିଁ । ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ଝରର ପ୍ରଭୃତି ପରି
ଦୋମିଶାରେ ଦୁଇ ଜାତିର ଦୁର୍ଗୁଣ ଅଧିକ ବୋଲି ଡାରଉଇନ୍
ସାହେବ ପ୍ରମାଣ କରି ଯାଇଛନ୍ତି କିମ୍ବା ଜଣେ ପାତ୍ରୀ ସାହେବ କହି
ଯାଇଛନ୍ତି ଯେ ଈଶ୍ବର କଳା ମଣିଷ କରିଛନ୍ତି, ଈଶ୍ବର ଧଳା ମଣିଷ
କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସରତାନ ଦୋମିଶାଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ତଥାପି
ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ଆପଣା ୨ ବର କନ୍ୟା ଠିକ୍ କରୁଥିଲେ ହେଁ
ଓ ଝିଙ୍କା ବିବାହ ଚଳୁଥିଲେ ବି ସେମାନଙ୍କର ସ୍ବେଚ୍ଛାବୃତ୍ତିତା ନାହିଁ ।
ବିବାହ ବିଷୟ ପିତାମାତାଙ୍କର ଏକାବେଳେକେ ଆୟତର ବହିର୍ଭୁତ
ନୁହେଁ ।

ଚିନାମାଳୀ ମନକୁ ଭଲ ଆସିଥିଲେ ବି ବାଣାଶୁର ଓ ଭୀମା
ଜାତି କଲର ଶୁଭମାତ୍ର ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେଭଳି ଲୋକ
ନୁହଁନ୍ତି । ଗୃହ ଭାବରେ ବିବାହ କରି ଚିନାମାଳୀଙ୍କ ସ୍ଥାନାନୁରେ
ରଖି ନିଜଲୋକ ବା ଧର୍ମ ଆଶିରେ ଧଳ ଦେଲେ ଭଳି ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ

ନାହାନ୍ତି । ଯାହା ଲଜ୍ଜା ତାହା କଲ ଭଲ ପ୍ରେମାନ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ପୁଣି ଚିନାମାଳୀ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବାଟ ଚାଲୁଛି । ବାଣାଶୁର ଓ ଶ୍ରୀମା ମଧ୍ୟରୁ କାହାକୁ ବରବାକୁ ରହିଛି ତାହା ତାହାର ଡଙ୍ଗା-ଡାଙ୍ଗରୁ ଜଣା ପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ସେ ଦୁହଁଙ୍କରୁ ଜଣକୁ ନ ପାଇଲେ ତା ମନ କି ହେବ କିମ୍ବା ତାକୁ ନ ପାଇଲେ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ମନ କି ହେବ ତାହା କେହି କହି ନ ପାରେ । କାରଣ ଏ ଭିନ୍ନହେଁ ଅନ୍ୟ ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଙ୍କ ପାଖେ ପଶୁ ନାହାନ୍ତି କି ଅନ୍ୟସ୍ଥ ଚୁଙ୍ଗୁନାତି ଯାଉ ନାହାନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ ।

ସେମାନଙ୍କ ମନ ଜଣାଯାଉ ନ ଥିଲେ ହେଁ ସେମାନେ ଆପଣା ୨ କଥାରେ ଏତେ ଉଦାସୀନ ପରି ବୋଧ ହେଉଥିଲେ ହେଁ, ତାଙ୍କପରି ମନୋଭାବ ଗୋପନ କରି ରଖିବାକୁ ତଳ ଓ ଯାଧୁ ପ୍ରୟାସୀ ନୁହଁନ୍ତି । କିମ୍ବା ସେପରି ଉଦାସୀନ ନୁହଁନ୍ତି । ତାହା କରିବା, ସେପରି ହେବା ଉଚିତ କି ନୁହେଁ ଏବଂ ତହିଁ ପାଇଁ ଯେ ଆଉ ସମୟ ନାହିଁ, ତାହା ସେ ଦୁହେଁ ବୁଝି ପାରିଲେଣି । ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ଆଉ ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ଖୋଜିବାର କି ପ୍ରେମ ପୀଡ଼ା ପଡ଼ିବାର ସମୟ ନାହିଁ । ତହିଁରେ ଆଉ ସୁଖ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେ ସେମାନେ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭୁଲିଛନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ । ନିଆଁ ଗଦା କଣ୍ଠରେ ବସି ଦୁହେଁ ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଙ୍କ ନାଚ ରଙ୍ଗ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଏ କଥା ସେ କଥା କଥାବାଣୀ କରୁଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ଆଉଁସମାନେ ବି ବସିଛନ୍ତି ଓ ଆସି ବସୁଛନ୍ତି । ଏହିପରି କଥାରେ କଥାରେ ତଳ କହିଲା:—

“କି ସରଦାରେ, ବୁଢ଼ା ହେବାକୁ ଲୋଭ ବଢ଼ିଲା କି ? ଧାନ ଚାଉଳ ଖରଚ ହେବା ଡରେ ଜଳି ଥାଉଁ, ବାହାଘର କରିବ ନାହିଁ, ନା କିଛି ନ ଥିଲା ପରି ଝିଙ୍କା ବାହା କରାଇବ ?”

ସାଧୁ—ତେମେ ବି ତ ସରଦାରଟିଏ । ତମର ଧନ ଦଉଳତ କମ କ’ଣ ? ମୋର ତ ଦିୱାଳି ପୁଅ । ସେରକ ଅଧ ୨ ସେର କରି ନେବେ । ତମର ତ ଏତେ ଅଛି, ତହିଁକି ଖାଲି ଗୋଟିଏ ହିଅ । ଧାନ ଚାଉଳ ଘରକୁ କାହାର ଡର ବେଶୀ ?

ଡଳ—ହଁ ତମକୁ କହିବାକୁ ହେଉଛି, ଟୋକଳୀଟା କଥା କିଛି ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ । କାହା ମନକୁ କିପରି ଆସିଲା ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ସେଇଥି ପାଇଁ କୁଆଡୁ କିଛି କରିପାରୁ ନାହିଁ ।

ସାଧୁ—ଦିନ ଯାଉଛି ନା ଆସୁଛି ? ଆଉ କେତେ କାଳ ଏହିପରି ବସିଥିବ ?

ଡଳ—ମନେ କରିବ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ଆସି ବୁଝି ବସିଛି । ତେମେ ବି ତ ସବୁକଥା ଜାଣ । ତେମେ କି ମନେ କରୁଛ କହିଲ ।

ସାଧୁ—ତମ ହିଅ ଅମ ପୁଅ ଦିହଁକ ମନ ନେଲୁ ପରି ଦେଖା ଯାଉଛି । ଆଉ ସେ ତାଙ୍କ ମନକୁ ଆସିଲା ପରି ଜଣାଯାଉଛି । ତେବେ କାହାକୁ କରିବା ତାହାର ଇଚ୍ଛା ଜଣା ପଡ଼ୁନାହିଁ ।

ଡଳ—ମୁଁ ବି ସେହିପରି ବୁଝୁଛି । ତେମେ ଆମେ ସମ୍ବଧ ହେଲ ପରି ଦିଶୁଛି ।

ସାଧୁ—ହିଅ ଯାହାକୁ ବରୁ, କାହାକୁ ଜୁଆଁଇ କରିବାକୁ ତମର ମନ ?

ଡଳ—ଦେଖିବାକୁ ଶୁଣିବାକୁ ଦୁଇ ଭାଇ ତ ସମାନ ।

ସାଧୁ—ତନାମାଳୀ ସେହିପରି ମନେ କରେ ବୋଲି ଜଣାଯାଉଛି । ତେବେ ତମ ମନ ଯେଣିକି ତଳିବ କଥା ତେଣିକି ଯିବ ।

ଡଳ—ମୁଁ ଦୁହଁକି ସମାନ ଦେଖୁଛି । କାହାକୁ ଦେବି କାହାକୁ ନ ଦେବି ଠିକ୍ କରି ପାରୁ ନାହିଁ ।”

ହଂସୀ—ତାହା ସତ, ବୁଢ଼ା ଅନ୍ତେ . ଦୁହେଁ ସରଦାର ରଖିଲେ
ପରି ଏତେବେଳେଯାଏ ଦେଖାଯାଉଛି । ତେବେ ରଜା କି
ବଡ଼କୁ ଛୁଡ଼ି ସାନକୁ ସରଦାର ଦେବେ ?

ସାଧୁ—ସାନ ହେଲା ବୋଲି କି ତାକୁ ଆଉ ସରଦାର ହିଅ ମିଳିବ
ନାହିଁ ? ଭଲଙ୍କର ତ ପୁଅ ନାହିଁ, ତାଙ୍କ କୁଆଁର ହେଲେ
ତାଙ୍କ ସରଦାର ଖଣ୍ଡିକ ମିଳିପାରେ !

ଭଲ — ତାହା ସତ ।

ହଂସୀ—ଆଜି ଯେବେ କଥା ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ, ବଡ଼ ଥାଉଁ ? କି
ସାନ ଆଗେ ବାହା ହେବ ?

ସାଧୁ—ତାହା ବି ସତ । ତେବେ ହିଅ ରଜା ହେବ, ବାପ ମନ
ମାନିବ, ତେବେ ତ ଯାଇ ବାହାଘର ହେବ ?

ଭଲ—ଭୁନ୍ଦର ଆନ୍ଦର ସମ୍ଭୁ ହେବା ଠିକ୍ ରହିଲା । କିଏ କୁଆଁର
ହେବ ପରେ ଠିକ୍ କରିବା ।

ଏଥୁ ଉତ୍ତରୁ ଆଉ ୨ ବିଷୟର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଲା, ଚାଲୁନାଚି
ଯେପରି ଲାଗିଥିଲା ସେହିପରି ଲାଗି ରହିଲା ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ପରଲେଖ

କଥାରେ ଅଛି ରଜା ବାପ, ବେବର୍ତ୍ତ ବା ଦେବାନ ମା ।
ସେହିପରି ରଜା ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବେବର୍ତ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲିଯାଇ ପାରନ୍ତି । ରଜାଙ୍କ
ପ୍ରତିଭାରେ ବେବର୍ତ୍ତ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ । ସେହି ଅନୁକ୍ରମରେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ
ପ୍ରଜାଏ ତାରକାବଳୀ । ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଖରେ କୋଟିଏ ତାରା କିଛି
ନୁହନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣମୀନିଶାରେ ବୁଧ ବୃହସ୍ପତି ହସ୍ତା ଚିନ୍ତା ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରାଏ,
ତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବା କଠିନ । ସେମାନେ ପ୍ରତି ରାସରେ
ପ୍ରହର ପରି ଥାଇ ଜୁକ୍ ଜୁକ୍ ହେଉଥାନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ମାସକେ ପକ୍ଷେ
ଦେଖା ଦିଅନ୍ତି, ଦିନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରକ୍ଷୟ ତଥା ଯତାଇ
ଲେକକୁ ଉପାସ ରଖାନ୍ତି, ଅଥଚ ତାଙ୍କର ନାମ-ନିଶାନାଥ, ସୁଧାଂଶୁ-
ମାଳୀ । ସେ ନାମରେ କୌଣସି ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ର ଅଭିହିତ ନୁହଁନ୍ତି;
ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଅଶୁ ବିସର୍ଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ଆପଣା ୨
କାମ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହିପରି ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କ ବଡ଼ପଣିଆରେ
ପ୍ରଜାଙ୍କର ବିଦ୍ଵେଷ ନାହିଁ । ନିଜର ରୁଆ ବେହୁଡ଼ା ପଛୁଡ଼ିଥିଲେ ବି

ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଯେତେ ଆଗ ପାଗୁଆ କରିବାକୁ କେହି ପଛଦୁଆ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଆପଣା ଫଲ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ବି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଉପାସ ପାଇଁ ବେଠି କରିବାକୁ କାହାରି ହେଲା ନାହିଁ । ଡିନିଓଲ ଉପାସ ଥିଲେ ବି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଦିଅରେ ଖାଇ ଦୁଧରେ ଆଞ୍ଜୋଇବା ଦେଖି କେହି ଧରସର ନୁହେଁ । ହେକରେ ଛଟ ୨ ହେଉଥିଲେ ବି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଘରେ ନାଟ ଘଟରେ କାହାରି ଆପଣି ନାହିଁ । ପ୍ରଜା ଓ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର ଏପରି ପ୍ରଭେଦ ଭଲ ହେଉ ବା ମନ୍ଦ ହେଉ ଏହିପରି ନ୍ୟୁନାଧିକ ଚାଲି ଅସୁଛି । କେହି ବିଧାମାରି କେହି ପିଠି ଆଉଁଶି ଏହା କରୁଛନ୍ତି । କେହି ସିଧା କେହି ବା ବଙ୍କା ବାଟରେ, କେହି ବେଠି କରାଇ, କେହି ବା ଫଇସା ଦେଇ ଏପରି ତାରତମ୍ୟ ରଖି ଆସୁଛନ୍ତି ।

ଏପରି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଭଲ ହେଉ କି ମନ୍ଦ ହେଉ, ଆବଶ୍ୟକ ହେଉ କି ନ ହେଉ, ଚହଁକି କାହାରି ଶୋଚନା ନାହିଁ କି ଭାବନା ନାହିଁ । ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ଧାଙ୍ଗଡ଼ାଏ ଏଗାଁ ସେଗାଁ ଚୁଙ୍ଗୁନାଚି ବୁଲନ୍ତି ଓ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଘର ରମଣୀଏ, ଅସୂର୍ଯ୍ୟପଣ୍ୟା ବୋଲି ଏ ପାଖରେ କି ସେ ପାଖରେ ଦୃଶ୍ୟ କି ତାଡ଼ନା କି ଗଞ୍ଜନା ନାହିଁ । ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର ଯେଉଁ ଅବରୋଧ ପ୍ରଥା ଅଛି ତାହା ମୁସଲମାନ ଆଧିପତ୍ୟରୁ ହୋଇଛି ବୋଲି କଥିତ ହୋଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ରାମଙ୍କ ବନଗମନ ବା କୁରୁ ପ୍ରାଣୁବଙ୍କ ଅକ୍ଷୟ କ୍ଷୀଡ଼ାକାଳେ ମୁସଲମାନ ନ ଥିଲେ କି ତାଙ୍କ ଆଧିପତ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଅଥଚ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ ପାଇଁ ରତ୍ନନାଥ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଯାଇଥିଲେ, ପୁଣି ଦୁଃଶାସନ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରରୁ ଝିଙ୍କି ଘୋଷାଡ଼ି ନେଇଥିଲା । ଏହା ପ୍ରକୃତ ହେଉ କି କାଳ୍ପନିକ ହେଉ ବାଲୁକା ବେଦବ୍ୟାସ ଏହା ଲେଖି ଥାଆନ୍ତୁ କି

ସମାୟୁକ ମହାଶ୍ୱରତରେ ଏହା କେହି ତାଳପକାଇ ଥାଉ ବା ଗୁଞ୍ଜା ଦେଇଥାଉ ରାସି ବଚନରୁ ହେଉ କି ଉପାଦାନରୁ ହେଉ, ଏ ପ୍ରଥା ଚଳି ଆସୁଅଛି । ଏହା ନ ମାନି ଦ୍ରାବିଡ଼ ମହାଶ୍ୱରବାସୀଏ ହିନ୍ଦୁ ହେଉଛନ୍ତି ନ ହେଉଛନ୍ତି, ଯେଉଁଠାରେ ରଜା, ବେବର୍ତ୍ତୀ, ଶାସ୍ତ୍ରୀ, ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଝୁଅ ବୋହୂଏ କଣରେ ଥାନ୍ତି, ସେହିଠାରେ ହାଟରେ ଅଧହାଟେ ମାଇପେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ବିଲ ବାରିରେ ବାଟରେ ଘାଟରେ ମିଶିପକ୍ଷ ସଙ୍ଗେ କାମଦାମ କରୁଥାନ୍ତି, ଆତଯାତ ହେଉଥାନ୍ତି । ପୁଣି ଯେଉଁ ଗ୍ରେଟ୍‌ରସ୍, ରସ୍‌ଗୁରୁ, ଗୁମୁପଟ୍ଟନାୟକ, ଝପଟସିଂହ, ଚମ୍ପଟସିଂହ, ସାହୁ ମହାଜନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କନ୍ୟା ପୁଅବଧୂ ସାତଶଞ୍ଜା ଭିତରେ ଥାଆନ୍ତି ତାଙ୍କରି ତିନି ପୁରୁଷିଆ ଖୁଡ଼ୀ, ଦେଠେଇ, ଭଉଜ, ଭଲବୋହୂ, ଭଉଣୀ, ଭଣିଜା, ଭଣଜାବୋହୂ ପ୍ରଭୃତି ବାଟରେ ଘାଟରେ ଦେଖାଯାଇଥାନ୍ତି; ତହିଁରେ କିଛି ଯାଏ ନାହିଁ କି ଆସେ ନାହିଁ ।

ଅଧିକ କି ସାଧୁସରଦାରର ଘର ଯେଉଁ ରଜ୍ୟରେ ସେ ରଜ୍ୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ବେବର୍ତ୍ତୀ ସିଲେଚନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ମାଆ, ଆଜି ନିଜେ ୨ ହାଟ ବାଟରେ ଦେଖାଯାଉଥିଲେ; କଣରେ ରହିବାକୁ ଘର ବି ନ ଥିଲା । ତିନି ପୁରୁଷରେ ତିନି ବଖୁରିଆ ଘର ଚାରି ବଖୁରିଆ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା । ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କ ଘରେ ଝମାଣ ଥାଇ ବାପ ଅଜା ଦିନ ନେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସିଲେଚନ ମହାପାତ୍ର ଗୋବର ଗଦାରେ ପଦ୍ମଫୁଲ, “ଉଦ୍ୟୋଗିନୀ ପୁରୁଷସିଂହ ମୁପ୍ପେତି ଲକ୍ଷ୍ମୀଃ” ବଚନର ଜୀବନ୍ତ ଉଦାହରଣ ।

ଆବାଙ୍କରୁ ପ୍ରତିଭା ବଳ ଦେଖାଇ ସମୋନ୍ମତ ସୋପାନର ଶିରେଭାଗରେ ବେବର୍ତ୍ତୀ ପଦାରୁଡ଼ । ଏହାକୁ ଗର୍ଭିଣୀ ଗାଈ ବାଟ

ଛୁଡ଼େ । ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଏହାଙ୍କ କରତଳସ୍ଥ କାଷ୍ଠ-ପିତ୍ତଳିକା ।
ଏକା ଫଳାହାରୀ ବାବାଜୀଙ୍କ ଛଡ଼ା ଏ ଆଉ କାହାକୁ ମଣିଷ ବୋଲି
ଗଣନ୍ତି ନାହିଁ । ବାବାଜୀ ପରମାରାଧ୍ୟ ଗୁରୁ, ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ, ବୈଦ୍ୟ ।
ଏହା ବୋଲି ଯେ ସେ ଖରାଣିଆ ମହାଦେବଙ୍କ ନିକଟ ଜଙ୍ଗଲରେ
ବାବାଜୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ରୁହନ୍ତି, ତା ନୁହେଁ ।

ବାବାଜୀଙ୍କ ଆସ୍ଥାନରୁ ପ୍ରାୟ ଦେଉପାଆ ବାଟରେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ
ଉଆସ । ଗଡ଼ ପରି ଖାଇ, ଉଚ୍ଚ ପାଚେଷ୍ଟ ନ ଥିଲେ ହେଁ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ
ଉଚ୍ଚ ପିଣ୍ଡା ବଡ଼ ବଡ଼ ଧୁଳିଆ ଘରର ପାଞ୍ଚପୁରୁଷ ଶୋଲେଇ ଖଞ୍ଜା
ଦେଖିଲେ କୌଣସି ଭ୍ରମ ହେବାର ନାହିଁ । ଧୋବା, ଭଣ୍ଡାରି, କରଣ,
ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସାହୁ ମହାଜନ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଘର ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଘର ତା-
ମଣ୍ଡୁକୀରେ ଚନ୍ଦ୍ର, କମଳା ବିମଳା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼
ଦେଉଳ ପରି ବିରାଜୁ ଅଛି । ତହିଁରେ ପୁଣି ଚଉପାତୀ ଉପରେ
ତଳେ କେତେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ, କେତେ ପଣ୍ଡିତେ, କେତେ ଭଲଲେକିଆ,
କେତେ ଗୁହାରିଆ ବସିଛନ୍ତି । କାବୁଲି ବନାରସୀ ମହାଜନ
ସୌଦାଗର ମଧ୍ୟ ଅସ୍ରବ ନାହାନ୍ତି । ଏଠାରେ ସବୁବେଳେ ଯେତେ
ଲୋକ ରାଜ୍ୟରେ ସେପରି କୃଷିତ୍ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ।

ଏତେ ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବେବର୍ତ୍ତୀ ନାହାନ୍ତି ।
ସେ ଥିଲେବି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଭିତର କଥା ଜଣାଯାଇ ନ ପାରେ । ସେ
ପ୍ରକୃତ ଭଲ କି ମନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ନ ପାରେ । କାରଣ ଯାହାର
ଯେପରି ଭାବନା ତାକୁ ବେବର୍ତ୍ତୀ ସେପରି ସେ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ
କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦେଉଛନ୍ତି । କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ ବନ୍ଧୁ ଦେଉ-
ଛନ୍ତି । କେତେ କଥା ଗୋପନ କରିଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ପୁଣି କେତେକ
ସ୍ଥଳରେ ପୁଷ୍ପ କଥା ନ କହିଲେ ନ ଚଳେ । ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକଙ୍କ

ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରିଯିବେ, କେତେ ବା ଆଶା ପଛେ ପଛେ ଦଉଡ଼ିବାକୁ ଚାହୁଁବେ ନାହିଁ, କେହି କେହି ବା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଯିବେ, କେହି କେହି ବା ହସି ହସି ଯିବେ । ଏଥିପାଇଁ ବେବର୍ତ୍ତୀ ଦୋଷୀ କି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ, ଭଲ କି ମନ୍ଦ, ନଡ଼ିଆ କି ଆମ୍ବ ଠିକ୍ କର ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ସୁତରାଂ ଭିତର କଥା ଜାଣିବା ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ । କାରଣ ନଡ଼ିଆର ପାଣି କି ଆମ୍ବର ଟାକୁଆ ବାହାରୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଅନ୍ତଃପୁରେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଭିତରେ କଥା ଜଣା ଯିବା ସମ୍ଭାବନା । କିନ୍ତୁ ବାହାରୁ ଉଆସ ଆଶାପ୍ରଦ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ।

ଗେରଦର ତିନି ପାଖେ ମୋଟ ମୋଟ, ଉଜ ଉଜ ଶାଳ କାଠର ଘଷା ଘଷା ବେଢ଼ା । ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଗଳି ପାରିବ ନାହିଁ କି ହାତୀ ଭାଙ୍ଗି ପାରିବ ନାହିଁ । କେବଳ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ସେପରି ବେଢ଼ା ନାହିଁ । ପୂର୍ବଦିଗେ ଖଳା । ସେଠାରେ ହଳିଆ ଖମାସ ପ୍ରଭୃତି ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା । ପଶ୍ଚିମଦିଗସ୍ଥ ପାଗାରେ ଘାସିଆର ସଇସ ସୁଆର ପଲ ପଲ । ଉତ୍ତର ଦିଗେ ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେମୁଣ୍ଡ ଯାଏ ବାରି ପୋଖରୀ । ଏହିପରି ପରିବେଷିତ ହୋଇ ଯେ ପାଞ୍ଚ ଖଞ୍ଜା ଅଛି, ତାହାର ମଝି ଖଞ୍ଜା ଅନ୍ତଃପୁର । ସବୁଖଞ୍ଜା ଗୋଲେଲ । ଖଞ୍ଜା ସବୁ ପ୍ରତିରେ ତିନି ତିନି ବଖର ଖଲ୍ଲର ସଙ୍ଗେ ଫର୍ଦ୍ଦରେ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ବଖର ନେଇ ଏକ ଖଞ୍ଜା ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମ ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ଘର ସବୁର ମଥାନ ଶ୍ରେଣୀ ମିଳି ନଝା ମରି ଚାରିଆଡ଼େ ପାଞ୍ଚବଖର ଲେଖାଏଁ । ଚଉପାଡ଼ୀ ଛଡ଼ା ଆଉ ସବୁ ଘର ଭିତର ଓ ଦୁଆର ମୁହଁଠାରୁ ପିଣ୍ଡା ଉଜ ଉଜ । ଉପରେ ଆଟୁ । ଏକ ଖଞ୍ଜାରୁ ଅନ୍ୟ ଖଞ୍ଜାକୁ ଗୋଟିଏରୁ ଦିଅଁଟି ବାଟ ନାହିଁ । ଯେ ଗୋଟିଏ ଦିଅଁଟି ଖିଡ଼ିକ ଅଛି, ତହିଁରେ ଗବାକ୍ଷ ନାମ ସାର୍ଥକ । ପୁଣି ସେ ସବୁ ଫୁଲ ପତ୍ର, ହାତୀ ଘୋଡ଼ା, ବାଘ ଭଲ୍ଲ, ନରନାରୀ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ବିନାଶିକ୍ ଗୁଣ ଦେଖାଇବା

କି ବଶୁଦ୍ଧ ବାୟୁ ସଞ୍ଚାଳନ ପାଇଁ ଏ ଜଳା କବାଟି ସବୁ ଅଛି ତାହା
 ବେବର୍ଣ୍ଣ ଜାଣନ୍ତି । ଅଜ୍ଞାନାନନ୍ଦନ ବାତ ରୋଗ ପରି ଆଚରଣ
 କରୁଥିଲେ ତହିଁପାଇଁ ବିକାଶି ଦୋଷୀ ନୋହି ପାରେ । ଏ ଯଦି ବାୟୁ
 ସଞ୍ଚାଳନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ଛଣା
 ଯୁଧା ପଣା ମିଳୁଥିବାର ବୋଧହୁଏ । କାରଣ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟପାଇଁ ବଡ଼ ବଡ଼
 ଶିଡ଼ିକି, ଜାନାଲ, ଖଡ଼ଖଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ବିଜ୍ଞାନ ଲେଖୁଥିଲେହେଁ
 ଏହା ବେବର୍ଣ୍ଣ ବା ଅନ୍ୟ କାହାର ଘରେ ଦେଖାଶୁଣା ନାହିଁ । ସେ
 ସବୁ ଲେଡ଼ା ଥିଲାପରି ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । କାରଣ ରାଜ୍ୟରେ ହୁର୍ଗୀପୁ
 ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବା ପଠାଣୀସାମନ୍ତଙ୍କ ପରି ପାଟଯୋଷୀ, ପଦ୍ୟାଳଙ୍କାର,
 ତର୍ଜାଳଙ୍କାର, ପଣ୍ଡିତ ବା ବେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ପରି ହୁସ୍ତୁପୁସ୍ତୁ ସବଳ ଧନୁର୍ଦ୍ଧର
 ଲୋକଙ୍କର ଅଭାବ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ କଳେବର
 ଧାରଣପାଇଁ ଡାକ୍ତର ବୈଦ୍ୟଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଘେନି ପଥ ଧାରଣାରେ
 ଚଳିବାକୁ ହେଉନାହିଁ । ବରଂ କଥା ଦରସିତା ଖାଇ ଲୋକେ ହୁସ୍ତୁ
 ହୁସ୍ତୁ ଭୁସ୍ତୁ ଭୁସ୍ତୁ ହୋଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ଦେଉଳ
 ଉପରେ ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆୟୁଧ ଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହଳ ପରି ବେବର୍ଣ୍ଣ-
 ଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ପତିହାସଙ୍କର କଟକଣା । ପୁର ବାହାରେ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା
 ଭେଣ୍ଡା ପାଇକେ ଖଣ୍ଡା ବା ଦଣ୍ଡା ଧରି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଭିତରକୁ ଭିତରକୁ
 ପତିହାସଏ ବଛ ବଛ ବୁଡ଼ା ବୁଡ଼ା ଲୋକ, କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରହସଙ୍କ
 ବେଳକୁ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର । ବାହାରେ ଦନ୍ତଘ୍ନାନା, ଶୁଭ୍ରକେଶୀଏ,
 ଭିତରକୁ ଭିତରକୁ ସମେ ସୁବର୍ଣ୍ଣଏ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ମିଳନ ସ୍ଥଳରେ
 ଏକ ଦିଗରେ ନିତାନ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ଅପର ଦିଗରେ ଅତିବୃଦ୍ଧା । ସୁତରାଂ
 ବେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ଭାଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକେ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ ହେଉନ୍ତି
 ବା ନ ହେଉନ୍ତି, ବାହାର କଥା ପଦକ ରଣବାଜ ସିଂହ, ରଞ୍ଜିତର
 ପ୍ରଭୃତିଙ୍କଠାରୁ ଯାଇ ରସକଳା ଚିତ୍ରକଳା ରମିତଶ୍ରୀଙ୍କ ଭୂଷ୍ମରେ

ବେବର୍ତ୍ତୀଶୀଙ୍କଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏହା ଭଲ କି ମନ୍ଦ ତାହା ରାଜା ବା ତାଙ୍କ ବେବର୍ତ୍ତୀ ଜାଣନ୍ତି । ତେବେ ଯେ ଅନ୍ତଃପୁରେ ଥାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଦେଖିବାକୁ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ହାଟୁଆଣୀ ବାରବୁଲ୍ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପରି ଚତୁର ନୁହଁନ୍ତି କି ସତକୁ ମିଛ, ମିଛକୁ ସତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି କେହି କେହି ଆପଣା ମତାମତକୁ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀଙ୍କର ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରି ଇନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତରେ ବୈତରଣୀ ପାର ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି ।

ଏପରି କଟକଣା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଥବାଡ଼ର ଆଖି କାନ ଥିବାର କଥିତ ହୁଏ । ପୁଣି ଯେ ପଣ୍ୟାଳ ମୁଦୁସୁଲୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଉପାସ ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି ଓ ଯାଉଛନ୍ତି । ସେମାନେ କେତେ କଥା କହି ଚାଲୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେହି ଶପଥ କି ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି କିଛି କହୁ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସେ ସବୁ କଥା କେତେଦୂର ବିଶ୍ୱାସ-ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ଏପରି କଥା ଅନେକ ସତ ହୋଇଥାଏ, ଅନେକ ବି ମିଛ ହୋଇଥାଏ । ସେ ଯାହାହେଉ ରାଜା କରଗତ ଥିବାରୁ ସେ କଥାକୁ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର ଶୋଚନା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଫଳାଫଳ ଯିବାର ନୁହେଁ । ଗୁଡ଼ ଅନ୍ଧାରରେ ଖାଇଲେ ଗୁଡ଼, ଓ ଆଲୁଅରେ ଖାଇଲେ ଗୁଡ଼ । ଧର୍ମଦ୍ୱାରେ ଯେ ପାଞ୍ଜିଲେଖା ହେଉଛି, ତହିଁରେ ସାନ ବଡ଼ ପାପ ପୁଣ୍ୟ ସବୁ ବସୁଛି । ପୁଣି ସେହି ଅନୁସାରେ ଫଳାଫଳ ବାହାରୁଛି । ଶ୍ୱେର ଘରେ ନିତି ଅନ୍ଧାର ହେଉ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଶୁଣା କଥାର ସତ ମିଛ ଆପେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବେବର୍ତ୍ତୀ ବେବର୍ତ୍ତୀଶୀଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଥା ଯାହା ଶୁଣାଯାଇ ଅଛି ତାହା ଲେଖାଯାଉଅଛି । ତାହାର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲାହୁ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ର, ବୁଦ୍ଧି, ବିଦ୍ୟା, କଳ କୌଶଳ ବୁଝାଯିବ ।

ମଝିପୁରରେ ବେବର୍ତ୍ତ ବେବର୍ତ୍ତୀ ବସିଛନ୍ତି । ରାମି, ଶାମି, ପାରି, ଶାରି ପ୍ରଭୃତି ଏଣେ ତେଣେ ଯିବା ଆସିବା କରୁଛନ୍ତି । କାମ କିଛି ନାହିଁ ; ତଥାପି ନହର ପହର ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ । ତାହାର କାରଣ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସେମାନେ ନଜେ ନଜେ ଜାଣୁଥିବେ । କିନ୍ତୁ ବେବର୍ତ୍ତ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ନିକଟରେ କେହି ସୁଦ୍ଧା ପାନବଟା ବା ଫିକଦାମା ଧରି ନାହିଁ । କେବଳ ଦୁଇଜଣ ବୁଢ଼ୀ ବସିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭୁଣ୍ଡ ହଲିବାକୁ ନାହିଁ । ସେ ଦୁହେଁ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ବାପ ଘରୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଯେ ଆଜ୍ଞା ହେବ କେବଳ ତାହା ଅନ୍ୟକୁ ଜଣାଇ ଦେବାପାଇଁ ସେ ଦୁହେଁ ଉପବସ୍ଥା । ବେବର୍ତ୍ତ ହୋଲମାଳି ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇଲେ ବେବର୍ତ୍ତୀ କହିଲେ “ନଅରରେ ଆଉ ବାବାଜୀଙ୍କ କଥରେ ତ ଦିନ ରାତି । କେତେବେଳେ ବଣା କଣା ହୋଇ ଟିକିଏ ଭିତରକୁ ଅଇଲେ ଖାଲି କଅଣ ମାଳି ଧରି ଭୁନି ହୋଇ ମୁନିପରି ଥିବ ?

ବେବର୍ତ୍ତ—“ଭୁମ କଥା ଆଗେ ଶୁଣେ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ମୋହର କଥା ମୁଁ କହୁଛି ? କହୁଛୁ ଲାଗି ସିନାଗାଈ ବୁଢ଼ାଳ, ତମ କଥା ସିନା କହୁଛି ।”

ବେବର୍ତ୍ତ—“ମୋ କଥା କହିଲେ କଅଣ ହେବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଆମ ଭିତରେ କିଛି ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି କିଏ ନ ଜାଣେ ? କିଛି ନୋହୁବ ବୋଲି କିଛି ଶୁଣିବା ବି ନାହିଁ ?

ବେବର୍ତ୍ତ—“ଶୁଣିଲେ କଅଣ ମିଳିବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“କିଛି ନ ମିଳିଲେ କି କିଛି ଶୁଣିବାର ନୁହେଁ ।”

ବେବର୍ତ୍ତ—କେତେ କଥା ଅଛି, କେଉଁ କଥା କୁ ମନ ହୋଇଛି ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ସବୁ କଥା ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ସବୁ କଥା କୁହା ଯାଇ ପାରେ କି ?

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ସବୁକଥା କହିଲେ କିଏ ଶୁଣୁଛି ? ଆଉ ତ କେହି ନାହିଁ ? ଏହି ଦରମଲା ବୁଡ଼ାଦିଟା, । ସାତ କବାଟ ଡେଇଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଏ କିଛି କହିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ନା ମୁଁ ଯାଉଛି ?

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ତାହା ନୁହେଁ ଯେ—”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ତେବେ କି ମୋତେ ପଡ଼ିଆର ନାହିଁ ? ମୋ ଦେହ କିଛି ହେବ ବି ନାହିଁ !”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି ତାହା ଆଗେ ଶୁଣ—”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“କଅଣ କହୁଛ କୁହ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“କେତେ କଥାଅଛି, ସବୁ କହିଲୁ ବେଳକୁ ଦିନ ରାତି ଅଣ୍ଟିବ ନାହିଁ, ତେବେ ଯେଉଁ କଥାକୁ ତମର ମନ ହୋଇଥିବ ସେ କଥା କହିଲେ ସିନା ହେବ ?

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ଯେଉଁଥିପାଇଁ ବାବାଜୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏତେ ଦିନ ହେଲା ଲାଗିଥିଲା ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ଆଜି ରାତିକଥା ଠିକ୍ ହୋଇଗଲା, କାଲି କଥା ଦେଖାଯାଉ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“କଅଣ କିପରି ହେବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଆଜି ରାତିରେ ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ଶନି ମହାବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଭାରି ଉପାତ ହେବ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଉପାତ ହେବା କଥା ତ ପାଟଯୋଷୀ ଆଗରୁ କହିଥିଲେ । କଅଣ କଅଣ ହେବ ତାହା କିଛି ବାବାଜୀ କହିଲେ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ବାବାଜି କହିଲେ ଅଧରାତି ଉଷାରୁ ଘରେ ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ ଶବ୍ଦ ହେବ । ରଜାଙ୍କ ପଲଙ୍କ ଦୋହଲିବ । ସାବଧାନ ନ ରହିଲେ ରଜାଙ୍କର ଭାରି ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ଅନିଷ୍ଟ ହେବ । ଏ ଅନିଷ୍ଟ ନ ହେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉଛି । ଦିନେଇ ଖିଲମତିଆ ନିଜେ ବାବାଜୀଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଗଲା । ନିଜେ ରଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇବ ।

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ସବୁ ହୋଇ ପାରିବତ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଯାହା ଯେପରି କହିବାକୁ ହେବ ବାରମ୍ବାର ପାଖ ଲୋକଙ୍କୁ ବତେଇ ଦିଆ ଯାଇଛି । ଟଙ୍କା ବି ଦିଆଯାଇ ଅଛି । କିଛି ଟିକିଏ ଆଡ଼ବାଙ୍କ ହେଲେ ସତ୍ତାଙ୍କ ଗୋଟି-ଗୋଟି କରି ଆଉ ଶୁଳୀରେ ଚଢ଼ାଇବି ନାହିଁ ?

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ଏହା କହୁଛ । ପୁଣି କହୁଛ ଯେ ସାବଧାନ ରହିବା ପାଇଁ ରଜାଙ୍କଠାକୁ ଖବର ଗଲା ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ଶୋଇଲା ବେଳେ ଲାଗି ହେବା ପାଇଁ ଓ ଘରେ ପକାଇବା ପାଇଁ ବାବାଜୀ ଯେ ପଞ୍ଚାମୃତ ପଠାଇବେ ତହିଁରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଅରକ ଦେବେ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ । ଦେଖିଲା ପରି ତମ ବାପା ମାଆ ଏପରି ନାଁ ଦେଇଥିଲେ ? ମଣିଷର ସିନା ଦୁଇଟା ଆଖି ସତକୁ ସତ ତୁମର ତିନିଟା ଆଖି ।

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ଆଜ୍ଞା, ସେତ ଯାହା ହେବାର ହେବ । ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କର ଯେ ଘର ପୋଡ଼ିଗଲା ତହିଁକି ତମେ କି କଲ ?

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ହଁ ସତେତ ସେ ଗୋଟାଏ କଥା ଅଛି । ଚମ୍ପା ମା ବୁଢ଼ୀକି ପଠାଇ ଥିଲ । ସେ ଅନେକ ବୋଧ ସୋଧ

କରି କହି ଅଇଲା । ଡାଲି, ଚାଉଳ, ଘିଅ, ତେଲ,
ଲୁଣ ସବୁ ଜନସ ପଠାଇ ଦେଇଛି ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଠିକ୍ ହୋଇଛି, ମୋ ବୁଦ୍ଧିରୁ ତମ ବୁଦ୍ଧିଟା କମ୍
ହେଲା କଅଣ ? ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଟିଲେଚନଙ୍କ
ସ୍ତ୍ରୀ ଟିଲେଚନୀ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ମୁଁ କଅଣଗୁଡ଼ାଏ କରି ପକାଇଲି କି ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ଯେ ମୁଁ ଘର ପୋଡ଼େଇ ଦେଇଛି । କି
କରିବାକୁ ହେବ ତମକୁ କିଛି କହି ପାରି ନ ଥିଲି ।
ତେବେ ବି ଯହଁରେ ମୋ କଥା ଜଣାନ୍ତୁନ ପଡ଼ିବ ଆଉ
ଯାହା ଲୋକେ ଭଲ କହିବେ ସେ ସବୁ ଆପେ ଆପେ
କଲା ଆଉ ବେଶୀ କଅଣ କରନ୍ତି କି ?

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ନ କଲେ ହୁଅନ୍ତା କିପରି ? ତାହା ଘରେ ବନ୍ଧୁ
କରିବାକୁ ଏତେ କଥା, ତୁମ୍ଭର ମିଶିପରେ ମିଶିପରେ
ଯାହାହେଉ ଯାହା କଲି, ତାହା ନ କରି ଥିଲେ ଯେ
ବୋହୂ ହୋଇ ଆସିବ, ତାହା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁବ କିପରି ?
ସେ ବା ମନେକରିବ କଅଣ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ବଡ଼ ଭାଇତ ରାଜି ହେଲାଣି, ତେବେ ବି ତମ୍ଭା ହଁା ହଁା
ଟାଣ ଭାଙ୍ଗୁ ନାହିଁ । ତା ସାଙ୍ଗକୁ ତା ମା ରାଣୀ ମିଳିଛି ।
ସେ ଦୁହେଁ ରାଜି ନୋହିବା ଯାଏ କଅଣ ହେଲାଣି ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—ତମକୁ ସେ ପାରିବେ ? ଘର ପୋଡ଼ିଗଲାଣି, ଏଣିକି
ସତ୍ତ୍ୱେ ନାହିଁ ପଡ଼ିବେ ଯେ । ଯେବେ ଆଜି କଥାରେ
ଭଲରେ ହୋଇଯାଏ, ରଜା ବି ଆଉ ତୁନି ହୋଇ
ରହି ପାରିବେ ନାହିଁ ।”

ବେବର୍ତ୍ତ—“ହାତ ଗଣ୍ଠି ନ ପଡ଼ିବା ଯାଏ ପଡ଼ିଆର କଅଣ ?
ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ବର କନ୍ୟା ପ୍ରଜାପତି ଘଟସୂତ୍ର କଥା ।
ଆମେ ତ ତାହା ମାନୁ ନ ଥାଉ । ଦେଖାଯାଉ କି
ହେଉଛି ।

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଜାତି, ମାନ, ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଧନ ଦୌଳତ ଭିତରୁ
କେଉଁଥିରେ ମୋ ବାପ ଘରହାଲିକି ତା ଘର ବଡ଼
ସେ, ସେଠି ବନ୍ଧୁ କରିବାକୁ ଏତେ ଜିଦ୍ ଲାଗିଛି ?”

ବେବର୍ତ୍ତ—ଏ କଥା ମୋତେ ପଚାରୁଛ ? ଦେଖୁନାହିଁ ସେ ତୁମ୍ଭ
ବାପ ଘର ଏ ରାଜ୍ୟରେ ନୁହେଁ । ତା ଘରୁ କାଲେ
କାଲେ ବେବର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ । ମୁଁ ବୋଲି
ତାହା ଶୁଣିଲି । ତେବେ ବି ରାଜ୍ୟଲୋକେ ତା ଘରକୁ
ମାନୁଛନ୍ତି । ବାହାଘରେ ଘୋଡ଼ା ପାଲିଙ୍ଗ ଦାନ
ଯୋତୁକ ମିଳିବ ନାହିଁ ସତ । ଆଉ ସେ ଲଭି ତାହା
ତମକୁ ପୁଣି ବୁଝାଇବାକୁ ହେବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ସେ ତ ଆକାଶ କଇଁଆ ଚିଲିକା ମାଛ କଥା ।
କଥାରେ କହନ୍ତି ‘ଏ ସାଲ ସେତ ଘରେ ପଶୁ । ଆଗକୁ
ହାଡ଼ି ବାଉଁଶ ଚଷୁ । ଏହି କ୍ଷଣିକା କଥାର କି କରୁଛ
କହିଲି ?

ବେବର୍ତ୍ତ—“ଏହି କ୍ଷଣିକା କଥା କଅଣ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ ସେ ପଡ଼ି ରହିଲା ।”

ବେବର୍ତ୍ତ—“କରଜ ଲଗାଇ ଦେଉନା ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଖଜଣା ପାଇଁ ତେମେ ଧର ପଗଡ଼ ମାରପିଟ ନ
କଲେ ହୋଇ କି ଦେଡ଼ି ସୁଧରେ କେହି ଟଙ୍କା
ନେଉଛି ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଏତେ ଟଙ୍କା ରଖି କଅଣ କରିବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ତେମେ ଜାଣ ନାହିଁ ଯେ ମୋତେ ପଚାରୁଛ ?

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ମୁଁ ଜାଣିଲେ ବି ତେମେ କଅଣ ଜାଣିଛୁ ଟଙ୍କା
ଶୁଣେ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଯେବେ ପଚାରିଲ ସତ କହିଲେ କିଛି ଅଡୁଆ
ବୁଝିବ ନାହିଁ ତ ?

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ତମ କଥା ଅଡୁଆ ବୁଝିବତ ଆଉ ବୁଝିବ କଅଣ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ମତେ ପଚାରୁଛ ? ତୁମ୍ଭେ କି ନ ଜାଣ ଯେ ଆଖି
ବୁଜିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଲୁଗା ପଟା, ଧାନ,
ଗୁଡ଼ଳ, କଂସା, ଲେଟା, ରଜାଘର ଗନ୍ତାଘରକୁ ବୁଝା
ଲଗେ । ଆଉ ଗାଈ, ମଇଁଷୀ ଛେଳି, ମେଣ୍ଟା, ହାତୀ,
ଘୋଡ଼ା ଅଡ଼ା ଲଗନ୍ତି । ଆଗେ ଏ ସବୁ ଯାଇ ଯାଇଲେ
ପଛେ ବେବର୍ତ୍ତୀ ଶବ ଉଠେ । ତାହା ନୋହିଥିଲେ
ସାତ ପୁରୁଷ ହେଲେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ କରି ନଅର ବିଶୋଇ
ଘର ଏପରି ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା ? ଏତେବେଳକୁ ତ ତା
ଘରକୁ ରଜାଘର ପଡ଼ୁ ନ ଥାଆନ୍ତା । ଟଙ୍କା ଯାହା ଥାଏ
ଖାଲି ସେଇଥିରୁ କିଛି ରହିଯାଏ, ସେତକ ପୁଅ
ମାଇପଙ୍କର ଆଣ୍ଟା ।

ବେବର୍ତ୍ତୀ — ଏତେ ବର୍ଷ ହେଲେ ଶୋଇ ଦେଉଁରେ ଟଙ୍କା ଲଗାଇ
ଆସୁଥିଲ ଏ ବର୍ଷ ନ ହେଲା ।

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଏ ବର୍ଷ କାହିଁକି ନ ହେବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ — “ଏ ବର୍ଷ ଲଢ଼େଇ ହେବ ।”

ବେବର୍ତ୍ତାଣୀ—ସେ ତ ଭଲ କଥା, ରସଦ ପାଇଁ ଜୁଲମ ଜବରଦସ୍ତି
 ଦରକାର । ରଜାଘର ଖମାରରୁ ଧାନଗୁଡ଼ଳ ବର
 ମୁଗ ବନ୍ଦୀ କରାଇ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମ ଖମାର
 ଜନସ ବ ବନ୍ଦୀ ହେଉ । ପଇସାକ ମାଲ ତନି
 ପଇସାରେ ବକିଲେ ରଜା ଘରର ଲଭ । ଆମର ବ
 କିଛି ପଇସା ହୋଇଯିବ । ମୋର ବ ପଇସାକ ଦେଉ
 ଦୁଇପଇସା ହେବ । ତେଣେ ପାଇକ ବେଠୀଆଙ୍କୁ
 ଖୁଆଇ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଭଲେଇ ହୁଅ ।

ବେବର୍ତ୍ତା — “ଧନ୍ୟ ତୁମ ବୁଦ୍ଧି ବିଗୁର । ଏକା ବାଟୁଳିକେ ଗଣ୍ଡାଏ
 ଚଢ଼େଇ !”

ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ମୁଦୁସୁଲ ଆସି କହିଲା ଯେ
 ରଜାଙ୍କର କି ଖବର ଦେନି ଖିଲମତିଆ ମନ୍ଦନ
 ପାଇକର ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ଏଥିରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା
 ବନ୍ଦ ହେଲା । ତରତରରେ ଉଠି ବେବର୍ତ୍ତା ସେଠାରୁ
 ଚାଲିଗଲେ । ବେବର୍ତ୍ତାଣୀ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଗଲେ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛଦ

“ହୋଇଛି ବସନ୍ତ କାଳ, ରାବ ଦେଉଛି କୋକିଳ, ଗୁରୁତରୁ
ଲତାକୁଳ ଅଙ୍ଗରେ ନବ ଦୁକୁଳ, ଲେହିତ ହରିତ ପୀତେରଞ୍ଜିତ
ଶିଖରୀ ରୁଳ, ବିଶାଳ ରସାଳ ଶିରେ ସୁଗନ୍ଧ ବକୁଳ ମାଳ, କିଂଶୁକ
ମଣ୍ଡିତ କୁଞ୍ଜେ ମଞ୍ଚ ମଧୁକର ରୋଳ, ଯୋଗୀ ଭୋଗୀ ମନବୋର
ସୁଧୀରେ ମଳୟାମାଳ, ମଦନ ମାଦକକାରୀ ସକଳମଞ୍ଜୁଳ ଠୁଳ, ଦେଖି
ଶୁଣି ଯୁବା ଜନ ହୃଦୟ ମନ ବିକଳ ।”

କିନ୍ତୁ ଭୁଲିଆ ପଲ୍ଲୀର ମଣ୍ଡୁଆ ଦୁଆରେ ଯେ ଯୁବକ ବସିଅଛି
ତାହାର ମନ ଅଚଳ କି ଚଞ୍ଚଳ ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ । ଭିତର ଯାହା
ହେଉ ବାହାର ଦଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କଜ୍ଜଳ । ଏହାବୋଲି ନୟନ ଅୟନ
ବିଦୁର କଳା ଭଳି ନୁହେଁ । ରାମକୃଷ୍ଣ ତପ୍ର କାଞ୍ଚନ କିମ୍ବା ତମ୍ବାତାର
ଭଳି ନ ଥାଇ ନବ ଦୁବାଦଳ, ମରକତ ଗଞ୍ଜନ, ବାସ ଜଳ ନବନ୍ଦନ
ପରିଥିଲେ । ପୁଣି ଯୌବନର ଗୌର ଖ୍ୟାମ ବିରୁଦ୍ଧ ନାହିଁ । ଯୁବକର

ଦୃଷ୍ଟକ୍ଷି, ବିଶାଳ ବସ, କଣ୍ଠକର ପରି କରଯୁଗଳ ମଲ୍ଲମନ୍ଦିର
 ଦନଜଦନ ପ୍ରଭୃତି ପେଣୀପୁଷ୍ପ ରସାଳ ମାଂସଳ ଅବୟବ ସବୁର
 ଯୌବନ ସୁଲଭ ଲବଣ୍ୟମାଧୁରୀ ଲହରୀରେ ମନ ନୟନ ପଡ଼ି ନାସା
 ନୟନ ଅଧର ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ କମ୍ପା ଅଳକା କୁଣ୍ଡଳ ପ୍ରଭୃତି
 ଅଳଙ୍କାର ଲେଉଟୁ ନାହିଁ । ସ୍କୁଲରେ ଶତଶାଳ-ଗଦା ଜିଣି ଯୁବକର
 ରୂପମାଧୁରୀ !

ଏହି ହୁସ୍ତୁ ପୁଷ୍ପ ମୂର୍ତ୍ତି ମାରବ ନିସ୍ତବ୍ଧରେ ବସି ସୁମାଳ ଉତ୍ତଳ
 ତରଙ୍ଗ ମାଳୋପମ ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ଶୈଳ ଶ୍ରେଣୀରେ ସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟି
 ରଖିଛି କିନ୍ତୁ କିଛି ଦେଖିଲା ପରି ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ
 ପଶ୍ଚାତ୍ତ୍ରାଗରୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଯୁବକ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସି ଉପବିଷ୍ଟ
 ଯୁବକର ଦୁଇ କାନରେ ହାତ ଦେଇ ନଇଁ ପଡ଼ି କହିଲା “କରେ
 ଶ୍ରୀମା ! କଅଣ କରୁଛୁ କି ? ଚମକିପଡ଼ିଲା ପରି ହୋଇ ଭୀମା
 କହିଲା “କାହିଁ କିଛି ନାହିଁ ।” ଏହାଶୁଣି ଆଗନ୍ତୁକ କହିଲା—

“ରାମାଠୁଁ କ’ଣ ଲୁଚୁଛନ୍ତି ମ ?”

ଭୀମା—“ତୋ ଠୁଁ କଅଣ ଲୁଚେଇଲି କି ?”

ରାମ—“ତେବେ ଆଗ ଭୀମା ନାହୁଁ କାହିଁକି ?”

ଭୀମା—“ଆଗେ ଥିଲା କଅଣ ଏବେ ନାହିଁ କଅଣ ?”

ରାମ—“ଆଗପରି ଚୁନୁନାଟ ନାହିଁ, ଡାଳଭଙ୍ଗା ଗୀତ ନାହିଁ

ଧାଙ୍ଗଡ଼ାଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ନାହିଁ ।”

ଶ୍ରୀମା—“ସବୁ ଦିନେ କି ଏକା କଥା ଥାଏ ?”

ରାମ—“ତୁ ଯାହା କହ ମୁଁ ସବୁ ବୁଝିଛି ଯେ ।”

ଶ୍ରୀମା—“କଅଣ ବୁଝିଛୁ କହିଲୁ ?”

ରାମ—“ଭାଇ ବାହା ଦିନୁ ତୁ ଆଉ ଆଗ ଶ୍ରୀମା ନାହୁଁ ।”

ଭୀମା—“ବାହା ହେଲଣି ବୋଲି ଭାଇ ସିନା ଧାଙ୍ଗଡ଼ ନୁହେଁ, ମୁଁ ତ
ଯେଉଁ ଧାଙ୍ଗଡ଼ କୁ ସେଇ ଧାଙ୍ଗଡ଼ ।”

ରାମା—“ତୁ ଭୁଲେଇଲେ କି ରାମା ଭୁଲେ ? ସେହି ଚିନାମାଳିକା
ଆସେଇ ଥିଲୁ । ତାକୁ ଭାଇ ବାହା ହେଲକୁ ତୁ ଏପରି
ହୋଇଛୁ । ଏବେ ଭାଇ ମଲେ ତାକୁ ଦୁଇପୁ ହେବୁ ନାଁ ?”

ଭୀମା—ଦୁଇ ରାତି ଚଣ୍ଡାଳ । ଚିନାମାଳି କି ଦୁଇପୁ ହେବ ବୋଲି
ଭାଇଟା ମରିଯାଉ; କାହିଁକି ମୁଁ ମରିଗଲେ ?”

ରାମା—ହଁ’ ରେ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଖାଲି ଗାଈ ବଜାଇ ଜାଣୁ ।
ଆଉ ଗୋଟିଏ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ ଦେଖ । ଯାହା ହେବାର ହେଲୁ
ସବୁ ବତେଇ ଦେବି । ତେବେ ବୁଝିବୁ ଯେ ଖାଲି ଗାଈଲେ
ବଜାଇଲେ ହେଲକି ଆଉ କିଛି ଅଛି ।”

ଭୀମା—“ଆଉ କଅଣ ଅଛି ?”

ରାମା—“ଆଗେ ବାହାଘର ଠିକ୍ ହେଉ ।”

ଭୀମା—“ଘୋଡ଼ାରେ ଏ କେ ଆସୁଛି ? ତୁ ଯା ଗାଁରେ ଖବର
ଦେବୁ । ମୁଁ ଯାଉଛି ଏ ସବୁ ନିକେଇ ଦିଏଁ । ବସିବା
ପାଇଁ ଦେବାକୁ ଖଣ୍ଡେ ରଖେ ।”

ଏଥୁରୁ ପୁଷ୍ପ ଦେଖାଯାଉ ଅଛି ଯେ ଅଶ୍ଵାରେଣ ନିଶ୍ଚେଁ
ମଣ୍ଡୁଆକୁ ଆସିବେ । ସେ କିଏ କାହିଁକି ଆସୁଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଜଣା-
ଶୁଣା ନାହିଁ । ଅଥଚ ତାଙ୍କୁ ସଜ୍ଞାର କରିବାକୁ ହେବ । ପୁଣି ଭୀମା
ରାମା ଆପେ ଆପେ ତହିଁରେ ତପ୍ତର । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣତା ସୂକ୍ଷ୍ମରେ
କାଷ୍ଠ ପିତୁଳୀ ପରି ପରିଚାଳିତ । ଏହା ରାମା ଭୀମା କିପରି ମଣ୍ଡୁଆ
ଠାରେ ଥିବା ଲୋକେ ଆଡ଼ ବାଙ୍କ କରି ନ ପାରନ୍ତି । ପୁଣି ମଣ୍ଡୁଆ
ଛଡ଼ା ଭୂଇଁଆପଲ୍ଲୀ ନାହିଁ । ଏହା ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମ ବାସୀଙ୍କର

ସାଧାରଣ ସଭା ମଣ୍ଡପ ବା ବୈଠକ ସ୍ଥାନ । ଏହିଠାରେ ଭଲମନ୍ଦ ବିରୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ବୈଠକ ହୁଏ । ଏହିଠାରେ ଗୁରୁ ନାଟ ହୁଏ । ଏହି ଘରେ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଗ୍ରାମର ସବୁ ଧାନ୍ତକୁ ରକ୍ତରେ ଜଗି ଶୁଅନ୍ତି । ଆଗନ୍ତୁକ ମାତ୍ରେ ଏହିଠାକୁ ଆସି ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପରିଚୟ୍ୟା ପାଇଁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କଠାରୁ ସଂଗୃହୀତ ଡାଲି ଗୁଡ଼ଳ, ଲୁଣ ଘିଅ ବର୍ଷକ ନିମିତ୍ତ ଗଚ୍ଛିତ । ପ୍ରାଣାନ୍ତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆଡ଼ିଥ୍ୟ - ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି କେହି ଆଖି ଦିଏ ନାହିଁ । ଏହିଠାରେ ଆଗନ୍ତୁକେ ଆଶ୍ରୟ ପାଇ ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚାପାଇଁ ପାଳି କରି ଗ୍ରାମବାସୀ ଦୁଇଜଣ ଯୁରୁଷ ମଣ୍ଡୁଆରେ ଅହୋରାତ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ଥାଆନ୍ତି ।

ଆଜି ସାଧୁ ସରଦାର ପୁଅ ଭୀମା ଓ ଗ୍ରାମବାସୀ ରାମାର ସଖାଳ ଓଳି ପାଳି । ଆଉ କେହି ଦେଖିବା ଶୁଣିବା କହିବା ଓ ବୋଲିବା ପାଇଁ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପରି ଆପଣା ୨ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନରେ ସେ ଦୁହେଁ ସ୍ବତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ । ଏହାସବୁ ରଜାଜ୍ଞା ନୁହେଁ । ଅଧିକ କାଳେ କାଳେ ଗ୍ରାମରେ ଚଳି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଏ ପ୍ରଥା ଭଲ କି ମନ୍ଦ କାହାର ଦୃଷ୍ଟି ପଥରେ ଆସିବା ଉଚିତ କି ନା ତାହା ଭୂଇଁଆଏ ବା ତାଙ୍କ ରଜା ଜାଣନ୍ତି । ହଜାର ହଜାର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଧର୍ମଶାଳା, ଟାଉନହଲ୍ ପ୍ରଭୃତି ଭୁଲନାରେ ଭୂଇଁଆଙ୍କ ମଣ୍ଡୁଆ ଗୁଳ ପାଖେ ତଳରୁ ନ୍ୟୁନ ହୋଇ-ପାରେ । ଗ୍ରେଟ୍ ହୋଇ ଯିବା ଭୟରେ ତହିଁ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଯାଇ ପାରେ । ସେ ଯାହାହେଉ କେତେ କେତେ ଧର୍ମଶାଳା କେଶେ ଗଲୁଣି । କେତେ କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦେବାଳୟ ପ୍ରଭୃତି କାଳ-ଗର୍ଭରେ ବିଲୁପ୍ତ ହେଲୁଣି, କିନ୍ତୁ ଭୂଇଁଆଙ୍କ ମଣ୍ଡୁଆ ବ୍ୟବସ୍ଥା କାଳେ କାଳେ ରହିଅଛି । ପୁଣି ଆଉ କେତେ କାଳ ରହିବ ତାହା ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଉପରେକ୍ତ ଚର୍ଚ୍ଚାବଧି ଚରକାଳ ରହୁ ବା, ନ ରହୁ ସେହି ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ସମା ଆପଣା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରି ସାରିଲେ ବେଳକୁ ଅଶ୍ରୁରେ ମଣ୍ଡୁଆ ଦୁଆରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଘୋଡ଼ାର ମୁହଁରେ ଜରିର ମୁହଁପଟା, ପିଠିରେ ଝାଲର ଦିଆ ବନାତର ଚାରି ଜାମା, ନିଜେ ଘୋଡ଼ାର ରଙ୍ଗ ନାଲିଆ କୁମେଦ, ଆକୃତି ଖବ୍ କିନ୍ତୁ ଅଙ୍ଗ ହସ୍ତପୁଷ୍ପ, ପେଟ କିଛି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼, ତାହା ନୋହିଥିଲେ ଆରେସ୍ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲାଗୁ ଥାଆନ୍ତା ! ତଥାପି ପଡ଼ି ଯିବାରେ ବିଶେଷ ଆଶଙ୍କାର କାରଣ ନାହିଁ । ଆରେସ୍ତାଙ୍କ ଆକାର ପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ବୋଧହୁଏ ଯେ ଦୁଇ ଜାନ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ଘୋଡ଼ା ଘେନି ସେ ପଦଗ୍ରଜରେ ଆସିଛନ୍ତି । ତାହା ପ୍ରକୃତ ହୋଇ-ଥାଉ କି ନ ଥାଉ, ଅବଶେଷ କାଳରେ ଆରେସ୍ତାଙ୍କ କିଛି ଜଣା-ଗଲା ପରି ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତାହା ଘେନି ପରିଚୟ ବିଷୟରେ କିଛି ନ ଅଟକିଲା । ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ ଗୁମ୍ମୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ବୋଲି ଚିହ୍ନି ପାରି ସମା ତରତରରେ ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କୁ ଜୁହାର ହେଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ସାଧୁ ସରଦାର ପୁଅ ବୋଲି ଚିହ୍ନି ସମାକୁ ଘୋଡ଼ା ଧରାଇ ଦେଲେ । ସମା କିଛି ଶଙ୍କି ଗଲା, ତାହା ବୋଲି ସେ ତାହାର ଅଙ୍ଗ ସୌଷ୍ଟବ ଗୁଡ଼ିଗଲା କି ମାଧୁରୀଲହରୀ ଲୁଚିଗଲା ତା ନୁହେଁ । ସେ ଶୁଭ କି ସିନ୍ଧୁ ନ ହୋଇ ବିମାତ ସମ୍ବନ୍ଧର ପରିଚୟ ଧାରଣ କଲା । ପୂର୍ବ ତେଜ ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ସ୍ଥଳରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ବଡ଼ ଆଗେ ସାନ ଯେପରି ଦେଖାଯାଇଥାନ୍ତୁ ସେହିପରି ଦେଖାଗଲା ।

“ସରଦାରେ ଅଛନ୍ତି ନା” ବୋଲି ଗୁମ୍ମୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ପଚାରିଲେ “ହେଇ ଆସୁଛି” କହି ସମା ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲା । ଜଣ କେତେ ଭୁଲିଆକୁ ପଛରେ ଘେନି ସାଧୁ ସରଦାର ଆଗେ

ଆଗେ ଆସୁଥିବାର ଗୁମ୍ଫା ପଛନାୟକ ଦେଖିଲେ । ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦୂରୁ ଚିହ୍ନିପାରି ସାଧୁ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟକୁ ଜଣେ ଲୋକ ଦଉଡ଼ାଇ ଦେଲା । ଶୁଣିଲପସ ବଣରେ ନିଆଁ ପରି ଗୁମ୍ଫା ପଛନାୟକଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ବାଉଁଶ ସାମାନ୍ୟ ଭୂଇଁଆ ପଲ୍ଲୀରେ ଆଖି ପିଅିଡ଼ାକେ ବୁଲିଗଲା ।

ସୁତରାଂ ସରଦାରେ ଓ ଆଉ ୨ ଭୂଇଁଆଏ ଜହାର କରୁ କରୁ ହରିଣୀ ପଲପରି ଭୂଇଁଆଣୀଏ ଦେଖାଦେଲେ । କେହି ଖରେ କେହି ବା ଧୀରେ ଗତି କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ମେଣ୍ଟ ଘାଙ୍ଗୁ ନାହିଁ । କେହି ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧିଛି, କେହି ଧଡ଼ି ପକାଇଛି । କାହାର ଲୁଗା ନୂଆ କାହାର ବା ପୁରୁଣା, କେହି ଧୋବ କେହି ମଇଳା ପିନ୍ଧିଛି । ଏହିପରି ସୁମନାଏ ମନ୍ଦିରଗାମିନୀ ସ୍ରୋତସ୍ପତ୍ନୀରେ ବିବିଧ ସୁମନମେଷା ଖସିଲା ପରି ଅବଲୀଳାନ୍ତମେ ଆସୁଛନ୍ତି ।

ଏହା ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ନୁହେଁ । ଆରୁଣୀ, ଧାତୁକା, ସୁନାଶ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି ପୀତଲେହିତ ପୁଷ୍ପପତ୍ରମଣ୍ଡିତ କାହାର ଗଣ୍ଡ ଅବଗୁଣ୍ଡନରେ ଆବୃତ ନୁହେଁ । ଏହା ବୋଲି ଆଉ ସବୁ ସମାନ ନୁହେଁ । କାହାର ଗଣ୍ଡ ଟଣ୍ଡାଫାଳ ପରି ଗୋଲ, କାହାର ବା ପାଗଲ ଆମ୍ବ ପରି ଉଷତ୍ ଲମ୍ବ, କାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ମାଧୁରୀ, କେହି ବା. ମାରସ ଶିଶୁପ ପଳ ପରି । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ଲଳନାର ମନ କଳନା ସହଜ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ମାର ଗାରଡ଼ିଆର କାଳ ଭୁଜଙ୍ଗ ବାଳ କାଳ ଲାଳା ପରି ଭୁଲତାଭଙ୍ଗୀ ନାହିଁ । ଯତ ମନ ମଜ୍ଜାଇବା ଭଳି ନାସାଫୁଲ୍ଲ, ନଥୁଲ୍ଲ ଠାଣୀ ନାହିଁ । ଗୁଡ଼ିକ ଅସମ୍ଭାଳ କଲଭଳି ବାରିଜନପୁନା କୁନ୍ଦରମୁନ ନାହିଁ । ଅବଗୁଣ୍ଡନର ଅଭାବ ଏହାର କାରଣ କି ନା ତାହା ଭୂଇଁଆମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ତଥାପି ଖେଳା-ଖଞ୍ଜିରିଟ-ନୟନ କି ରଦବାସେ ମୃଦୁହାସର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଏ ସ୍ବାଭାବିକ କି ନା ଭଲ କି ମନ୍ଦ ତାହା ଅସଭ୍ୟ ଆଖ୍ୟାଧାରଣୀ ଭୂଇଁଆଣୀଏ କିମ୍ବା ବିଦୁଷୀ-

ରମଣୀଏ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ରଜା ମହାରଜା-
ମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସ୍ୱରା, ମାଳା, ମୋତି, ମାଣିକ୍ୟ ଲେଉଟିଲପରି
ଭୂଇଁଆଣୀଏଁ କାତ ପଥର ମାଳି, କଂସା, ପିତଳ, ଖଡୁ, ବଳା
ଲେଉଟିଥାନ୍ତି । ଯେ ଯେଡ଼େ ଥିଲା ଲୋକ ତାହାର ତେଡ଼େ ଗହଣା
କଣି ପାରିଲେ ଦୁଇ ଚାରି ବିଷା ନାଇବାକୁ ଦୁବଳା ଅବଳା କାତର
ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଯୁବା ଯୌର୍ଯ୍ୟ ମରୁନକୁ ଅଳକାବୃତ ଲପନ ନାହିଁ ।
ମନକୁ ଝାମି ନେଉଥିଲା ଭଳି ଚନ୍ଦ୍ରଧୂମି ନାହିଁ । ଶୁଦ୍ଧ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ
ପରି ତାଟିଙ୍କ ଜ୍ୟୋତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବସସ୍ଥଳ ଯେଉଁ ମାଳପୀତ
ଲେହନ ମାଳରେ ଆବୃତ, ତାହା ରମଣୀକୁ ଗତି କଲବେଳେ
ଇନ୍ଦ୍ର-କୋଦଣ୍ଡ-ଭୂଷିତ ବିରମାଳା ପରି ଲାଳା ଖେଳା କରୁଛି ।
ଅଳଙ୍କାର ସୁନ୍ଦର ଅସୁନ୍ଦର କରୁ କି ଉଚ୍ଚ ମାତ କରୁ, ପ୍ରକୃତି ସବୁ
ଭୂଇଁଆଣୀଙ୍କ ମୁହଁ ଗୋଟିଏ ଗୁଚ୍ଛରେ ଗଢିଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ ।
ସମସ୍ତଙ୍କ ଲଲଟ, ନାସିକା, ନୟନ, ଭ୍ରୁଲତା, ଅଧର, ଚିବୁକ
ଏକାପରି । ଏଥିରେ ଆଖି ପଡ଼ିଲେ ଭୂଇଁ ଆଣୀ ନୁହେଁ ବୋଲି ଭୁଲ
ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ତଥାପି ପ୍ରକୃତି କାଳର ମହିମାକୁ
ଜଣିପାରି ନାହିଁ । ବାଳିକା, ଯୁବତୀ, ପ୍ରୌଢ଼ା, ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ଯେ ପ୍ରଭେଦ, ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣମାସାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସଭିଙ୍କି ପଛକୁ
ପକାଇ ଯୁବା କାଳ ଆଗଭର ହୋଇ ରହିଅଛି । ପୁଣି ଏମାନେ
ଭୂଇଁଆଣୀ ବୋଲି ମନେ ନ ଦେଇ ଯେଉଁ ଯୌଦର୍ଯ୍ୟଲବଣ୍ୟ-
ମାଧୁର୍ୟ ପ୍ରଭୃତିରେ ନେପାଳୀ, ସ୍ତ୍ରୀପାଳୀ, ଇରାମ, ଜାପାନୀ, ତେଲଙ୍ଗୀ,
ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କି ଭୂଷିତ କରିଥାଏ, ତହିଁରେ ମୁକ୍ତହସ୍ତ । ତଥାପି
ଯୌବନର ଅସ୍ଥିର ପଶିଆ ଗୁଡ଼ି ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଳି ସମାନ କରି
ଦେଖି ନାହିଁ । ସବୁଠାରୁ ଚିନାମାଳୀ ତାହାର ବିଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହର
ପାତ୍ର ପରି ଦେଖାଯାଏ ।

ସେ ତଳ ସରଦାରର ହିଅ । ଏଣିକି ପୁଣି ସାଧୁ ସରଦାରର ବଡ଼ ବୋହୂ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ସେ ବିଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହରପାତ୍ର କି ନା ତାହା ଯୋଦ୍ଧା ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ସାନ ବଡ଼ ସବୁ ଭୁଲିଆଣୀ ଏ ଆଗ କରିଛନ୍ତି । ପଲରେ ବନ୍ଦାଣ ଗାଇ ବା ନାଟୁଆ ପଂଝାରେ ଶିଶୁଗାଆଣ ପରି ହୋଇଛି । ତଥାପି ସେ ଫୁଲେଇ ନ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଘେନି କଦଳୀ ଗଛ ନଇଁ ପଡ଼ିଲାପରି ଦେଖାଯାଉଛି । ଆଗଭର ହେବାକୁ ସେ ତରବର ନୁହେଁ । ତାହା ପଛରେ ରହିବାକୁ ସବୁରି ଚେଷ୍ଟା । ଯାହା ଆଗ ତାହା ସବୁ ତାହା ହାତରେ, ସେହି ଅନୁସାରେ ସେ ଗୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଗୁମୁରେ ଭୁଲି ଲିପି ଅନ୍ୟଜଣକ ହାତରୁ ପିଡ଼ା ନେଇ ଥୋଇଲା । ବଡ଼ର ଯେ ସାନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ଦେଖାଇ ଦେଲା । ଜଣାଶୁଣା ଶୁଭ ଅନୁସାରେ ଗୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ପିଡ଼ା ଉପରେ ଠିଆ ହେଲେ । ଚିନିମାଲୀ ପ୍ରଭୃତି ମିଶି ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ହଳଦୀ ପାଣି ଢାଳିଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ହୁଳାହୁଳି ଦେଇ ବନ୍ଦାପନା ସାରି ଚଉଡ଼ରେ ଟଙ୍କା ଦିଓଟି, ଖଜିର ପଟିଆ, ବୋଇତ କଖାରୁ, କନ୍ଦମୂଳ, ପାହାଡ଼ିଆ ବ୍ରୀହି ପ୍ରଭୃତି ଗୁମୁରେ ରଖି ଜୁହାର କରି ଠିଆ ହେଲେ ।

ଗୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ଚଉଡ଼ରୁ ଟଙ୍କା ଦିଓଟି ଉଠାଇ ନେଇ ତହିଁରେ ଚାରିବେଟି ରଖିଦେଲେ । ପୁଣି ପିଡ଼ାରୁ ଅପସରି ଯାଇ ଖଜିର ପଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କ ଘରଠାକୁ ପଠାଇ ଦେବାକୁ ସରଦାରଙ୍କୁ କହିଲେ । ତେଣେ ସରଦାରଙ୍କ ବୋହୂ ଟଙ୍କା ଚାରିବେଟି ଉଠାଇ ନେଇ ଆଉମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପୂର୍ବ ପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା । ଏଥିପାଇଁ ସଭା ସମିତି ନାହିଁ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପତ୍ର ନାହିଁ, ପାର୍ବମେଷୁ କାଗଜରେ ମୋତି ମାଣିକ୍ୟ

ଏବେ ନାହିଁ, କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଶୋଭିତ ପସାଧାର ନାହିଁ । ଏ ପାଖରୁ ବା ସେ ପାଖରୁ ପୂର୍ବ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବକ୍ତୃତା ନାହିଁ, ଧନ୍ୟବାଦର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ନାହିଁ । ଖଜିରି ପଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଗୁମ୍ଫାରେ ଭେଟି । ପୁଣି ସେ ରାଜ ଦରବାରର ଲୋକ । ସୁନାପଇତା, ପାଟପିତାମ୍ବର, ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା ଭେଟି ଦେଖିଛନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଭୂଇଁଆମାନେ ଏହିପରି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ସେଇ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପୁରାଣରେ ଶୁଣିଛନ୍ତି ଓ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ଯେ ଭକ୍ତିପ୍ରିୟ ଭଗବାନ ରାମ କୃଷ୍ଣ ରୂପେ ଶବର ଶବରୁଣୀଙ୍କ ପାଳ ମୂଳ, ଗୋପାଳ ପୁଅଙ୍କ ଚଖାକୋଳି, ବିଦୁରଙ୍କ ଖୁଦ ସାଦରେ ଗ୍ରହଣ କରି ବଡ଼ ପ୍ରୀତି ହୋଇଥିଲେ । ଏଣୁକରି ଭକ୍ତି ବଡ଼ କି ସୁନା ରୂପା ହାତ ମାଳା ବଡ଼ ସେ ଜାଣନ୍ତି । କିପରି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ତାହା ଭୂଇଁଆ ଜାଣନ୍ତି କିମ୍ବା ତାହା ଯେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ସେ ଜାଣନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମନ କଥା ଘେନି କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଯାହା ମନ କଥା ଲେଡ଼ା, ତାହା ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉ ।

ବନ୍ଦାପନା ସାରି ଭୂଇଁଆଣୀଏ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଗୁମ୍ଫାରେ ଭୀମା ଯେପରି ଥିଲା ସେପରି ନୁହେଁ । କେହି ହେଲେଇ ଗେହେଲେ ହୋଇ ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସି ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ କଥା କହୁଛି, କେହି ଠୋ ଠୋ କରି ହସି ଉଠୁଛି, ଜଣେ ହସି ହସି ଆଉଁଜଣଙ୍କ ଉପରକୁ ତଳି ପଡ଼ୁଛି । କେହି କେବେ ପଛକୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ହସୁଛି, କେହି ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତୁଛି । ସେମାନଙ୍କ ମନଭାବ କଥାବାଣୀ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ପରି ମଧ୍ୟ ଚିନାମାଳୀ ଏହିପରି କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ଶରଦ ସାମିନୀର ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାକର ବା ଲଳିତା ବିଶାଖାଙ୍କ

ମଧ୍ୟରେ ବୃଷଭାନୁ ଜେମାଙ୍କ ପରି ଦେଖାଯାଉଛି । ତଥାପି ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ମନ ମୋହିବା ପାଇଁ ସେ ଏପରି କରିବା ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ । ସେ ଜାଣେ ଯେ ସରଦାରର ଝୁଅ, ସରଦାରର ନୂଆ ବୋହୂ । ତାହା ସ୍ବାମୀର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୌବନ । ତାକୁ ସମସ୍ତେ ଭଲ କହିଥାନ୍ତି । ପୁଣି ଭୂଇଁ ଆଣୀ ଦୋରୁରୁଣୀ ହେଲେ ତାହାର ଖାଇବା ଠାରୁ ମରିବା ଭଲ । ଏଣେ ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକ ଦରବୁଡ଼ା । ତାଙ୍କ ଜାତି ଭିନ୍ନ । ଏଠାରେ ସେ କଳାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଧଳା । ପାଶଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରି । ସୁତରାଂ ଚିନାମାଳୀ ବା ଅନ୍ୟ ଭୂଇଁ ଆଣୀଙ୍କ ହସ ଖେଳ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତି ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ମନ ନାହିଁ କି ନୟନ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଯେ ଭୂଇଁ ଆଙ୍କର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଉଛି ।

କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ କାହାର ମନରେ କିଛି ସୁଖ ଦୁଃଖ ହେଉଛି କି ନା ତାହା ଭୂଇଁ ଆମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ତାହା ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । କାରଣ ସବୁ ଭୂଇଁ ଆ ଭୂଇଁ ଆଣୀଙ୍କ ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧ ଜଣା ନାହିଁ । କେବଳ ଶ୍ରୀମା ଚିନାମାଳୀ ପିଣ୍ଡ ପଡ଼ିଥିବା ମାଘ ପୋଡ଼ା ପରି ଦିନୁ ବିଶେଷ ଜଣାଅଛି । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ବିବାହ ହେବା ପ୍ରସ୍ତାବ ସେଠାରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏବେ ଚିନାମାଳୀ ବାଣାଶୁରକୁ ବାହା ହେଲାଣି । ଏଥିରେ ଚିନାମାଳୀ ବା ବାଣାଶୁର କିଛି ପ୍ରକାଶ କରି ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ସାଧୁ ସରଦାରର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଏହା ହୋଇଅଛି । ସାନ ହେଲେ ବି ତଳ ସରଦାରର ସରଦାର ପାଇବାର ଶ୍ରୀମାର ଯେ ଆଶା ଥିଲା, ତାହା ଆଉ ନାହିଁ ।

ବିଭାବର ଦିନୁ ଶ୍ରୀମା ଦୁଇରେ ଦୁଇରେ ଥାଏ । ଚିନାମାଳୀ ସଙ୍ଗେ ଅକାଳେସକାଳେ ଭେଟ ହୁଏ । ଆଜିପରି ବାପ

ଉପସ୍ଥିତରେ ଶ୍ରୀମାତା ଚିନାମାଳୀଙ୍କର ମୁହଁମୁହଁ କେବେ-କିଛି ନଥିଲା । ସୁତରାଂ ଶ୍ରୀମାତା ମନରେ କିଛି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା । ଏହା ବୋଲି ଯେ ସେ ବାପ କିମ୍ବା ଚିନାମାଳୀ ଆଡ଼କୁ ଟାକି ରହିଛି ତା ନୁହେଁ । ଭୁନାସା, ଅଧର ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ କିଛି ପ୍ରକାଶ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ତାହାର ମନ କିଛି ହେଉଅଛି କି ନା ସେ ଜାଣେ, ବାହାରୁ କିଛି ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ତାହା ମନ ଏପରି କେତେ କାଳ ଲୁଚି ରହିବ ଦେଖାଯାଉ !

ଶ୍ରୀମାତା ମନ କଥା ଯେବେ ପ୍ରକାଶ ପାଉ, ସେପରି ଡେରିକି ଛୁମ୍ବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ତର ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ନିଜ ଓ ଉତ୍ତରୀୟର ସୁନା ବଳା, ରୂପାବଳା, ଖଟ ପଲଙ୍କ, କାନ୍ଥ ବାର ପ୍ରଭୃତି ସରଦାରେ ଓ ସରଦାରଙ୍କର ଓ ଗାଁର ଧାଙ୍ଗଡ଼, ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ, କୁକୁଡ଼ା, ମାଙ୍କଡ଼, ଛେଳି, ମେଣ୍ଟା ଛୁମ୍ବ ପଟ୍ଟନାୟକ ସଙ୍ଗୋଳି ସାରିଲେ କହିଲେ, “ସରଦାରେ ! ଗହଣରେ ରଖିବା ପାଇଁ ତୋ ପୁଅରୁ ଗୋଟିଏ ଦେବାକୁ ଛୁମ୍ବରୁ ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି ।”

ସାଧୁ—“ଛୁମ୍ବ ଗହଣ ଭଳି ମୋର ପୁଅ କାହିଁ ?”

ଛୁ—“ବାଣୀ ଆଉ ଶ୍ରୀମାତା ।”

ସା—“ସେ ଛୁଆ ଦିଇଟା ଭାତ ଖାଇ ଜାଣିନାହାନ୍ତି ।”

ଛୁ—“ତାଙ୍କୁ ଛୁମ୍ବ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଆଉ ତାଙ୍କକଥା ଶୁଣିଛନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ଛୁଆ କାହିଁକି ହୁଅନ୍ତେ ?”

ସାଧୁ—“ଯାହାଙ୍କର ବାପ ମା ଅଛନ୍ତି, ସେ ଛୁଆ ନୁହନ୍ତି ଆଉ କ'ଣ ?”

ଛୁ—“ଛୁଆ ହେଲେବି ଯେତେବେଳେ ଗହଣରେ ରଖିବାକୁ ଛୁମ୍ବର ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି ସେତେବେଳେ ଯାକୁ ବଳି ଆଉ କଥା ଅଛି ?”

ସା—“ତୁ ଯେବେ ସୁନା ପଞ୍ଜିରରେ ଶୁଆଟାଏ କି ସାଗୁଟାଏ ରଖିବୁ, ସେ ବାଟ ପାଇଲେ ପଳେଇବ ନାହିଁ କି ତାକୁ ଦେଖି

ଆଉ ଶୁଆ ସାଗ ଆସି ପଞ୍ଜୁରୀରେ ଆସେ ଆସେ ପଶିଯିବେ ?
ତମ କଥା ଭନେ ଆମ କଥା ଭନେ ?”

ଗୁ—“ଯେତେବେଳେ ଗୁମୁଙ୍କର ମନ ହୋଇଛି ସେ ଗୋଟିଏ
ନେବେ । ତେବେ ଏତେବେଳେ ଯାହାକୁ ସୁଖ ପାଅ ତାକୁ
ପାଖରେ ରଖିନେଲେ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ ?”

ସା—“ବାପ ମାଙ୍କୁ ସଳଖ ସୁନ୍ଦର ଭେଣ୍ଟିଆଟି ସେପରି ହାତ ଗୋଡ଼
ନଥାଇ ଖଣ୍ଡିଆଟି ସେପରି । ସେ ଛୁଆ ଦିଶନ୍ତୁ ଦାରୁ ଆଗରେ
ଦୁବ ପରି ମୁଁ—”

ସାଧୁର କଥା ନସରୁଣୁ । ଭୀମା କହିଲା ‘ବା’ । ମୁଁ
ଯିବି ତୁ ମନା କରନା ।”

ସା—“ତୁ ଛୁଆଟା କି ଜାଣ ? ତୁ ଯିବୁ, ଆମେ କି କରିବୁ ?”

ଗୁ—“ଭଲ ଅଛି—”

ସା—“ସେ ଥେଲକୁ କଅଣ ହେଲା ? ତୋର ପରି ସେ ଛୁଆଟାଏ
ନା ଆଉ କଅଣ ?”

ଗୁ—“ଗୁମୁ ଆଜ୍ଞା ରଖ । ଭୀମା ବି ରାଜି ହେଲାଣି । ସାଥେ ସାଥେ
ନେଇଯିବାକୁ ଗୁମୁର ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି । ସେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ
ଗୁଲୁ ଏ ପରେ ଦେଖାଯିବ ।”

ଗୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ କଥା କରିବାକୁ ଅନ୍ୟ ଭୂଇଁଆଏ
ବି କହିଲେ । ତାହା ଦେଖି ଶୁଣି ଭୀମା ମଧ୍ୟ ରଟି ଯାଇଲା ।
ସରଦାର ଅଗତ୍ୟା ସମ୍ମତ ହେଲେ । ମନ କଥା କାହାରିକି
କିଛି ନ କହି ଭୀମା ଗୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଅନୁଗାମୀ ହେଲା । ଅନ୍ୟ
ଭୂଇଁଆ ଭୂଇଁଆଣୀଏ ଆପଣା ଆପଣା ବାଟ ଯାଇଲେ । ଯେହା ମନ
କଥା ସେହା ମନରେ ରହିଲା ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

କୋଟିକେ ଗୋଟିଏ ଅକାଳେ ସକାଳେ ଓଲଟି ହେଉନୁ ବା ନ ହେଉନୁ, ତହିଁରେ ବଡ଼ ଦେଉଳ ବାନାର କିଛି ଆସୁନାହିଁ କି ଯାଉନାହିଁ । ସେ ଖରା ବରଷା ଦିନରାତି ସବୁବେଳେ ଆପଣା ମନକୁ କେବେ ଉଠୁଛି, କେବେ ହଲୁଛି, କେବେ ମାଳଚନ୍ଦ୍ର ଉପରେ ପଡ଼ି ରହୁଛି । ବାହାରେ ବାନା ଯେପରି ଭିତରେ ଠାକୁରେ ସେହିପରି । କେହି ଭୋଗ ରାଗ ଦେଉ ବା ନ ଦେଉ ଠାକୁରେ “ଦାରୁଭୂତୋ ମୁରାରି” । ଯେ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରୁ ଅଳଙ୍କାର ଚୋରାଇ ନେଉଛି ତାହାର କଅଣ କରୁଛନ୍ତି କିମ୍ବା ଯେ ଭକ୍ତିରେ ଗଦ ଗଦ ହୋଇ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ ହେଉଅଛି ତାହା ପ୍ରତି ରୁଷ୍ଟ କି ତୁଷ୍ଟ ହେଉଅଛନ୍ତି, ତାହା କିଛି ଜଣାଯାଉନାହିଁ । ନିଶ୍ଚଳ ମରବ ମୂର୍ତ୍ତି କିଛି କରିବା ନ କରିବା ଆଖି ଦେଖୁ ନାହିଁ, କାନ ଶୁଣୁ ନାହିଁ କି ନାକ ଜାଣୁ ନାହିଁ । ପଛରେ ଯେ ଯାହା କହୁ ବା କରୁ ଆଗକୁ

ଯେ ଆସୁଛି ସେ ମୁଣ୍ଡ ତଳେ ନ ଲଗାଇ ଯାଉ ନାହିଁ । ଠାକୁରେ ତ ଅଧିକର କଥା, ଯେ ବେଢ଼ା ଭିତରକୁ ଯାଉଛି ସେ ସିଂହଦ୍ୱାରେ ମୁଣ୍ଡ ନ ନୋଇଁ ଯାଉ ନାହିଁ । ସେ ଠାକୁରଙ୍କୁ କି ସିଂହକୁ ଜୁହାର ହେଉଛି ତାହା ସେ ଜାଣେ । କିମ୍ବା ଯେଉଁ ମହାପ୍ରଭୁ, ମଣିମା, ହଜୁର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପତିହାରୀ ଛାଟିଆ ଅର୍ଦଳ ପ୍ରଭୃତି ଦର୍ଶନୀ ନ ପାଇଲେ ପାଖ ପୁରାଇ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ଲୋକେ ସିଂହଦ୍ୱାରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦୋଳ, ହଶହରା, ଶିବରାତ୍ରି, ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ଯେ ଭାବ ଦେଖାଯାଏ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଦିନ ସେ ଭାବ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ସ୍ୱତଃଶୁଚିତ ହେଲା ପରି କେହି ଦିଶୁ ନାହାନ୍ତି । ଅନୁରୋଧ ଉପରୋଧ ବା ଆଦେଶରେ ବେଢ଼ା ଭିତରକୁ ଯିବା ପରି ସମସ୍ତେ ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି । ଆପଣା ଆପଣା ଭାବ ଭାବନାରେ କେହି ମାରବ ନୁହନ୍ତି । ନାନା ଲୋକଙ୍କ ମୁଖେ ନାନା କଥା ।

ରାମା କହୁଛି ଯେ ତାହା ବାପ ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଆଜାର ଅଧିଆ ପଡ଼ିଛି । ମାଧୁଆ ଯେଉଁ ବଳଦ କଣିଛି ସାଧୁଆ ତାହାର ପ୍ରଶଂସା କରି ଦାମ ପଚାରୁଛି । ଶାମା କହୁଛି ଯେ କାହୁଁ ଖଜଣା ଦେବ ତାହା ତାକୁ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ହରିଆ ରସିଦ ପାଇଁ ବ୍ରୀହି ଉଧାର ମାଗୁଛି । ଯଦୁଆ କହୁଛି ଯେ ତିନି ଚାରି ଅଣା ସୁଧ ଦେଉ ପଛକେ ବେବର୍ତ୍ତୀ ଟଙ୍କା ଦେଉଛି ବୋଲି ଇଜତମହତ ରହୁଛି । ମଧୁ କହୁଛି ଗନ୍ତେଇ ତ ଯେ ଚିନି ପାଆକୁ ସେରେ ବୋଲି ଦିକୁଛି ତାହା ତାକୁ କିପରି ସହବ ? ଏହା ଶୁଣି ବଳିଆ କହୁଛି ସେ ରଜାଘର ଚିଜ । ତହିଁରେ ସୁନା ଲାଗିଛି । ସତା ହେଉକି ପରୁ ହେଉ ଗନ୍ତାଘର ଚିଜ ନ କଣିଲେ ନ ତଳେ ।

ଏହିପରି କଥାବାଣୀ ହୋଇ ସତ୍ତ୍ୱେ ବେଢ଼ା ଭିତରକୁ
 ଯାଉଛନ୍ତି । କେବେ କେବେ ଜଣେ ଅଧେ ଫେରୁଛନ୍ତି । ଆପଣା
 ଆପଣା କଥାର ଏପାଖ ସେପାଖ ନୋହିବାଯାଏ । ଲୋକେ
 ଠାକୁରଙ୍କୁ ଧରି ପଡ଼ିଲ ପରି ବୋଧ ହେଉଅଛି । ଏମାନେ ଯେ
 ମୂଲିଆ ପାନିଆଙ୍କ ପରି କେବଳ ଗରିବ ଲୋକେ ତାହା ନୁହେଁ ।
 ଏଥିରେ ଦଳେଇ, ଦଳବେହେରା, ନାୟକ, ଗଢ଼ନାୟକ, ସରଦାର,
 ତହସିଲଦାର ପ୍ରଭୃତି ସବୁ ପ୍ରକାର ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି । କ୍ଷମେ କ୍ଷମେ
 କରଣ, ନଅର କରଣ, ପାଞ୍ଜିଆ, ସଭାପଣ୍ଡିତ, ପାଟଯୋଗୀ, ବ୍ରହ୍ମା,
 ରାୟଗୁରୁ ପ୍ରଭୃତି ଆସି ମିଶୁଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଆସୁ ଆସୁ ରାଜ୍ୟର
 ବେବର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଦେଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଏ ଚଳନ୍ତି ପ୍ରତିମା ।
 ଏହାଙ୍କର ବିଦ୍ୟମାନରେ ଆଉମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ନିକଟରେ
 ନଦେଖାତ । ଏହାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଆଖି ଆଉ ଆଡ଼େ ଯାଇ ନ ପାରେ ।
 ଅଧିକ କି ସ୍ୱପ୍ନ ପ୍ରକୃତି ଦେଖାଙ୍କ ସୁଦୃଷ୍ଟି ଏହାଙ୍କୁ ଏଡ଼ି ପାରିନାହିଁ ।
 ଦେଖିବାକୁ ସୁଦୀର୍ଘ, ସବଳ, ସୁନ୍ଦର ପୁରୁଷ । ଅଙ୍ଗସୌଷ୍ଟବ ଦେଖିଲେ
 ପୌଡ଼ ବୟସ ବଳେ ବଳେ ପଶିଲ ପରି ବୋଧହୁଏ । ସୁପ୍ରଶସ୍ତ୍ର
 ଲଲଟ, ଉନ୍ନତ ନାସିକା, ବୃଷ ସ୍ୱର, ବିଶାଳବସ, ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ
 ଭୁଜ ପ୍ରଭୃତି ଦେଖି ଶସ୍ତ୍ର ନ ଶକ୍ତି ରହି ନପାରେ । ବାହାରୁ
 ଦେଖିଲେ ହୃଦୟ ଗଙ୍ଗାରୁ ଗଭିର ପରି ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ । ତହିଁରେ
 ପୁଣି ଚଉପାଶରେ ଗୁଠିଆ ଡାକୁଆ ପ୍ରଭୃତି ଘେନି ବେବର୍ତ୍ତ ଯୁଥପତି
 ପରି ଝୁଲୁ ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲୁଛନ୍ତି । ବେବର୍ତ୍ତଙ୍କ ନାମ
 ଶୁଣିଲେ, ବାଟଛାଡ଼ି ଲୋକେ ଅଲଗା ହୁଅନ୍ତି । ନିଜେ
 ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପାଞ୍ଚ ହାତ ଘୁଞ୍ଚି ଯାଇ ଏବେ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ହୋଇ
 ପଡ଼ି ଜୁହାର ହେଉଛନ୍ତି । ତଥାପି ପାଖ ଲୋକେ ଦୂର
 କରିବାକୁ ଛାଡ଼ୁ ନାହାନ୍ତି । ଦୁଇ ଚାରିପଦ ଗାଳି ମଧ୍ୟ ଦେଉଛନ୍ତି

କେବେ କେବେ କାହାର କାହାରକୁ ପାହାରେ ଦୁଇ ପାହାରେ ହୋଇଯାଉଛି । ପାଖ ଲୋକଙ୍କର ପାଟି ହାତ ସୁଖପାଇଁ କି ଅନ୍ୟ କାହିଁ ପାଇଁ ଏ ସବୁ ହେଉଛି ତାହା ସେମାନେ କିମ୍ବା ବେବସ୍ତ୍ର ଜାଣନ୍ତି । ଏ ଭଲ କି ମନ୍ଦ ସେହିମାନେ ବୁଝନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ବେବସ୍ତ୍ର ଯେ ପ୍ରଶାନ୍ତ, ସୁଧୀର ଏହା କେହି ମନା କରି ନ ପାରେ । ଦୂର ଦୂର କରି ପାଖେ ନ ପୁରୁଇ ଦେବାକୁ ଯାହାଙ୍କର ପାଖ ଲୋକେ ଥାନ୍ତି ତାଙ୍କର ସେପରି ଗୁଣ ସବୁ ଆସିଦୁରୁଣିଆ ।

ରମା ଶାମଙ୍କ ପରି ଅଦାନା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ କାହାର ଆଖି ପଡ଼େ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବେବସ୍ତ୍ର ଆପଣା ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇ ଗରୁଡ଼ଖମ୍ଭଠାରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରି ମୁଣ୍ଡିଆଳୀ ଦୁଆରେ ଠିଆ ହେଲେ । ଭିନିଠାକୁରଙ୍କର ଭିନି ପଣ୍ଡାଏ ରୂପା ଥାଳିଆରେ ଭୁଲିଯା ଆଉ ଧଣ୍ଡା ଏବଂ ଭିନିଗୋଟି ରୂପା ଝରରେ ପାଣି ଘେନି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପାଦୋଦକ ଦେଇ ବେବସ୍ତ୍ରଙ୍କ ଗଳାରେ ଭିନିଧଣ୍ଡା ଲମ୍ବାଇ ଦେଲେ । ଏଣେ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ପିତଳ ଥାଳିଆ ଓ ଗଡ଼ୁ ଘେନି ବ୍ରହ୍ମା ରାୟଗୁରୁ ଛମ୍ପୁ ପଞ୍ଜନାୟକ, ଛମ୍ପୁକରଣ, ନଅର ବିଶୋଇ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଜଳ ଭୁଲିଯା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । କାର୍ଯ୍ୟର ସୁବିଧା ପାଇଁ ଯେ ଏପରି କରଗଲା କିମ୍ବା ଧଣ୍ଡା ଅଭାବରୁ ଯେ ଆଉ କେହି ଧଣ୍ଡା ନ ପାଇଲେ ତାହା ନୁହେଁ । ରାଜାଙ୍କ ବ୍ୟଗ୍ନତ ବେବସ୍ତ୍ରଙ୍କ ପରି ଆଉ କେହି ଜଳ ଭୁଲିଯା ବା ଧଣ୍ଡା ପାଇବା ବିଧି ନୁହେଁ । ଏକ ପକ୍ଷରେ ବେବସ୍ତ୍ରଙ୍କ ବାପ ଅଜା କି ଥିଲେ ଓ ସେ ନିଜେ କିପରି ଅବସ୍ଥାରୁ ଉଠି ଠାକୁରମାନଙ୍କର ଏପରି ଅନୁଗ୍ରହର ପାତ୍ର ହୋଇ-ଅଛନ୍ତି, ତାହା ସବୁ ଭାବି ଦେଖିଲେ ଯାହା ହେଲା ତାହା ଦ୍ଵାରା ଗୁଣର ଘୋଷଣା ହେଉଅଛି ।

ଅପର ପକ୍ଷରେ ସବୁ ମନୁଷ୍ୟ ସମାନ । ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଉମାନଙ୍କର ସେ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖାଇ ଦିଆଗଲା ତାହା ଅନୁଚିନ୍ତନ ହେଲେବି ବାଞ୍ଛନୀୟ ହୋଇ ନପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏପରି କାଳେ କାଳେ 'ଚଳି' ଆସୁଛି । ଏହା ପଦେ ଦୁଇପଦ କଥାରେ ଭାଙ୍ଗିବାର ନୁହେଁ । ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ରାଜ୍ୟଲୋକଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କ ବଡ଼ପଣିଆ ଘୋଷଣା କରିଦିଆଗଲା । ସେ ତହିଁରେ କିଛି ପାଟି ଫିଟାଇଲେ ନାହିଁ ସତ; କିନ୍ତୁ ଗରୁଡ଼ ଖମ୍ବ ନିକଟରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ଆସନ ଲେଡ଼ା ହେଲା ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ସେ ଭୂଇଁରେ ବସିଲେ । ପୁଣି ଆଉମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେ କେଉଁଠାରେ ବସିବ ତାହାବି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଦେଲେ ନାହିଁ । “ଆରେ ସଖୀ ଆପଣା ମହତ ଆପେ ରଖି” କଥା ଅନୁସର ବ୍ରହ୍ମା ରାୟଗୁରୁ ପାଞ୍ଜିଆ ପ୍ରଭୃତି ଆପଣା ଆପଣା ସ୍ଥାନ ଖୋଜି ନେଲେ ।

ଏଠାରେ ଚୌକି କମ୍ପା ବେଞ୍ଚ ନାହିଁ, କମ୍ପା କାହାର ତାହା ଲେଡ଼ା ନାହିଁ । ମାଟିରେ କେହି କେହି ପଛୁଡ଼େ ତଳିପା ଲୁଗୁଇ ଆଣ୍ଟୁମାଡ଼ି, କେହି କେହି ଚେକା ପକାଇ, କେହି କେହି ବା ଆଣ୍ଟୁକୁଣ୍ଡାଇ ବସିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ଆପେ ଆପେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ, ମହାନାୟକ, ଗଡ଼ନାୟକ, ଦଳେଇ, ପଧାନ, ସରଦାର ପ୍ରଭୃତି ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଓ ଗଣା, ଗଣ୍ଡ, ଭୂଇଁଆ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କଠାରୁ ଦୂରେଇ ରହିଲେ । କେତେ ଲୋକେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ଆପଣା ୨ କଥା ବୁଝି ଆପଣା ସ୍ଥାନ ନେଲେ । କେହି କାହାର ସ୍ଥାନ ପାଇଁ କଳି କରିବାକୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା କେହି କାହାରିକି ତିଆରିବାକୁ ନାହିଁ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକେ ଏକଦଳ ହୋଇ କିଛିଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ସ୍ଥାନାଭାବରୁ ସେ ଏପରି ହେଲା ତାହା ନୁହେଁ । ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ସେ ସଭାରେ ବସି ସଭାଜନ ହେବା ତାଙ୍କର ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଭାବରେ ରହି ସେମାନେ ସଭା ଦେଖିଥାନ୍ତି, ଆଉ ସଭା କଥା ଶୁଣିଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ସଭା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲାକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଗଡ଼ନାୟକ କହିଲେ—

“ସାନ୍ତେ ! ଲଡ଼ାଇ କେବେ ହେବ ?”

ମଦନ—“ସେଉଁଥି ପାଇଁ ଆସିଥାଇଁ ସେ କଥା କୁଆଡ଼େଗଲା । ଆଗେ ଲଢ଼େଇ କଥା !”

ଯଦୁ—“ମ, ଆମ କାଣ୍ଡ ବାଉଁଶ ଘୁଣ ଖାଉଛି । ଖଣ୍ଡାରେ କଳଙ୍କ ଲଗୁଛି, ଲଢ଼େଇ କଥା ଆଗେ ନୁହେଁତ ଆଉ କେଉଁ କଥା ?”

ହରି—“ବସି ବସି ଜାଗିରି ଖାଇ ୨ ପେଟ ପୂରୁ ନାହିଁ କି ଦିନ ସରୁ ନାହିଁ ! ଲଢ଼େଇ ନୋହିଲେ ହେଉଛି ?”

ଚମ୍ପଟ ସିଂହ—“ହଁ ହଁ ଚଷା କି ଜାଣେ କପୂରର ଗୁଣ, ସୁର୍ଦ୍ଧା ସୁର୍ଦ୍ଧା ବୋଲେ ସଇନ୍ଦବ ଲୁଣ ।”

ମଦନ—“ପର ହାଣିଲା କୋଡ଼ ବାଆ ପିଇଲା ପରି ଲଗୁଛି । ଆମ୍ଭେ ଡାଲି ଚୁଉଳ ଯୋଗାଇ ୨ ବେଠିକରି ୨ ମରିବୁଁ । ତୁମ୍ଭେ ତ କାଣ୍ଡ ପଟେ ମାରି, ଖଣ୍ଡା ପଟେ ହଲେଇ ଦେଲେ ବାଜା ବଜେଇ ଝପଟ ସିଂହ, ଚମ୍ପଟ ସିଂହ, ରଣବାଜ ସିଂହ ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧି ଛୁଡ଼ି ଫୁଲେଇଫୁଲେଇକା ଯିବ । ଏଥିରେ ତୁମ୍ଭେ ଲଢ଼େଇ ନ ଖୋଜିବ କାହିଁକି ?”

ବ୍ରହ୍ମା—“ଆହେ ଗଡ଼ନାୟକେ ! ଲଢ଼େଇ କଥା ଯାହା ହେବାର ତାହା ରାଜ ଦରବାରରେ ହେବ । ସେ କଥା ଏଠି ନେଇ ଦସିଲେ କଅଣ ହେବ ? ଯେଉଁଥିପାଇଁ ସେଥିରେ କିଏ କଣ କହୁଛି କୁହ ।”

ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ମାରବ । କିଛିକ୍ଷଣ କାହାରି ଭୁଣ୍ଡ ହଲିଲା ନାହିଁ । ତାହା ହେବାର କଥା ନୁହେଁ । ଏହା ପୁରୁଣା-କାଳିଆ ଗାଉଁଲି ସଭା ପରି । ଏଠାରେ ସଭାପତି, ସମ୍ପାଦକ, ସମ୍ପାଦିକା, ପ୍ରସ୍ତାବକାଣ୍ଡ, ପ୍ରସ୍ତାବକାରିଣୀ ପ୍ରଭୃତି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ପୂର୍ବରୁ ଲେଖାପଡ଼ି ହୋଇ ଆସି ନାହିଁ । ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଅନୁମୋଦନ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ଲୋକ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଦଣ୍ଡାୟମାନ, ଉଦ୍‌ବୋଧନ, ସମ୍ବୋଧନ ପ୍ରଭୃତି ହେବାର ନାହିଁ । ଭବଭଞ୍ଜି ପ୍ରଦର୍ଶନ, ହସ୍ତପଦ ସଞ୍ଚାଳନ, କମ୍ପା ବାକ୍‌ଜାଲ ପ୍ରସାରଣ, ଭର୍ଜନ, ଗର୍ଜନ, ତାଡ଼ନା, ଲଞ୍ଜିନା, ଉତ୍ତେଜନା, ବଞ୍ଚନା, ରଚନା ପ୍ରଭୃତି ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ, ଅଲଙ୍କାର, ଛଟକ, ବଚନପିୟୁଷର ଚଟକ ଦେଖାଇବାକୁ କେହି ଆସି ନାହିଁ । କଥାରେ ଭୁଲ ଅନୁତାପର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । “ପଞ୍ଚମୁଖେ ହରି” କଥା ଅନୁସର ଆପଣା ୨ ମନ କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ପଣ୍ଡିତ ମୁଖ ଏକସିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଅଥଚ ସମସ୍ତେ ମାରବ ।

କିନ୍ତୁ ଏହା ଅଧିକ କ୍ଷଣ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ଉତ୍ତରୁ ଲୋକେ ଫୁସ୍‌ଫାସ୍ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହିପରି ମଧ୍ୟ କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲା । ଅଥଚ ବିଲେଇ ବେକରେ ଘଣ୍ଟି ବାନ୍ଧିବାକୁ କେହି ଆଗୋଉ ନାହାନ୍ତି ।

ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଡାକ କହିଲା; “ଟିପ ଟିପ, ହଲିଆ ଟିପ, ସେ ଟିପ ଯାଇ ନାହିଁ, ପାଟକନାରେ ବନ୍ଦା ହୋଇ ରହିଛି ।” ଏ କଥା କିଏ କହିଲା, କାହିଁକି କହିଲା,

ଏହା ସତ କି ମିଛ, ତହିଁ କି କେହି ମନ ଦେଲେ ନାହିଁ ।—ଏଣେ ସଭା ଲୋକଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ପାଞ୍ଜିଆ କହିଲେ, “ବେଳ ଯାଉଛି କେହି କିଛି କହୁନା, ଖାଲି ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ହେଉଛି ।” ଏହା ଶୁଣି ଅଣୀ ବର୍ଷିଆ ବୁଢ଼ା ଯୋଗୀ ସରଦାର କହିଲେ, “ଆଜ୍ଞା, କଥାଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ଜାଣନ୍ତି । ତାହା ଘେନି ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ହେଉଛନ୍ତି । କେହି ପଦାକୁ ବାହାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଆପଣ ଥରେ ତାହା ସଭାରେ ପକାଇ ଦେଉନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ଶୁଣିଯିବ ।” ଏଥିରେ ପାଞ୍ଜିଆ କହିଲେ, “ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କ ଭଉଣୀ ସଙ୍ଗେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ପୁଅର ବିଭା କରିବାକୁ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଭାରି ଇଚ୍ଛା, ଏଥିରେ ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ ରାଜି ହେଲେଣି; କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟ ଲୋକେ ନିନ୍ଦା କରିବେ ବୋଲି କହି ସେ ବା ତାଙ୍କ ମା ରାଜି ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ଏବେ ନଅର ବିଶୋଇ ବସିଛନ୍ତି, ବେବର୍ତ୍ତୀ ବସିଛନ୍ତି, ରାଜ୍ୟଲୋକ ବି କହୁଛନ୍ତି ସେ ଦୁହଁଙ୍କ ମୁହଁ ଉପରେ କହନ୍ତୁ ।”

ଏହା ଶୁଣି ଯୋଗୀ ସରଦାର ପଚାରିଲେ, “ମହାରାଜା କି କହୁଛନ୍ତି ଆଉ ବ୍ରହ୍ମା କଣ ପାଠ ଦେଉଛନ୍ତି ?” ଏଥିକି ରାୟଗୁରୁ କହିଲେ କଥାରେ ଅଛି, “ରାଜାନୁଗତୋପମ” ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମା ବିଳିବିଲେଇଲେ ବେଦ । ସେହି ଦୁହଁଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ତୁମ କଥା ବୋଲ । ତାହା ଜଣାଗଲୁ ବ୍ରହ୍ମା ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେବେ । ମହାରାଜା ଯାହା କରିବାର ତାହା କରିବେ ।

ରାୟଗୁରୁଙ୍କ କଥା ନ ସରୁଣୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ ଧୂଳିଧୂସରିତବସ୍ତ୍ରାବୃତ୍ତା ଅବଗୁଣନବଜା ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ବାହାର ଆସି କହିଲେ, “ଗୋସାଇଁ ମାନେ ! ମୁଁ ଯାହା କହିଲି ତାହା କହି ଘେନା କଲ ନାହିଁ । ତେବେବି ପୁଣି କହୁଛି ତଳେ ବସୁମାତା; ଉପରେ

ଧର୍ମ ଦେବତା, ପଞ୍ଚମୁଖେ ହରି, ଏହି ସବୁ କଥା ମନେରଖି
ଠିକ ଠିକ ନିସାପ-କରିବା ହେବେ ।” ଏହା ଶୁଣି ଯୋଗୀ ସରଦାର
ପଚାରିଲେ “ତୋ କଥା କଅଣ” ?

ସ୍ତ୍ରୀ—“ସେହି ଟିପ, ହଳିଆଟିପ ।”

ଯୋଗୀ—“ଖାଲ ଟିପ ଟିପ ହେଲେ କଅଣ ହେବ ? କଥାଟା
କଅଣ ସବୁ କହ ।”

ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୋସାଇଁମାନେ ! ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କ ଗୋସାଇଁବାପଙ୍କୁ ହଳିଆ
ଟିପ ଲେଖିଦେଇ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଗୋସବାପ ହଳିଆ ହୋଇ
ରହିଥିଲେ । ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ବାପେ ତାଙ୍କ ଘରର ଖମାର
ଥିଲେ । ଘର ପୋଡ଼ିରେ ସବୁ ପୋଡ଼ିଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଟିପକୁ
ପାଟକନାରେ ବାନ୍ଧି ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କ ମାଆ ରଖିଛନ୍ତି ।
ମୁଁ ଏତିକି କହିଲି, ଆଉ ସବୁ କଥା ଠାକୁରେ ଜାଣନ୍ତି ।
“ତଳେ ବସୁମାତା ଉପରେ ଧର୍ମଦେବତା”, “ପଞ୍ଚମୁଖେ
ହରି” ଏତିକି କହି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ଶୀଘ୍ର ଯାଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ
ସଙ୍ଗେ ମିଶିଗଲା ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ଉକ୍ତି ବିଷମସମସ୍ୟା ଉପସ୍ଥିତ କଲା ।
ସମ୍ମୁଖରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ରଜା ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ବେବର୍ତ୍ତୀ । ତାଙ୍କ ପୂର୍ବ
ପୁରୁଷ ସେ ମୂଲିଆମୁଣ୍ଡ ଥିଲେ ତାହା ଜଣାଶୁଣା । ପୁଣି ବୁଦ୍ଧିବିଦ୍ୟା
କଳକୌଶଳରେ ସେ ସେ ନଅରବିଶୋଇଙ୍କ ଘରୁ ବେବର୍ତ୍ତୀ-
ପଣ କାଢ଼ି ନେଇଛନ୍ତି ତାହା କାଲି କଥା । ଜାତିରେ ସେ
ଶତ୍ରୁମୁତ । ନଅରବିଶୋଇ କରଣ । ତାଙ୍କର ଘର କେତେ
ପୁରୁଷର ଓ କେଉଁକାନ୍ତ ତାଙ୍କ ଘରୁ ବେବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ

ତାହା ଅଳ୍ପ ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି । ଉଠିବା ପଡ଼ିବା ବଢ଼ିବା ଛୁଡ଼ିବା
ଦିନ ରାତି ପରି ଲାଗି ରହିଛି । କେହି ଆପଣା ବାହୁବଳରେ
ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରି ସୁନାମ ଧନ୍ୟ ପୁରୁଷ ବୋଲୁଛନ୍ତି । କେହିବା
ବଡ଼ପଣିଆ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ବୋଲି
ପରିଚୟ ଦେଉଛନ୍ତି । ତଳରୁ ତାଳ ହେଲେ ନଅର ବିଶୋଭଙ୍କ
ଘରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ପାଇଁ ବେବର୍ତ୍ତା ଲଳାୟିତ ଓ ଚେଷ୍ଟିତ ବୋଲି
କାହାରିକ ଅଜଣା ନାହିଁ ।

ଏଣେ ପୁଣି କଥା ରହିଛି ଯେ କାଲିଆ ମାଟିରେ ପଡ଼ିଲେ
ତାହାର ଜ୍ୟୋତି ବୁଡ଼େ ନାହିଁ । ଦୁଃଖରେ ଥିଲେ ବି ନଅର
ବିଶୋଭଙ୍କ ତାଙ୍କ ମାଆ ଆଉ ପ୍ରଭୃତି ପୁରୁଣା ଘରକଥାର ଟାଣ
ଛୁଡ଼ିବାକୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଏହି ଘେନ ରାଜ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ସଭା । ନେପୋଲିଅନ ବୋନା
ପାର୍ଟିଙ୍କ କଥା ଜାଣିଥିଲେ ଶୁଣିଥିଲେ ସଭାଲୋକେ କି କହିଥାନ୍ତେ
ବା କରିଥାନ୍ତେ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର କଥା
ଶୁଣି ସଭା ନିରବ ନିସ୍ବନ୍ଦ, କାହାର ଭୁଣ୍ଡ ହଲିବାକୁ ନାହିଁ । କାହାର
ମନ କଥା କିଛି ଜଣା ପଡ଼ୁନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁଦ୍
ପରି । ଏହିପରି କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲେ ପାଞ୍ଜିଆ କହିଲା “ବେଳ ଯାଉଛି,
ସମସ୍ତେ ଭୁନିହୋଇ ମୃତପରି ବସିଲ ଯେ ।” ବୁଢ଼ା ଯୋଗୀ ସରଦାର
ମଧ୍ୟ ସତ ସତ ବୋଲି କହିଲା । ଏଥିରେ ସବୁରି ପାଟି ଫିଟିଗଲା ।
କେହି କହିଲା “କରଣ ମହାଲୟୁକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଝିଅ ପୁଅ ଦେବା
ନେବା ଚଳୁଛି । କେହି କହିଲା ପଇସା ଲୋଭରେ କେଉଁଠି କେଉଁଠି
ସେପରି ହେଉଛି । ସେ କିଛି କଥା ନୁହେଁ । ତାହା ହେଉଥିଲେ
‘ଦୁଇଟା ଜାତି କାହିଁକି ?’ କେହି କହିଲା “ଚଷା ବଢ଼ି ବଢ଼ି

ମାହାନ୍ତି, ମାହାନ୍ତି ଛୁଡ଼ି ଛୁଡ଼ି ଚଷା ।” କେହି କହିଲା “ସେ ହିଅନ୍ତି ଦିଏ ସେ ଲଘୁ । ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଘରକୁ ହିଅନ୍ତି ଦେଇ କରଣ ଲଘୁ ବୋଲି ଦେଖାଇବେ କାହିଁକି ?” କେହି କହିଲା “ଜନ୍ମା ଧାଡ଼ିରେ ଜନ୍ମା ଯାଉଛି । ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଧାଡ଼ିରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଯାଉଛି । ସାନ ବଡ଼ ବୋଲି ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ କେହି କାହା ଧାଡ଼ି ଛୁଡ଼ୁ ନାହିଁ । କେହି କହିଲା ଗଧ ଘୋଡ଼ା ମିଶିକରି ସେ ଛୁଆ ହେଉଛି ସେ ଖଜର ବୋଲଉଛି, ଗଧ ବୋଲଉ ନାହିଁ କି ଘୋଡ଼ା ବୋଲଉ ନାହିଁ ।” କେହି କହିଲା “ଗଧ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ କଥା ଭିନ୍ନ, କରଣ ମହାନାୟକଙ୍କ କଥା ଭିନ୍ନ ।”

ଏହିପରି ନାନା ଲୋକେ ନାନା କଥା କହିଲେ । ନାନା ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହେବାକୁ ଗଲା । ସମସ୍ତେ ଗୋଟାକରେ ଶୁଣିଯିବେ କି ନାହିଁ ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣମାନ ଠିକ୍ କରି ପ୍ରସାବକ ବକ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ ଏପରି ହୋଇଥାନ୍ତା କି ନାହିଁ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଗାଁଝାଲି ସଭାରେ ତାହା ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଏହା ଭଲ କି ମନ୍ଦ ଉଭୟ ପ୍ରକାର ସଭାର ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି । ଉପସ୍ଥିତ ସଭାରେ କି ହେବ, ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନରୁ କି ବାହାରିବ, ତାହାର ଆଶ୍ରୟ ମିଳିବା ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ଗଛତଳେ ସଭା ବସିଥିଲା ତହିଁରୁ କିସ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଆଗରେ ନଥା କରି ପଡ଼ିଲା । ବେବର୍ତ୍ତୀ ଓ ତାଙ୍କ ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ଲୋକେ ଚମକି ପଡ଼ି ଉଠି ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ । କେତେ ଜଣ “ମାର” “ମାର” ବୋଲି କହି ଉଠିଲେ । “ଏ କି ହେଲା” “ଏ କି ହେଲା” ବୋଲି କେହି କେହି ବୋଇଲେ । ଦେବକୁଟ ହେଲା ବୋଲି କେହି କେହି ବା କହିଲେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସଭାସ୍ଥ ଲୋକେ ଉଠି ଠିଆହୋଇ ପଡ଼ିତବସ୍ତୁ ଦେଖିବାକୁ ଓ ଜାଣିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ଓ ବ୍ୟସ୍ତ । କେତେକ

ନିଜେ ନିଜେ ଦେଖିଲେ ଓ କେତେକ ଶୁଣିଲେ ଯେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ୍ ଗୋଷରକୁ ଦରଗିଲା କରି ଗୋଟାଏ ରଣା ପଡ଼ିଛି । ପଳାଇବାକୁ ଗୋଷର ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଗଛରୁ ପଡ଼ି ରଣା ବି ଛଟ ଛଟ ହେଉଛି । ଅଥଚ ଗୋଷରକୁ ଗୁଡ଼ୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଗୁଡ଼ି ପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଯାହାହେଉ ପାହାର କେତେକରେ ଦୁଇ ସାପଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଶେଷ କରି ସେ ଦୁହିଁକି ସେଠାରୁ ଉଠାଇ ନିଆଗଲା । ତହିଁ ଉତ୍ତରୁ “ବସ” “ବସ” ବୋଲି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ପାଖ ଲେକେ ଡାକ ଦେଲେ । ତହିଁକି ଅନେକ ଲେକେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ ବାରମ୍ବାର କହିବା ଶୁଣାଗଲା ଯେ ଅମଙ୍ଗଳ ଦେଖାଦେଲା । ଆଉ ଏ ସବୁ ବସିବାର ନୁହେଁ । ଆଉ ଦିନେ ବସିପାରେ । ଏହା ଶୁଣି ବେବର୍ତ୍ତୀ, ସ୍ୱପ୍ନରୁ ବ୍ରହ୍ମା କି ତାଙ୍କ ଭୁଲ୍ ଅନ୍ୟ କେହି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ —। ସୁତରାଂ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଓଲଟି ହୋଇ ବା ନ ହୋଇ ଲେକେ ଯେହା ବାଟ ଧଇଲେ । ଏହିପରି ସବୁଭଙ୍ଗ ହେଲା ।

ପଞ୍ଚମ ପରଚ୍ଛଦ

ଚନ୍ଦ୍ରପାଣିଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଦୃଶ୍ୟ, ଅଜ୍ଞେୟ । ତାହାର ଗତି ଧନା ମାନା ଜ୍ଞାନା କାହାର ଆୟତ୍ତଧୀନ ନୁହେଁ । ତାହାର ଗତିରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିବାକୁ ଗଲ-ବେଳେ ବିଷ୍ଣୁଅଂଶୀ କୌଶଲାନନ୍ଦନ ବନଗାମୀ । ତାହାର ଗତିରେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ମହାରଣକ୍ଷେତ୍ର । ତାହାର ଗତିରେ ସାମାନ୍ୟ କର୍ମକାହ୍ନୀପରୁ ବାହାର ନେପୋଲିଅନ ଜଗତକୁ ଚକିତ, ସ୍ଥକିତ, ଭୀତ, ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ କରି କାରାବାସରେ ମାନବଲୀଳା ଶେଷକଲେ ।

ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତାଳ ସଙ୍ଗେ ତିଳ କଥାପରି ସେହି ନିୟତିଚନ୍ଦ୍ର ଗତିରେ ଆଜି ଜଗଦେବ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବେବର୍ତ୍ତା ସିଲେତନ ମହାପାତ୍ରେ ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ ମନ୍ଦିରର ରାଜାଙ୍କ ଗୁରୁଣୀରେ ହରିକାଠରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କ ହାତ ନେଉଟିଲେ ଗୋଟା ରାଜ୍ୟ ନେଉଟୁ ଥିଲା ସେହି ବେବର୍ତ୍ତା

ଆଜି ଅନ୍ୟର ପ୍ରସାଦାକାଞ୍ଚି । ଯେଉଁ ବେବର୍ତ୍ତ କେତେ କେତେ
 ଶ୍ରେୟକୁ ସାଧୁ, ସାଧୁକୁ ଶ୍ରେୟ, ଶ୍ରେୟକୁ ବଡ଼, ବଡ଼କୁ ଶ୍ରେୟ
 କରିଛନ୍ତି, ସେହି ବେବର୍ତ୍ତ ଆଜି ଅନ୍ୟର ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ
 ଦୟା କ୍ଷମାର ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ ।

ଆଜି ଅପରାଧରେ ସେହି ବେବର୍ତ୍ତଙ୍କର ବିଚାର ହେବ ।
 ତହିଁ ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ତମୁଆଡ଼କୁ ଅନେକ ଲୋକ ଯାଉଛନ୍ତି ।
 କିନ୍ତୁ ଏଥିପୂର୍ବେ ବଡ଼ ଦେଉଳ ବେତାଡ଼ିତରକୁ ଯିବାବେଳେ
 ଲୋକଙ୍କର ଯେ ହାବଭାବ ଦେଖାଯାଉଥିଲା ଆଜି ତାହା ନାହିଁ ।
 ସେ ଧର୍ମସତ୍ତା, ଏ ରାଜସତ୍ତା । ଏଠାକୁ କେତେ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ସଜା
 ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । କେତେ ପାଇକେ କାଇମାଟି ବୋଲି ହୋଇ
 ମୁଣ୍ଡରେ ଟାଇଆ ଦେଇ, ବାହାରେ ନାନାରଙ୍ଗର ପକ୍ଷୀ ବାନ୍ଧି,
 କାଣ୍ଡବାଉଁଶ, ତାଲ ତରବାଣୀ ଘେନି ଯାଉଛନ୍ତି । କେତେକ
 ଭଲ ଲୁଗାପିନ୍ଧି ପଟେ ପଟେ ଖଣ୍ଡା ବା ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ
 ପାସା ବା ବର୍ତ୍ତା ଘେନିଛନ୍ତି । କେହି କୌତୁହଳାନ୍ୱିତ, କେହି
 ଚିନ୍ତିତ, କେହି ବା ଭାବିତ । କିନ୍ତୁ ନିଜେ ବେବର୍ତ୍ତଙ୍କର କି ଭାବ
 ତାହା ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ପାଇକେ ପହଞ୍ଚି ହରିକାଠରୁ
 ବାହାର କରି ଶୃଙ୍ଗଳାବଦ୍ଧ କଲବେଳେ ବି କୌଣସି ଭାବଭଙ୍ଗୀ
 ପ୍ରକାଶ ପାଉ ନାହିଁ । ବରଂ ବିଚାର ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖକୁ
 ନେଲବେଳେ ତାଙ୍କ ସୁପ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଲଲଟ, ଉନ୍ନତନାସିକା, ଜ୍ୟୋତିଷ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍କଳନୟନ, ଅଧରଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଭୃତିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ
 ଆଗେ ଆଗେ ଯାଉଥିବା ତାଲ ଖଣ୍ଡା ଓ ସାଞ୍ଜୁକୁ ତାଙ୍କଲ
 ମଣି ଏବଂ ଶାଶ୍ୱତ କଷ୍ଟସବୁ କଷ୍ଟ ବୋଲି ନ ଗଣି ସେ ଧୀର
 ଗମ୍ଭୀର ଅକୁତୋଭସୂତ୍ରାବରେ ଯମଦୁତମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖୀନ

ହେବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଏ ଭାବ କାହାର ଦୟା ମାୟା
ସହାନୁଭୂତି ଅନୁକମ୍ପା । ଉଦ୍ରେକ କରଲେ ପରି ବୋଧ ହେଉ
ନାହିଁ । ବରଂ - ଜିଅନ୍ତୁ । ବାସ ଭଲୁ ବାନ୍ଧ ମାରି ମାରି ଗୁଲୁଲୁ
ବେଳେ ଯେଉଁ ଭାବ ଦେଖାଦେଖେଥାଏ ସେହିପରି ଭାବ ଆପେ
ଆପେ ସ୍ବପ୍ନା ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି । ଆହା କରନାକୁ କେହି ସ୍ବାହା
ନାହିଁ । ଲଙ୍କା ଦହନ ପୂର୍ବେ ଲୁକେଶ୍ବରଙ୍କର ଶ୍ରେମୁକୁ ଅଞ୍ଜନା
ସୁତଙ୍କ ପରି ବେବର୍ତ୍ତ ମର୍ଦ୍ଦରାଜାଙ୍କ ଶ୍ରେମୁକୁ ଚାଲିଲେ ଏବଂ
ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ନତମସ୍ତକ ସୁଦ୍ଧା ହେଲେ ନାହିଁ । ନିଜର
ଟେକ କି ଅନ୍ୟ କାହିଁ ପାଇଁ ବେବର୍ତ୍ତ ତାହା ନ କଲେ ତାହା
ସେ ଜାଣନ୍ତି ।

ବେବର୍ତ୍ତଙ୍କୁ ବଳି ରଜା ହରିଚନ୍ଦନମର୍ଦ୍ଦରାଜ ରୂପେବନ୍ଧ
ସେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉନ୍ନତ ଲଲଟ, ଶୁକରଶୁକ୍ତିଶା ନାସା, ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଠର୍ଣ୍ଣ
କମଳନୟନ, ପଦ୍ମବିମ୍ବାଧର ବୃଷସ୍ବର, ବିଶାଳବକ୍ଷ ଆଜାନୁ-
ଲମ୍ବିତଭୂଜ ଘେନି ନିଜ ବେବର୍ତ୍ତ ପ୍ରଭୃତି କର୍ମବୃତ୍ତ ନାୟକ
ପାୟକ ପାଶ ଲେକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାରେ ବେଶ୍ବିତ
ହୋଇ ନଟା ମଧ୍ୟରେ ରସାଳ ବିଶାଳ ଶାଳୁଆ ଗଜାପରି ଠିଆ
ହୋଇଛନ୍ତି । ହାତରେ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସମ୍ମୁଖରେ
ଅମାଗ୍ନି ଆହୁତା କସା ପାହାଡ଼ ପରି ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ହାତୀ ଅନବରତ
ଶୁଣ୍ଢ କାନ ହଲାଇ ଅତଳ ମୁଣ୍ଡିର ସରଳତା ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି ।
ପଞ୍ଚହତ୍ୟାର ବରା ଅଶ୍ମାରେଣ୍ୟ ପୃଷ୍ଠରେ ଘେନି କଳା, ଧଳା,
ସବଜା, ଚମ୍ପା ପ୍ରଭୃତି ନାନାରଙ୍ଗର କାଠିଆବାଡ଼ ଆଦି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ
ଘାଟିର ପଣ ପଣ ଘୋଡ଼ା ବେକ ବଙ୍କାଇ କାନ ଠିଆ ଆଉ
ନାକ ଫଡ଼ ଫଡ଼ କରି ଭୂଇଁରେ ଟାପୁ ମାରି ରଣମନ୍ଦର ମାଦକତା

ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଅଥଚ ସୁତାଏ ଏଣେତେଣେ ହେଉ ନାହିଁ । ତାଲ ସୁପାରି 'କାଣ୍ଡବାଉଁଶ ଖଣ୍ଡା ବର୍ଜା ପ୍ରଭୃତି ଘେନି ଅସଂଖ୍ୟ ପଦାତି ଆପେ ଆପେ ନାୟକ ଗଢ଼ନାୟକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ କଥାକୁ କାନ ଭେରି କୁଟି ମାପ୍ରତିମା ପରି ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ଭୁଷା ଭେଷା ଟମକ ରଣସିଙ୍ଗା ପ୍ରଭୃତି ବାଜି ଉଠି ସବୁରି ଧମମରେ ଉଷ୍ମ ରକ୍ତର ପ୍ରବାହ ଶରତର କରାଇ ଦେଉଛି, ଅଥଚ କାହାରି କାହାରିକି ଭୟ ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରେମସୂତ୍ର ସବୁରି ମନପ୍ରାଣ ଆବଦ୍ଧ କରି ରଜାଙ୍କ କରକମଳସ୍ଥ ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ କାଷ୍ଠପିତୁଳୀ ପରି ହୋଇ ଯୁଣିଷା ଦାସାର ଜୀବନ୍ତ ବିସପଟ ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଆଉ ରଜା ବିଷ୍ଣୁଅଂଶୀ ବୋଲି ଯେ ବଚନ ଅଛି ତାହା ପ୍ରତିପନ୍ନ କରାଉ ଅଛନ୍ତି ।

ଏଣେ ରଜା ଆଜି ରଣବିଜୟୀ । ପ୍ରବଳପରାଜୟୀ ବେବର୍ତ୍ତା ଶିଳ୍ପେତ୍ତନ ମହାପାତ୍ରେ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଯୁଥପତି ଗଜରାଜ ବନ୍ଦନ ହେଲୁରୁ ଖେଦାକାରିଙ୍କର ଯେ ମନୋଭାବ, ଆଜି ହରିଚନ୍ଦନମର୍ଦ୍ଦରାଜ ରାଜାଙ୍କର ମନରେ ସେହି ଭାବ । ବେବର୍ତ୍ତା ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲୁରୁ ତାଙ୍କୁ ରଜା ପଚାରିଲେ:—

“ଏ ସାଞ୍ଜୁ ଖଣ୍ଡା କାହିଁ ଥିଲା ?”

ବେବର୍ତ୍ତା—“ଧରା ହେଲାବେଳେ ଏ ସବୁ ଘେନି ଆମ୍ଭେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲୁ ।”

ରା—“ଏ ସବୁ ତୁମ୍ଭେ କାହୁଁ ପାଇଲ ?”

ବେ—“ଆମ୍ଭ ମହାରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ ।”

ରା—“ତୁମ୍ଭେ ନେଲାବେଳେ ଏ ନୂଆ କି ପୁରୁଣା ଥିଲା ?”

ବେ—“ଏ ସବୁ ଆମ୍ଭ ମହାରାଜଙ୍କ ଗୋପବାପଙ୍କର ଥିଲା ।”

ରା—“ଏଥିପାଇଁ ତୁମ୍ଭେ କି ତୁମ୍ଭ ମହାରାଜା ଦୋଷୀ କହି ନ ପାରୁଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ବ୍ୟବହାର କରି ତୁମ୍ଭେ ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିନାହିଁ । ସେ ଯାହେଉ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିଣି ଯେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲ ସେ ଏଠାରେ ଅଛି କି ନା ଦେଖ ଆଉ ସେ ଥିଲେ ତାକୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦିଅ ।”

ବେ—(ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଆଖି ବୁଲାଇ) ଯେଉଁ ଲୋକ କପାଳରେ କନା ବନ୍ଧା ହୋଇଛି ଏ ସେହି ଲୋକ । ବୋଧହୁଏ, ମତେ ଧରିଲା ବେଳେ ଯେ ଗୋଟି ମାରିଥିଲା ସେହି ଗୋଟି ପାଇଁ ଏ କନା ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । ସେ ଗୋଟିରୁ ବର୍ତ୍ତି ଏ ଯେ ମୋତେ ବନ୍ଦୀକଲ ତାହା ମୋତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି । ମୁଁ ଅନେକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧିଛି କିନ୍ତୁ ଏହାପରି ସୁରତର ଶିବ୍ରହସ୍ତ ସୁବର କେବେ ଭେଟ ପଡ଼ିନାହିଁ । ମୋହର ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଦଶା । ଯାକୁ ବଳି ମୋହର ଶସ୍ତ୍ର ନାହିଁ । ତଥାପି ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ କହୁଅଛି ଯେ ଧରେ ନୁହେଁ ଦିଅର ନୁହେଁ, ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଗୁରୁଧର ଏହା ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼ି ଦେଖିଛି ଯେ ଯୁଧର ଆଉ କେହି ଦେଖାଯାଉ ନାହାନ୍ତି ।

ଏତେ କହି ବେବର୍ତ୍ତୀ ମାରବ ହେଲୁରୁ ରାଜା ଆଜ୍ଞା ହେଲେ “ଭ୍ରମା”

ନିଜେ ଶ୍ରୀମୁଖରୁ ନିଜ ନାମ ଶୁଣି ଭ୍ରମା ଆନନ୍ଦରେ ଭାସି ଶ୍ରୀମୁଖରେ ଆସି ସାମ୍ନାଙ୍କ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଭ୍ରମାକୁ ବାହା ବାହା କହିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସେହିପରି ପଡ଼ି ରହିଲା । ପାଖ ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଉଠ ଉଠ ଶବ୍ଦ ଶୁଭଲରୁ ସେ ଉଠି କରଯୋଡ଼ି ବିମାତ ଭାବରେ

ଛୁମ୍ବରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ତେଣେ କେ କହିଲା ଶ୍ରୀମା ପ୍ରକୃତ ଶ୍ରୀମା । କେ କହିଲା ସେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନକୁ କାରୁକୁ ଆଣିଲା । କେ କହିଲା ସେ ଜଗନ୍ନାଥକୁ ଧଇଲା । କେହିବା କହିଲା ସେ ଲାଟକ ମାରିଲା ।

ଏହିପରି କେତେକାଳ କଥା ଚାଲି ଥାଆନ୍ତା ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ପାଖ ଲୋକଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଥିବରେ ସମସ୍ତେ ନିରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ ହେଲେ ଏବଂ ଜଣେ ଲୋକ ବାହାରି ଆସି ଛୁମ୍ବରେ ଠିଆ ହେଲେ । ତହିଁ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ସମ୍ବେଧନ କରି ରଜା କହିଲେ “ଏହାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁଛ ?”

ବେ—“ହଁ, ଏ ଆମ୍ଭ ମହାରାଜାଙ୍କର ନଅରବିଶୋଇ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ପଟ୍ଟନାୟକ । ଯୁଦ୍ଧର ଅଳ୍ପ ଦିନ ପୂର୍ବେ ସେ ରାଜ୍ୟରୁ ପିଲକୁଟୁମ୍ଭ ଘେନି ଏ ରାଜ୍ୟକୁ ପଳାଇ ଆସିଥିଲେ ।

ରା—“ଏବେ ମନ ଦେଇ ଶୁଣ, ଏହାଙ୍କ ପରି ଆଉ ଲୋକେ ବି ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରୟୋଜନ ହେଲେ ଆଉମାନେ ବାହାରିବେ । କିନ୍ତୁ ମଉହୁର୍ତ୍ତୀକ ମୂଣାଳ ସୂକ୍ଷ୍ମରେ ବାନ୍ଧିଲା ପରି ତୁମ୍ଭେ ଜଗଦେବ ରାଜାଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟ—ବାହୁମୂଣାଳରେ ଜଡ଼ାଇ ଏତେକାଳ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିଲା । ଶାସନ ଓ ବିଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଜଣା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ମଧ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ାଶୁଣା ଅଛି । ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ଯେ ସୀତା ଦୋଷରୁଣୀ ହୋଇଥିବା ନ ଥିବା ବୁଝିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀମତୀ ମନ୍ଦୋଦରୀ, ସରମା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ କିଛି ପରସ୍ତ ପରସ୍ତ କରି ନ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟଲୋକଙ୍କୁ ବସାଇ କୈଳାସୀ ଦଶରଥଙ୍କୁ ସତ୍ୟ କରାଇ ନ ଥିଲେ । ଏହିପରି

କହିଲେ, ଗୋଟାଏ ପୋଥି ହେବ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଧିକ କହିବାର
ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ତହିଁକି ମଧ୍ୟ ବେଳ ନାହିଁ । ଆହୁର ମଧ୍ୟ
ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଏହି ମାତ୍ର ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଜାଣି ଯେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ
ପାପୀ ସାତ ଜଣ ଦଣ୍ଡ ପାଉଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ କାହାର କୁଟ କୁଟାଳ
ମାତ୍ରଗତ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ ଜଣକୁ ସୁଦ୍ଧା ଦୁର୍ଗତ
ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ନକରୁ । ଏଥିପାଇଁ ଯେ ଦିନ ରାତି କରୁଛନ୍ତି ସେହି
ଏକା ସାପୀ । ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ହେବାର ଦେଖାଗଲେ ମାଣ୍ଡୁର
ବ୍ୟବସ୍ଥା । ତୁମ୍ଭେ ଯେସବୁ ଅତ୍ୟାଚାର ଅନାଚାର ଓ
ପାପାଚାର କରିଅଛ ତାହା ମୁହଁରେ ଧରିବାର ନୁହେଁ ।
କିପରି କି କି କରିଅଛ ତାହାସବୁ ପ୍ରକାଶ ହେଲେ ତହିଁରେ
ଲୋକଙ୍କର କୁଣିଷା ବ୍ୟଠିତ ସୁଣିଷା ହେବନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ
ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ ଦେଇ ଆସିଛ, କିନ୍ତୁ ଧର୍ମ
ଆଖିରେ ଧୂଳିଦେଇ ପାରି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଧର୍ମକୁ
ସାକ୍ଷୀକରି ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତର ଯୋଗ୍ୟ କି ନା ?”

ବେ—“ଅବଶ୍ୟ ।”

ରା—“ଯେଉଁ ପରି ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରି ଆସିଅଛ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ
ସେହିପରି ଦଣ୍ଡର ଯୋଗ୍ୟ କି ନା ?”

ବେ—“ଆମ୍ଭେ ଅନେକ ଧର୍ମ କର୍ମ ମଧ୍ୟ କରିଛୁ ।”

ରା—“ତୁମ୍ଭର ସବୁ ଧର୍ମ କର୍ମ ଦେଖାଇ ଦେଲୁଣି । ତୁମ୍ଭେ ଯେତେ
କାଳଧରି ଅଧର୍ମ କରିଅଛ ତେତେକାଳ ଧରି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତକୁ
ଆୟୁଷ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଆଉ ଅଧିକ ବଞ୍ଚିବା ବିଡ଼ମ୍ବନା ମାତ୍ର ।
ତୁମ୍ଭର ଶିଶୁଶୂଳ ହେବା ଉଚିତ । ଆଜି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶୂଳ
ଦିଆଯିବ—କାଲି ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଆମ୍ଭେ ନିଜେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ
ଶୂଳରେ ଦେଖିବୁଁ ।”

ଏତେକହି ରାଜା ନରବ ହେଲୁ କଙ୍କରମାନେ ବେବର୍ତ୍ତୀକୁ ଶୁଳିଆପଦାକୁ ଦେନ ବାହାରଲେ । ଏ ସମୟରେ ସିଲେଟନଙ୍କ ପାଇଁ କାହାର ଭୂଷ୍ଟ ହଲ ନାହିଁ । ବରଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖରେ ଆନନ୍ଦର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦେଲା । କିନ୍ତୁ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ସ୍ଥମ୍ଭକୁ ଅଇଲାବେଳେ ଯେପରି ଆସିଥିଲେ ଶୁଳିଆପଦା ଆଡ଼କୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଚାଲିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଗେ ଆଗେ ସାଞ୍ଜୁ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବପରି ଚାଲିଲା । ଏତେବେଳେ କେବଳ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ପ୍ରହରୀବୃନ୍ଦଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ପୂର୍ବପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ବେବର୍ତ୍ତୀ ଅନ୍ତରିତ ହେଲୁ ରାଜା ଆଜ୍ଞାହେଲେ ସର୍ବଜନ ସମ୍ମୁଖରେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଦୋଷାନୁସାରେ ଦଣ୍ଡ ହେଲା । ଭୀମାର ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏବେ ତାହାର ପୁରସ୍କାର ଏହିଠାରେ ଉଚିତ । ତାକୁ ରଣଜିତ ପଦ ଦିଆହୋଇ ଶାଢ଼ୀଆଦି ଦିଆଗଲା । ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ର । ଏତେ କହି ରାଜା ନରବ ହେଲେ । ପାଖ ଲୋକ ଜଣେ ଖଣ୍ଡେ ପାଟକାଛୁଆ ନେଇ ଭୀମା ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧି ଦେଲା । ଭୀମା ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଆଗୁଆଇ ରାଜାଙ୍କ ପଦ ସ୍ପର୍ଶ କରି ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ହୋଇ ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଲା କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଅଧିକକ୍ଷଣ ଏପରି ପଡ଼ିରହିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ଅବଳମ୍ବେ ଜଣେ ପାଖଲୋକ “ଉଠ ଉଠ” ଡାକଦେଲା । ଭୀମା ଉଠି କରଯୋଡ଼ି ବିମାତ୍ରାବରେ ଚିଆହେଲା । ଏତେବେଳେ ମନ ତାହାର ଅଧୀନ ନୁହେଁ, ସେ ମନର ଅଧୀନ । ସୂର୍ଯ୍ୟକରଣ କୁର୍ବଟି ଭେଦ କଲପରି ତାହାର ସବୁ ଚେଷ୍ଟା ବ୍ୟର୍ଥକରି ମନର ଲହରୀ ଆପେ ଆପେ ମୁଖଦର୍ପଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ।

ଛୁମ୍ବପଛନାୟୁକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଘରଛାଡ଼ି ଗଲାବିନୁ ଅନେକ ଦିନରେ ବାପ ଓ ଚିନାମାଳୀଙ୍କି ଏକାଠି ଦେଖି ସୁଦ୍ଧା ଯେପରି ତାହାର ମନୋଭାବ କିଛି ଜଣାପଡ଼ୁ ନଥିଲା ଆଜି ଯେପରି ନୃହେଁ । ନୟନ, ନାସା ଅଧର ସବୁଥିରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମନର ବିକାଶ । କିନ୍ତୁ ହସ ନାହିଁ କି ଅଧିକାରୀର ଚିହ୍ନ ନାହିଁ ବରଂ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଙ୍କୁଶର କରଣୀ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖା ଦେଉଅଛି । ଅଙ୍କୁଶ ଧରି ବେକ ଉପରେ ମାନ୍ଦ୍ରନ୍ତ ବସିଥିବାର ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା କଣ୍ଠବର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମନରେ ଯେପରି ଗତି କରିଥାଏ ଭୀମା ମନର ଗତି ସେହିପରି । ହସ କାନ୍ଦ, ସୁଖ ଦୁଃଖ ସଂହାମକ । ଜଣେ ହସିଲେ କାନ୍ଦିଲେ ଆଉଜଣଙ୍କର ଅଳ୍ପ ବହୁତ ହସ ବା କାନ୍ଦ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଏକା ମନୁଷ୍ୟ ଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ପଶୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ରବ ପ୍ରତି ମନ ଦେଲେ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଇଥାଏ । ସୁତରାଂ ଭୀମାର ଆନନ୍ଦଲହରୀ ତାହାରି ଠାରେ ଆବଦ୍ଧ ନରହି ଚାରିଆଡ଼େ ପ୍ରସରିଗଲା । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ତରଙ୍ଗାୟିତ ହୋଇ ମୁଖରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହେଲପରି ଦେଖାଗଲା । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବୃକ୍ଷର ଫଳରେ ଭୀମା ଯେପରି ଭାବହୀନ ହୋଇ ଦରପାକଲା ଧାନଗଛ ପରି ନତମସ୍ତକ ଆଉମାନେ ସେପରି ନୁହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦଲହରୀ ସୀମାବଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ ଠାରେ ଦରହସ ଆଉ କଥାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାକୁ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ପାସ ପାଇଲା ।

ଲେକେ ଧନ୍ୟ ମହାରାଜା ! ଜୟ ମହାରାଜା ! ଜୟ ମହାରାଜା ! କହି ଉଠିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କର କିଛି ଆଡ଼ବାଙ୍କ ହେଲନାହିଁ । ରହାକରରୁ ରହ ଲଭି ଲେକେ ସୁଖସାଗରରେ ଭସିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାଗର ଯେପରି ଥାଏ ସେହିପରି । ତାହାର ବୃଦ୍ଧି ନାହିଁ କି କ୍ଷୟ ନାହିଁ । ଦିନନାଥଙ୍କର କରଣ ନେଇ ଶଶଧର

ସୁଧା ସେବନରେ ଜଗଜ୍ଜନ ମୋହୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦିବାକର ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଯେଉଁ ଦିବାକର, କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ସେହି ଦିବାକର । ସେ ଯାହାହେଉ ଦିବାକରଙ୍କ ପରି ରାଜା ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ।

ଧୁଶ ଦୁଃଶ ଦିନ ରାତି ପରି ଜଗତରେ ଲାଗି ରହିଅଛି । କେ ଆଗ କେ ପଛ, ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ପୁଣି ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ସନ୍ନିସ୍ଥଳ ଅଛି ତାହା ଉଷା ଆଉ ଗୋଧୂଳକୁ ବୋଲି ଯାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କି ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଭେଦ ତାହା ସେ ଦୁହେଁ ଜାଣୁଥିବେ । କାରଣ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଉଷା ଆଗମନରେ ଶୁକ ପିକଙ୍କର ଯେ ଭାବ, ଗୋଧୂଳ ଦେଖାରେ ବ୍ୟାଧି ଭଲ୍ଲୁକଙ୍କର ସେହି ଭାବ । ଦିବା ରାତି ମଧ୍ୟରେ ଏ ଦୁହେଁ ଯେପରି ଅଛନ୍ତି ସୁଶ ଦୁଃଶ ଦ୍ଵର୍ଷ ବିଷାଦ ମଧ୍ୟରେ ବି ସେହିପରି କାଳ ଅଛି । ଏପରି କାଳ ଉଭୟଙ୍କ ଆଦାତ ପ୍ରତିଭାତରୁ ହେଉବା ନହେଉ ଦୁହିଁଙ୍କର ସ୍ରୋତ ଅବିରାମ ନୁହେଁ । ଚିରେ ବା ଅଗରେ ଉଭୟ ନିସ୍ତେଜ ନିସ୍ତବ୍ୟ ହୋଇ ଥାନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଭୀମା ଶାନ୍ତୀ ପାଇବାରେ ଯେ ଆନନ୍ଦ ଲହରୀ ଉଠିଥିଲା ତାହା ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଭଇଗଲା ।

ଲୋକେ ମାରବ ହୋଇ ରାଜମୁଖାପେକ୍ଷୀ ହେଲେ । ତହୁଁ ରାଜା କହିଲେ “ବର୍ତ୍ତମାନ୍ କଥା ଦେଖିବା ଉଚିତ । ବେବର୍ତ୍ତ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁମାନେ ଧରା ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ବନ୍ଦା ହୋଇ ବା ହରିକାଠରେ ପଡ଼ି ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କଷ୍ଟ ଶୀଘ୍ର ଦୂର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ଦିଆଯାଇ ନପାରେ । ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ବି ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଦୁରାବସ୍ଥାର ସୀମା ରହିବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ପରାଜିତ ବୋଲି ଗଣିତ ହେବେ ।

ସେମାନଙ୍କ ଯୋଗେ ବେବର୍ତ୍ତୀର ଏ ଦଶା ହେବା ବିବେଚନାରେ ରଜା ତାଙ୍କୁ କି ଦଣ୍ଡ ଦେବେ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ତାହାଛଡ଼ା ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ଦେବାଦ୍ୱାରା କେବଳ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷକୁ ପରିପୁଷ୍ଟି କରାହେବା କେବଳ ଅଣ୍ଟିରେ ନିଆଁ ସାଇତିବା ହେବ । ଆମ୍ଭ ରାଜ୍ୟରେ ରଖିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଫଳ । ସେମାନେ କେତେବେଳେ କି କରିବେ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେଉନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଘେନି ବୁଲିବା ଗଳାରେ ପଥର ବାନ୍ଧି ବୁଲିଲା ପରି । କେବଳ ଏମାନଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ ମାତ୍ର ସାର । ସୁତରାଂ “ମୁକ୍ତ ମାଇଲେ ଯାଉ ସରି ଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କିପାଁ କଲି ।” ଆଜି ରାତିରେ ସେମାନଙ୍କର ଶିରଚ୍ଛେଦନ କରାହେବ । ତାହା ଜଣେ ଦୁଇଜଣ କରିବେ ନାହିଁ । ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ ଶୋଣିତ ପିପାସାର ତୃପ୍ତି ପାଇଁ ଯାହାକୁ ଯେତେଜଣ ଦେବାର ତାହା ବର୍ଣ୍ଣ ଦେଇ-ଅଛି । ରାତି ମଧ୍ୟରେ ମୁଣ୍ଡକଟା ହୋଇ ଆପଣା ଆପଣା ଜାଗାରେ ଆଗରେ ଖୁଣ୍ଟା ଉପରେ ଥୁଆ ହୋଇଥିବ ଯେ କାଲି ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଶୂଳରେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ଦେଖି ନିଜେ ଆମ୍ଭେ ମୁଣ୍ଡର ସଂଖ୍ୟା ନେବୁଁ । ଭାଇ ବନ୍ଧୁ ବିବେଚନା ବା ଅନୁରୋଧ ଉପରୋଧରେ ଯେ ଜଣଙ୍କର ସୁଦ୍ଧା ମୁଣ୍ଡକାଟି ନ ଥିବ ଆମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖରେ ଏହିପରି ସଭାରେ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ କଟାଯିବ । ଏତେ କହି ରଜା ନିରବ ହେଲେ ।

ଏହା ଭଲ କି ମନ୍ଦ ନ୍ୟାୟ କି ଅନ୍ୟାୟ ଧର୍ମ କି ଅଧର୍ମ ରଜା ଜାଣନ୍ତି । କାରଣ ତାଙ୍କର ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ପ୍ରହାରକାରୀ ବେଦାନ୍ତ ପାଇଥାଏ ବା କାରାଗାରକୁ ଯାଇ ଚୋର ଡକାୟତଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିଥାଏ । ନରହତ୍ୟା ପାଇଁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ରଜା ଶତ ୨ ସହସ୍ର ୨ ଲୋକ ଘେନି ଗୃହଦହନ, ଦ୍ରବ୍ୟଦହନ, ଶତ ୨ ଲୋକଙ୍କର ଶିରଚ୍ଛେଦନ କରିଥାନ୍ତି । ପୁଣି

ଯୁଦ୍ଧରେ ଯେ ଯେତେ ଲୋକ ବା ଯେତେ ବଡ଼ଲୋକ ମାରିଥାଏ ସେହି ଅନୁସାରେ ତାହାକୁ ପୁରସ୍କାର ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ଏକା ନରବଧରେ କାହାର ପୌଷମାସ କାହାରିବା ସବନାଣ । ବେବର୍ତ୍ତୀ ହିଲ୍ଲେଚନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଦେହରେ ଟିପ ଲଗାଇ ଥିଲେ ଜଗଦେବଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଶ୍ରୀମା ହରିକାଠରେ ଛ ମାସ ସଢ଼ିଥାନ୍ତା । ଯେଉଁଥିପାଇଁ ହରିଚନ୍ଦନମର୍ଦ୍ଦରାଜ ତାକୁ ରଣଜିତ-ଶାଢ଼ୀ ଦେଲେ ସେଇଥିପାଇଁ ଜଗଦେବ ରାଜା ଶୁଣି ଦେବାର କଥା । ଏହିପରି ଜଣେ ଯହିଁ ପାଇଁ ପୁରସ୍କାର ଦେଉଛନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ ଆଉଜଣେ ଭିରସ୍କାର କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ରାମା ଶାମାଙ୍କ ପରି ଆଦନା ଲୋକଙ୍କ କଥା ନୁହେଁ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋକେ ଯାହା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତି ଆଉ ଆଉ ଲୋକେ ତାହା ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ବଡ଼ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି କି ନା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ “ରାଜାନୁଗତ ଧର୍ମ” କଥାରେ କାହାର ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ରାଜା ଗ୍ରେଟେଇ ଗ୍ରେଟେଇ ଚାଲିଲେ ଆଉମାନେ ତାହା ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ଭିଲେ ବିଳମ୍ବ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ରାଜାଙ୍କ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ଦେନିଲ । ମଣିଷ ମାରିବା ସମସ୍ତେ ସୁଖକର ମଣି ଜୟ ଜୟ ଧ୍ବନି କଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜା ପୂର୍ବପରି ନିବି କାର ଘାବରେ ରହି ଗମନୋନ୍ମୁଖ ହେଲେ, ଯେହ୍ନା ବିଧିରେ ସମସ୍ତେ ମେଲଣି ହେଲେ । ରାଜା ଗହ୍ମିରି ବିଜେ କଲେ । ଆଉମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ବାଟ ଧାଇଁଲେ ।

ଶଶୁ ପରିଚ୍ଛେଦ

ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କ ସଭା ମଉଳିଲ ବେଳକୁ ଦିବାକର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗସ୍ଥ ପବ୍ତମାଳା ଡେଇଁ ଯାଇ ଥିଲେଣି । ବାରୁଣୀ ଅକ୍ଷାତ୍ରୀତ ଦିନନାଥଙ୍କ ଅଂଶୁମାଳାରେ ଗିରିଜେମାନ କାଞ୍ଚିନ ମଣ୍ଡିତ ପରି ଦେଖା ଯାଉଥିଲେହେଁ ଶୁପ୍ତାଦେବାଙ୍କ ପଣତରେ ଉପତ୍ୟକା ଖଣ୍ଡ ଆକୃତ ହୋଇଗଲାଣି । ରାବଣକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କିନ୍ୟା କଂସକୁ ଯଶୋଦା ନନ୍ଦନ ପରି ବେବର୍ତ୍ତା ଛିଲ୍ଲେଚନ ମହାପାତ୍ରକୁ ମୁକ୍ତି ନ ଦେବା ଇଚ୍ଛାରେ କିନ୍ୟା ତାଙ୍କୁ ଶୂଳ ଦେବାକୁ ଅଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ ମଣି ତାହା ନ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଧର୍ମଦେବ ସେ ଅନ୍ତରାଳକୁ ଗଲେ ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ସେ ସବୁବେଳେ ହର୍ଷ ବିଷାଦର ଖେଳ ଲଗାଇ ରଖିଛନ୍ତି । ଯେପରି ତାଙ୍କ ଆଗମନ ଏକ ଦିଗରେ ଉଷାଦେବୀ ରଟାଇଲରୁ ନରନାରୀ ପ୍ରଭୃତି ହର୍ଷୋଦ୍‌ଘୁଳ୍ଲ ବଦନରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସେହିରେ ପ୍ରବେଶ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ସେହିପରି

ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ନିଶାଦେବଙ୍କ ଦୁଃଖ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେଖି ଶତସହସ୍ର ପ୍ରାଣୀ-
ମାନେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରି ନିଜ ନିକେତନାଭିମୁଖେ ଧାବତ ହେଉ-
ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତି ଉଦୟ ଅସ୍ତରେ ଏହିପରି ଲାଗି ରହିଅଛି । ପୁଣି
ସେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଯେତେବେଳେ ଉଦୟ ଗିରିଚୂଡ଼ାରୁତ
ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ତେତେବେଳେ ଅସ୍ତାବଳ ଶୃଙ୍ଗାରେସ୍ଥ, ଏହିପରି
ଦିବାଗମନ ନିଶାଗମନ ଲାଗି ରହିଅଛି । ହର୍ଷ ବିଷାଦ ଗୋଡ଼ାଗୋଡ଼ି
ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମଦେବ ହେଉନ୍ତୁ ବା ନ ହେଉନ୍ତୁ
ତାଙ୍କର ଉଆଣରୁ ଏହି ବିରୁଦ୍ଧ ଭାବ ଦୁଇର ଲାଳା ସବୁବେଳେ
ସବୁକାଳେ ଲାଗି ରହିଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ଲାଳା ଖେଳା ଏକ
ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ସେ ସ୍ଥାନରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲୁ ସ୍ଥାନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବାହାରେ । ଏହା ବୋଲି
ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜାଙ୍କର ଗୁରୁଣୀରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଭାବନାହିଁ ।
ସେଠାରେ ହର୍ଷ ଓ ବିଷାଦର ଦୁଇସ୍ରୋତ ଏକତ୍ରରେ ପ୍ରବାହିତ ।
ଏକ ଦିଗରେ ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଚୁଳି, ତାଙ୍କ ପକ୍ଷ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ
କାଟ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ବହୁ ବହୁ ହୋଇ ସେମାନେ ବଞ୍ଚାଲୁଛନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା କଥା ମନେ ପକାଉଛି । କେହି
ଚୁଇ ପିତା ବା ପ୍ରାଣୋପମ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ରର ଭବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତା
କରୁଛି । କେହି ବା ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ପଦାରବିନ୍ଦରେ ଧ୍ୟାନ ଲଗାଇଛି ।
କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ମାରବ, ଦୁଃଖ ପାରାବାରରେ ଭୃଣ ଖଣ୍ଡପରି ପରି-
ରୁଳିତ । ନିରାଶ ତମିରରେ ଦିଗ ବିଦିଗ ଜ୍ଞାନାନ୍ଧ । ଅପର ଦିଗରେ
ଆନନ୍ଦର କଲ୍ଲୋଳ ହଲ୍ଲୋଳ, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦର୍ଶନରେ ସୁଖ ପାରାବାର
ଉତ୍ତୁଳିତ । ନିଶଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ପାନାହାରର ସ୍ରୋତ ଅବାରତ ।
ବିଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପରମ ସୁଖକର ହୋଡ଼ରେ ସମସ୍ତେ ଶୀଘ୍ର
କୌତୁକରତ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟହେବ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ

ଲଲାୟିତ । ଏପରି ପ୍ରୟାସ ରାଜ୍ୟରେ ଆଜି ଶ୍ରୀମ ରଣଜିତ ଅଶ୍ରମେଧ
ଯଜ୍ଞର ଅଶ୍ରୁ; ତାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୁବାକାଳ । ସେ ରାଜାଙ୍କର ବିଶେଷ
ଅନୁଗ୍ରହପାତ୍ର । ତହିଁରେ ପୁଣି ରଣଜିତ ଶାନ୍ତି ସଦ୍ୟ ପାଇଛି ।
ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଲୋକେ ବାହାବାହା କହିଛନ୍ତି । ବାଟରେ
ଗଲବେଳେ ବି ଯିଲେତନ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ନିନ୍ଦା ସଙ୍ଗେ ନିଜର
ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣୁଛି । ସେ ଜାତିରେ ଭୂଇଁଆ ଗୁଟ ହୋଇ ଗୁଟ
ଖାଇନାହିଁ । ତା ଜାତିରେ ମଦ ଖାଇନା । ମନା ନୁହେଁ । ମୁହଁରୁ
ସୁଗନ୍ଧ ବା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଥିଲେ ବି ତା ଜାତି ଲୋକେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ
କତକି ଯାଇପାରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ହାତରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରଣ
ପ୍ରଭୃତି ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ରାଜାଙ୍କ ଛମ୍ବରୁ ମେଲଣି
ହେଲାମାତ୍ରେ ସେ ଯୌବନ ପ୍ରଭୃତି ମଦ ସଙ୍ଗେ ମହୁଲ ମଦ ଇଚ୍ଛାନ୍-
ରୁପ ଯୋଗ କରିବାରେ ଜାତର ହୋଇନହିଁ । ପାଞ୍ଚି ସାତ ନାଳ
ମିଶି ଗୋଟିଏ ନୟା ହେଲପରି ଶ୍ରୀମା ହୃଦୟ ଆଉ ମନରେ ସବୁ
ମଦ ଏକତ୍ର ହୋଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବଳ ବଳବତ୍ତା ସ୍ରୋତସ୍ବତ୍ତା ।
ତଥାପି ତାହାର ମରୁଆଳଙ୍କ ରଙ୍ଗ ତଳ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଜଣି
ବୃଷଭ, ସିଂହାଳ, ଦନ୍ତୀ ଯୁଥପତି ପ୍ରଭୃତି ଯେପରି ଗମନ କରିଥାନ୍ତି
ସେହିପରି ଗତିରେ ସେ ନିଜେ ଛଡ଼ାଦିବାଲିକି ଗଲ । ସେଠାରେ
ପହଞ୍ଚି ସୁନରାୟ ସୁର ପାନକରି ନରଶୋଣିତ ଆଶାରେ
ବାହାରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟିବା ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲା ।

ପୃଥ୍ବୀଙ୍କ ନିଶା ଆସିନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀମାକୁ ନିଶା ଅଇଲଣି ।
ସେ ଅନେକ ସୁରପାନ କଲଣି । ତହିଁରେ ତାହାର ଶୋଣିତ
ପିପାସା ନ ଛୁଣି ବଢ଼ିଲା ପରି ଜଣାଯାଏ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ
ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଆଶାରେ ବସିଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାହା ମନରେ

କି ଗତାୟତ କରୁଅଛି ତାହା ସେହି ଜାଣେ । ଉତର କଥା
ଯାହାହେଉ ବାହାରେ ପାଇକେ ତଣ୍ଡକାରେ ବନ୍ଦୀ ଓ ଶୁଣା ଦେନ
ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଭାଗ ମୁଣ୍ଡକଟା ଦେବୀ ରଖିବାକୁ ଭୀମାକୁ
କହିଲେ ଏବଂ ରଣଜିତଙ୍କ ଆଖିକୁ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସ୍ଥାନରେ ପାଞ୍ଚଜଣ
ବନ୍ଦୀ ଓ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଝୁଣା ରଖି ବେଗେ ବେଗେ ଚାଲିଗଲେ ।
ଏତେ ବେଳକୁ ଦିନ ଗଲାଣି କିନ୍ତୁ ରାତି ହୋଇନାହିଁ । ନିଶାଦେବଙ୍କ
ପଣତରେ ଧରା ଆବୃତ ହୋଇନାହିଁ । ଅନ୍ଧକାର ଆସି ନାହିଁ ।
କିଛି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ କି ଅଲୋକ ଅଭାବରୁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତ ଅଣକି
ଅକ୍ଷୟ ହୋଇନାହିଁ ।

କିଛିକ୍ଷଣ ଉତ୍ତରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଦୀ ମାନଙ୍କ
ନିକଟକୁ ଗଲା ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଆଗେ ନିରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ
ହୋଇ ମୁହଁରେ ଚିଆହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଓ
ଜଣେ ଯୁବାର ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ କରି ସେ ଦୁହଁଙ୍କ ଅପଣା ଛତା-ଦେବାଳି
ଉତରକୁ ନେଇଗଲା । ସେଠାରେ ନ ପହଞ୍ଚିବା ଯାଏ କାହାରି ତୃଷ୍ଣ
ହଲି ନ ଥିଲା । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ କେହି କିଛି କହିବା ପୂର୍ବେ ଡିମ୍ବହେଁ
ପରସ୍ପରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଏକ ଦିଗରେ ଏକା ଭୀମା ଅପେ
ଦିଗରେ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣ; ବୁଢ଼ା କାନ୍ଦ ଉପରେ ଭୀମାର ଓ ତାହା
ଦୁଇ କାନ୍ଦରେ ଅନ୍ୟ ଦୁହଁଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ । କାହାରି ମୁହଁରେ କିଛି
କଥା ନାହିଁ । କେବଳ କଇଁ କଇଁ ବୋ ଶୁଭୁଛି । ଆଉ ତିନିକର
ଛୁତି ପଞ୍ଜର ପଡ଼ୁଛି ଉଠୁଛି । ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୁଢ଼ା ଅଉ ଭୀମା
ପିଠିରେ ଅଣ୍ଟୁଧାର, ଶୋକର ଧାର ଏହିପରି ବହି ଯାଉଅଛି ।
ଏଥିରେ କଣ ତାକୁ ଫୁଟି । କଥା ବାହାରିବାକୁ ବାଟନାହିଁ ।
ସୁଖ ଦୁଃଖର ପ୍ରବାହରେ ଏହିପରି ସ୍ୱାଭାବତଃ ଘଟିଥାଏ । କାହିଁ

କାହିଁ ଏହି ସ୍ରୋତରେ ପଡ଼ି ପ୍ରାଣବାୟୁ କେଣେ ଶ୍ୱସିଯାଏ, ତାହା ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ । ତାହାର ଗତି ହୁଏ ନୋହିବା ଯାଏ ବଚନ ବାହାର ପାରେନାହିଁ । ରସନା ଅଧର ପ୍ରଭୃତି ଚଳିପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଅନ୍ତର-ସ୍ଥାୟୀ-ଗିରି-ନିର୍ଦ୍ଦୟର ମ'ଉଆଁ ଅବଳମ୍ବେ ଛୁଡ଼ି ପଡ଼େ ।

ଉପସ୍ଥିତ ଡିନିଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ପ୍ରଶ୍ନ ଦେଖାଗଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ନିରବ ଭାବରେ ଲୋରୁ ବୁଡ଼ା କହିଲା ବାପ ଭୀମ ! ମଲ୍ଲବେଳକୁ ତତେ ଦେଖିଲି ଏହି ମୋର ଭାଗ୍ୟ” । ଭୀମା ଉତ୍ତର ଦେଲା “ବୋପା କିଛି ଖାଇବାକୁ ପାଇ ନ ଥିବ, ଆଗେ ଖାଅ ପିଅ ପଛେ ସବୁ କଥା ।” ଏହା କହି ଭୀମା ମଦ ମାଂସ ପ୍ରଭୃତି ବାହାର କଲା । ଡିନିହେଁ ଯେତେ ଖାଇଲେ, ପିଇଲେ । ପ୍ରକୃତ ଦେବକୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ କରି ବାପ ଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭୀମାର କଥାବାର୍ତ୍ତା ପଡ଼ିଲା ।

ଅଗେ ଘର କଥା ପଡ଼ିଲା, ବୁଡ଼ା କହିଲା ବାଣାସୁରର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ହୋଇଛି । ମା ପୁଏ ଭଲ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ବାପ ପୁଏ ଘର ଛାଡ଼ିଲା ଦିନୁ କି ହେଲଣି ତାହା କହି ନ ପାରେ । ଲଡ଼େଇକି କିପରି ବାପ ପୁଅ ଦୁହେଁ ଅଇଁଲି ବୋଲି ଭୀମା ପରୁରଲୁରୁ ବୁଡ଼ା କହିଲା; “କ୍ରଗଦେବଙ୍କ ରାଜ୍ୟ କଥା ତତ୍ତେ ଅକ୍ଷଣ ନାହିଁ, ଆଉ ବେଶି କଅଣ କହିବି ? ସେ କଥା ଛାଡ଼ି । ବାପ ! ତୁ ଅଗେ କହିଲୁ ତୁ ଏତିକି କିପରି ଅଇଲୁ ? ଏତେ ଦିନ ହେଲା କିଛି ଖବର ଅନ୍ତର କାହିଁକି ନଦେଲା ? ତୁ ଏମନ୍ତ କାଟିଦେବୁ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି ।”

ଭୀମା—“ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଏତାକୁ ଅଇଁଲି, ଯାହା ଯାହା ହେଲା ସେ ଅନେକ କଥା ତାହା ଛାଡ଼ି ଦିଅ । ଅଭିକା କଅଣ କରିବା ତାହା ଆଉ ।”

ବୁ—ମତେ କିଛି ବୁଝି ଦିଶୁ ନାହିଁ ।

ସୁ—ତୁମ୍ଭେ କି ସବୁ କଥା ଜାଣ ?

ବୁ—ହଁ, କହୁଥିଲେ ଯେ ଆଜି ରାତି ଭିତରେ ଆମ ମୁଣ୍ଡ କଟାଯିବ ।
ସେଇଥି ପାଇଁ ଆମକୁ ଏଠି ଦେଇଗଲେ ।

ବା—“କହୁଥିଲେ ଯେ ଆମ ମୁଣ୍ଡ ଯେ ନ କାଟିବ ତାହା ମୁଣ୍ଡ
କଟାଯିବ । ଏ ସତ ତ ?

ସୁମା କିଛି ଉତ୍ତର ନ ଦେବାରୁ ବୁଢ଼ା କହିଲା “ଠାକୁରଣୀ
ଯାହା କରିବାର କରିବେ ତୁ ସତ କଥା କହୁ ନାହିଁ
କାହିଁକି ?”

ସୁ—ହଁ ଗୁମରୁ ସେହି ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି । ସେ ଆଜ୍ଞା ତିଳେ ଟଳିବାର
ନୁହେଁ ।

ବୁ—ସବୁର ଫଳଫୁଲ, ଆମର ବଂଶର କାନ୍ଦବୋବାଳି ପାଇଁ ଏ
ସବୁ ଆଜି ଘଟିଛି ?

ସୁ—“ସେହିପରି ଦେଖାଯାଉଛି ।”

ବୁ—“ଗୁମରୁ କି ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି ?”

ସୁ—“ଯେ ମୁଣ୍ଡ କାଟି ନ ଥିବ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ କଟାଯିବ ।”

ବା—“ଯାହା ମୁଣ୍ଡ କଟା ନୋହିଥିବ ତାହାର କି ହେବ ?”

ସୁ—“ତାହା କିଛି ଆଜ୍ଞା ହୋଇ ନାହିଁ ।”

ଏହା ଶୁଣି ବୁଢ଼ା କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ଭୁଲିକରି ସୁମା
କହିଲା “କାନ୍ଦିଲେ କି ହେବ ? କଅଣ କରିବା ତାହା ବାଟ
ଦେଖିବା ।” ବୁଢ଼ା ଉତ୍ତର କଲା “ମୁଁ ସବୁ ଦେଖୁଛି । ଆମକୁ
ଛାଡ଼ିଲେ ଆମେ ଦୁହେଁ ଅନେଇଥିବୁ । ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଆଗେଯିବ ।

ପଛେ ଆମର ଯାହାହେଉ ତତେ ଆଉ ଲାଗିବ ନାହିଁ ।” ଏହା କହି ବୁଢ଼ା ପୁଣି କାନ୍ଦିଲା; କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ କହିଲା “ତୋ ମା ବେଶ ସୁଖରେ ଗଲା । ଏହିତା ଦେଖିବାକୁ କି ମୁଁ ଏତେକାଳ ବସି ରହିଲି ? ମୁଁ ନ ମଲି କାହିଁକି ? ଆରେ ବାପ ଶ୍ରାମ ! ମତେ ଆଶୋମାରପକା, ତେଣିକି ତମ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କର ଯାହା ହେବ ମୁଁ ଦେଖିବି ନାହିଁ କି ଶୁଣିବି ନାହିଁ ।”

ଝା—“ତାହା ସବୁ ଗୁଡ଼ି, ଯହିଁରେ ତରବା ସେ କଥା କହ ।”

ବୁ—“ତୁ କହିଲୁ ଏଠାକୁ କିଧରି ଆସିଲୁ ଏପରି କିପରି ହେଲୁ ?”

ଝା—“ଦେଖୁଛି ମୋହର କପାଳକୁ ଏ ସବୁ ଦୃଷ୍ଟି । ଯେଣେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତେଣେ ଯା, କରମ ଦେବ ବୁଲୁଥା ।”

ବା—“ବୁଢ଼ା ଯାହା ପଚାରୁଛି ତାହା କହ । ତୁ ବି ତାହାପରି ହେଲେ କଅଣ ହେବ ।”

ଝା—ମନ କଥା ମନରେ ରଖି ୨ ତ ଏହା ଆସି ଦୃଷ୍ଟି; ଆଉ ରଖିଲେ କି ହେବ କେ ଜାଣେ ? ମୁଁ ଚିନାମାଳୀକ ଲେଭେଇଥିଲି । ବାପ କହିଲା ସେ ଭାଇକି ବାହାହେଲା । ଲୋକେ ବି ଭଲ କହିଲେ । ସେ କଥା ମତେ ଭାରି କାଟିଲା । ଚିନାମାଳୀକ ଦେଖିଲେ ବାପା ଭାଇ ଦିହଙ୍କ ଉପରେ ଭାରି ରାଗ ହେଲା । ଭାଇକି କମିଆ କରିବାକୁ ଲୋକେ କହିଲେ । ବାପା ଭାଇ ଲୋଭ ମୁଆସ ଗୁଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କମିଆ କଥା ଯେ କହିଲେ ତାକୁ ପାଖରେ ପୁରାଇଲି ନାହିଁ । ଚିନାମାଳୀ ଠାରୁ ଦୂରରେ ୨ ରହିଲା । ଗାଁ ଗୁଡ଼ି ପଳେଇବି ବୋଲି ମନେକଲି । ଏହି ସମୟରେ ପାଞ୍ଜି ଆ ଆଇଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗଲି । ରାଜାଙ୍କ ଗହଣରେ ରହିଲି । କିଛି ଭଲ

ଲଗିଲା ନାହିଁ । ଘର ଆଡ଼କୁ ମନ ଧାଇଁଲା । ଆଗ କଥା
ସବୁ ମନେପଡ଼ି ଘରକୁ ଯିବାକୁ ମନ ହେଲା ନାହିଁ । ଗୁମ୍ଫା
ତେତେ ସୁଖ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଗହଣରୁ ଯାଇ
ପାଟରଙ୍ଗା ଖୋମାର କରଣିଙ୍କ କିଡ଼ିରେ ରହିଲି, ତାଙ୍କ
ସାଙ୍ଗରେ କିଛି ମନ ମାନ୍ତିଲା । ସେ ପଲାଇ ଅଇଲା ବେଳେ
ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଏ ରଜ୍ୟକୁ ଅଇଲି । ରଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିଲରୁ ମନ
ବଦଳିଗଲା, କାମଦାମ କରି, ତହୁଁ ଆଗେ ଦିଆନ, ପରେ
ଗୁମ୍ଫା ଆଖି ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ରଜା ସୁଖ ପାଇ
କିଡ଼ିରେ ରଖିଲେ । ସୁଖରେ ରହିଲି । ଭିତରୁଆଙ୍କ ପରି
ମୋ' ଉପରେ ପଡ଼ିଆର ହେଲା । ଉପରକୁ ଟିକିଏ ୨
ଉଠୁ ୨ ଆଜି ରଜା ରଣଜିତ୍ ପଦ ଦେଇ ଶାନ୍ତି ଦେଲେ ।”
ଏହା କହୁ କହୁ ଭୀମା ପିଲାଙ୍କ ପରି କାନ୍ଦି ପକାଇଲା । କାନ୍ଦୁ
କାନ୍ଦୁ କହିଲା “ଦଇବ, ମୋ କପାଳରେ କଅଣ ପୁରାଇଛି ।
ମୁଁ କଅଣ କରିବି ।”

ସାଧୁ—କୋଢ଼ିନା, କୋଢ଼ିନା, ଆମକୁ କିଛି କାହିଁ କି କହିଲୁ ନାହିଁ ।
ମତେ ବି ପରି କରାଦେଲୁ ?

ଶ୍ୟା—ପାପମନ, ସତ କଥାରେ ସତ୍ତା ଭୁଲେ । ମନେକଲି ଘର
ସାଙ୍ଗରେ ନତା ଲଗାଇଲେ କଅଣ ନାହିଁ କଅଣ ହେବ ।
ଏହିପରି ମରି ହଜିଗଲେ ଗଲା । ଦେଖିଛି ଯେ “ଦଇବ
ଦଉଡ଼ି ମଣିଷ ଗାଈ ଯେଣିକି ନିଅଇ ତେଣିକି ଯାଇ ।”
ତମର ମୁଣ୍ଡ ଯେ ମୋର ହାତରେ ପଡ଼ିବ ତାହା ତମେ
ଜାଣିଥିଲ, ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ନା ଗୁମ୍ଫା ଛାଣିଥିଲେ ? କଥାରେ

ସା—ତେବେ ଆମେ ପଳଉଁ । ତୁ ଆଉ ଦିଟା ମୁଣ୍ଡ ଅଣି ରଖି ଦେ ।

ଭୀ— ତେମେ କେମିତି ପଳେଇବ ? ଠ'ପରି ଚାଲିଆଡ଼େ ପାହାଡ଼ ଦେଉଛି । ଏଥି ଭିତରକୁ ଗୋଟିଏ ବାଟ । ଯେଠାରେ ଛୁଆଁ ମାଛ ପରଖ ଲାଗିଛି । ଜବାରୁ ଶିର ବହୁ ହେଉଛି । ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଠାଏ ଠାଏ ଜଗୁଆଳୀ । ତହିଁରେ ପୁଣି ଚାଲିଆଡ଼େ ନିଆଁ ଲାଗିଛି । ଖାଇବା ବିନା ତମର ଜବନ ଆଉଛି କି ଯାଉଛି । ଗୋଡ଼ ହାତ ଫୁଲିଛି । ବାଲି ଦେଇ ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ଯେ ପାଣି ଛୁଆଁଥିଲେ ତାହାର ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ଦାଗ । ତମେ ତ ଅଧେ ପାହାଡ଼ ଉଠି ନ ଥିବ ଧରା ପଡ଼ି ମାରା ପଡ଼ିବ । ଏତେବେଳେ ସେ ରଜ୍ୟକୁ ଗଲେ ବି ଯେ ଧରା ନ ପଡ଼ିବ କି ମାରା ନ ପଡ଼ିବ ତାହା ଦୁହେଁ । ତେବେ ଆଉ ଦିଟା ମୁଣ୍ଡ କଥା କହିଲ । ଯାଉଛି ତା ଦେଖେ । ତମେ ଦୁହେଁ ଏଠି ଲୁଚି ଥାଅ । ଠାକୁରାଣୀ ଯାହା କରିବେ ।

ଏହା କହି ଭୀମା ତଡ଼ାଉଡ଼ା ହୋଇ ବାହାରିଲା । ମୁଣ୍ଡରେ ରଖିକି ଶାଢ଼ୀ । କପାଳରେ କନା ବନ୍ଧା । ମୁହଁରୁ ମଦ ଗଳି । ସନ୍ଧ୍ୟା ଗଲା ୨ ଆଉ ରାତି ଅଇଲା ଅଇଲା ପରି । ଏହିପରି ସମୟରେ ଭୀମା ବାହାରି କେଶେ ଚାଲିଗଲା । ତାହାର ବାପ ଭାଇ ଛଡ଼ାଦେବାଳି ଭିତରେ ଭୁନି ହୋଇ ମୁନିଙ୍କ ପରି ବସି ରହିଲେ । କିଛି ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ କି ଶୁଣା ଯାଉନାହିଁ । ସେ ଦୁହଁଙ୍କ ଭାବ ଭାବନା ସେ ନଜେ ୨ ଜାଣନ୍ତି । କେହି କାହାରିକି ପାଟି ଫିଟାଉଁ ନାହାନ୍ତି । ଏହିପରି କେତେ ବେଳ ଗଲା ଆଉ ସେପରି ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଉଠି ଦୁହେଁ ଛଡ଼ାଦେବାଳି ଦୁଆରକୁ ଆସି ବାହାରକୁ ଅନାଇଲେ ।

ଅନ୍ଧକାର ଗାତର ଦେଲଣି । ଦୂର ଚିତ୍ତ ଚିହ୍ନ ଯାଉ ନାହିଁ । ତାହା ଯାହାହେଉ ସମାର ଦେଖା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା କିଛି ହେବାର ନୁହେଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ଟାକି ୨ ପୁନର୍ବାର ପ୍ରବେଶ କରିବେ । କିଛି ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ । କେବଳ ଶୁଭ୍ର ଲୋକଙ୍କର ଯିବା ଆସିବା ଶବ୍ଦ । ମାରେ ବାପାରେ ଡାକ ମଲି ମଲି କାନ୍ଦ । ଏଥି ସାଙ୍ଗେ ୨ ମନଫୁଲ୍ଲଣିଆ ଗୀତ-ବି କାନରେ ପଡ଼ୁଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ଗୀତକୁ ସାଧୁର ମନ କି କାନ ଯାଉନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ରହି ୨ ସେ ଧୀରେ ୨ ପୁଅକୁ ପଚାରିଲା “ଏତେ ବେଳ ଯାଏ ସମା କାହିଁଗଲା ? ଧରା ପଡ଼ିଲା କି ? ମୁଁ କାହିଁକି ମୁଣ୍ଡ କଥା କହିଲି । ଦିନେ ତ ସମସ୍ତେ ମରବା । କାଲି ଯାହା ହେବାର ହବ ଆଜି ରାତିଟା ଭିନ୍ନହେଁ ଏକାଠି ଥାଆନ୍ତୁ । ମୁଁ ନ ମଲି କାହିଁକି ?”

ବା—ବୋପା, କିଏ ମରୁଛି କିଏ ଜିଉଛି କିଏ ଜାଣେ ? ସମା ନ ଅଇଲେ ଆମେ ତ ମରିଥାଉଁ । ଆଉ ମରିବାକୁ ଅଛି କଅଣ ?

ବଡ଼ ପୁଅର କଥା ଶୁଣି ସାଧୁ ନିରବ ହେଲା । ଦୁହେଁ ପୁନର୍ବାର ପ୍ରବେଶ କରି ରହିଲେ । ଏହିପରି ଆହୁରି କେତେକ୍ଷଣ ଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏ କ୍ଷଣ କ୍ଷଣକ ସାଧୁ ବାପ ପୁଅକୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ । ସାଧୁ ପୁନର୍ବାର କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । କିଛି ନ କହି ବାଣାସୁର ବାପ ମୁହଁରେ ହାତ ଦେଲା । କାହାରି ଭୂଷ୍ମରେ କିଛି କଥା ନାହିଁ । ଦୁହେଁ କେବଳ କଇଁ କଇଁ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହିପରି କେତେକ୍ଷଣ ଗଲୁରୁ ଛତାଦେବାଳି ଆଡ଼ୁ ଲୋକ ଆସିଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ବାପ ପୁଅ ଦୁହେଁଙ୍କର କଇଁ କଇଁ ରହିଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ କି ହେଲା ସେ ଦୁହେଁ ଜାଣନ୍ତି । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଆଗନ୍ତୁକ ଭିତରକୁ

ଯଶୀଆସି ଭୁଲ କରି କହିଲ “ବୋପା” । ଏହା ବାହାରୁ ବାହାରୁ
ସାଧୁ ପଚାରିଲା । “ଭୀମା” ? ଭୀମା ଉତ୍ତର କଲା “ଏଡ଼େ ପାଟି
କରନା, ଭଲ କାହିଁ ?”

ସା—ଏଇଠି ବସିଛି; ତୋ କଥା ଆଗେ କହିଲୁ ?

ଭୀ—ଯାହା କହିଥିଲି ତାହା କିଲି । ସେ ତନିଟାକୁ କିଛି ତାଙ୍କ
ମୁଣ୍ଡ ସାଙ୍ଗରେ ଆଉ ଦିଅନ୍ତି ମଲା ମୁଣ୍ଡ ଆଣି ରଖିଦେଲେ ।
କାଲି କଅଣ ହେଉଛି ହେଉଛି । ଆଜି ତୁମକୁ ଛାଡ଼ି କୁଆଡ଼େ
ଯାଉନାହିଁ ।

ସା—“ଧରପଡ଼ି ନାହିଁ କି କିଛି ଗୋଳମାଳ ହୋଇ ନାହିଁ ତ ?”

ଭୀ—ଆମ ଜାତି ଯେପରି ମଦ ଖାଆନ୍ତି ତାହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ।
ରଜା ମତେ ସୁଖ ପାଆନ୍ତି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । କପାଳରେ
କନା ଖଣ୍ଡକ ବଜାଉଥିଲା । ଶାଢ଼ୀଖଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡରୁ ଫିଟାଇବାକୁ
ଭୁଲି ଯାଇଥିଲା । ଆଜି କାଲି ମଲା ମଣିଷ କେଉଁ ଅସୁବୁ !
ଏ ତ ସବୁ ହୋଇଗଲା । ତେବେ କାଲି ସକାଳୁ ରଜା
ଆଇଲା ବେଳେ କି ହେଉଛି ଦେଖାଯାଉ । ଯେତେବେଳେ
ସୁଆଡ଼କୁ ପାଣି ବରଷିବ ସୁଆଡ଼କୁ ଛତା ଧରିବା । ଆଜି
ରାତ୍ରରେ ଆଉ ସେ କଥା ନାହିଁ । ରାତିଟା ହେଲେ ଡିନିହେଁ
ଏକାଠି ରହିବା ।

ଏତେ କହି ଅନ୍ଧାରରେ ଭୀମା ପୁଣି ମଦ ବାହାର କଲା ।
ଡିନିହେଁ ମଦ ପିଇଲେ । ତେ କଥା ଘୋଇଯାଇ ଦେଲେ । ମନ
ଆଉପରି ହୋଇଲେ । ବହୁକାଳ ପରେ ଡିନିହେଁ ଏକାଠି ହେବା
ସୁଖ ସବୁରି ମନ ହୃଦୟ ଅଧିକାର କଲା । ସମସ୍ତେ ନିଦକ । ଅନ୍ଧାର
ମନଇ ନିଦ ନିଶାକୁଆଏ । ସମସ୍ତେ ନିଦକରେ ନିଦ ଗଲେ ।

ବାପ ଭାଇଙ୍କ ମାୟାରେ ଝମା ରଜାଜ୍ଞା ପ୍ରତିପାଳନ କଲାନାହିଁ ।
ରଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେବା ଆଶାରେ ମଲ୍ଲ ମଣିଷଙ୍କ
ମୁଣ୍ଡ ଆଖି ରଖିଦେଲେ । ବାପଭାଇ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ ନ କରି ତାହା
ଅନୁମୋଦନ କଲେ । ଏହା ସାଧାରଣ ସାହସର କଥା ନୁହେଁ ।
ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଉପାସା ବ୍ୟତୀତ ସେମାନଙ୍କର ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ।
ପୁଣି ଏଥିପାଇଁ ଠାକୁରାଣୀ ମାରବେ କି ତାରବେ ଜଣା ନାହିଁ ।
ପର କାଳରେ ଏହା ନ୍ୟାୟ ବିବେଚିତ ହେଉ କି ନ ହେଉ, ପାପ
ବିବେଚିତ ହେଉ, କି ପୁଣ୍ୟ ବିବେଚିତ ହେଉ ରାଜା ପାହଲେ ରଜା
ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ବିଚାର ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ସେମାନଙ୍କ ମାତିଗତି ଝମା
ଆଉ ତାହାର ବାପ ଭାଇଙ୍କ ଜଣା ।

ରଜା ହରିନ୍ଦେନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କର ମାୟା ମମତା ଅଛି କି ନା
ତାହାସବୁ ତାଙ୍କ ନ୍ୟାୟାନ୍ୟାୟ ଧର୍ମଧର୍ମ ଜ୍ଞାନ ଆଉ ବିଚାରକୁ
ବଳି ପ୍ରବଳ କି ଦୁର୍ବଳ ଓ ସେ ଝମା ହାତରେ ତାହା ବାପଭାଇଙ୍କ
ମୁଣ୍ଡ କଟାଇ ଆଆନ୍ତେ କି ନା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ଆଜ୍ଞା
ପାଳନରେ ସୁଟି ହେବାରୁ ସେ ରୁଷ୍ଟ କି ଚୁଷ୍ଟ ଅଟେ ପ୍ରକାଶ
ପାଇବ । ତାହା ଦେଖା ନୋହିବା ଯାଏଁ ଅନ୍ୟ କେହି କିଛି
କହି ନ ପାରେ । ତଥାପି ଏହା ବିଷମ ସମସ୍ୟାର ସ୍ଥଳ । ପିତୃ
ଆଦେଶରେ ପରଶୁରାମ ସ୍ୱର୍ଗାଦିପି ଗରିୟସୀ ଜନମାନଙ୍କର ଶିର-
ଛେଦନ କରିଥିଲେ । ଧର୍ମ ପାଇଁ ରାବଣ ଆଉ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତଙ୍କ
ନିଧନର ଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟ ବିଭୀଷଣ ବତାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଯେଉଁ
ପ୍ରାଣୋପମ ସୀତାଙ୍କ ପାଇଁ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧନ, ଲଙ୍କା ଦହନ ପ୍ରଭୃତି,
ପ୍ରଜାରଞ୍ଜନ ପାଇଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚର୍ଚ୍ଚାବସ୍ଥାରେ ସେହି ସଖା ସାଧୁ ରଜ-
ପ୍ରାସାଦରୁ ନିର୍ଜନ ଅରଣ୍ୟକୁ ବିତାଡ଼ିତ । ପୁଣି ଶାସ୍ତ୍ରର ଅନୁରୋଧରେ
ଯେଉଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୀତା ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ,

ଧନୁବାଣ ଦେନି ରଣମଉଁ । ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅପରିଚିତ ନବ
କୁଶଳ ଦର୍ଶନରେ ସେହି ରମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବାସଲ୍ୟର ସଞ୍ଚାର ।

ଏହା ସବୁ ଜଣା ଶୁଣା ଥିଲେ ବି ତାହା ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ
ନାହିଁ କି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଣାହେଉ ନାହିଁ । ବରଂ ତାହାର ବିପରୀତ
ମାନ୍ତିଗତ ଦେଖାଯାଏ । ଭିନ୍ନ ପୁରୁଷିଆ ଖୁଡ଼ୁତା ପୁଅ ଭାଇର ଶଳାର
ମାମୁଁଙ୍କ ଚାକରର ମାୟା ମମତା ନ୍ୟାୟ ପଥଦ୍ୱାରା ବୋଲି ବିବେଚିତ
ହୋଇଥାଏ । ଏପରି ସମ୍ପର୍କ ନ୍ୟାୟ ବିଚାରର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧୀ
ବୋଲି ବଡ଼ ୨ ଧନୀ ମାମା ଜ୍ଞାନୀ ଶପଥ କରି ଥାଆନ୍ତି । ମାତତମ
ଠାରୁ ଉଚ୍ଚତମ ବିଚାରପଣରେ ବିଚାର କାର୍ଯ୍ୟର ହସ୍ତାନ୍ତର ପାଇଁ
ପ୍ରଚାର କାରଣ ଗଣା ହୋଇ ବିଚାରକ ଅନୁପସ୍ଥିତି ବିବେଚିତ
ହେବା ଯଥାତଥା ଦେଖା ଆଉ ଶୁଣା ଯାଇଥାଏ । ଦୂର ବା ନିକଟ
ସମ୍ପର୍କର ମାୟା ମମତା ନ୍ୟାୟ ଆଉ ଧର୍ମ ବିଚାରର ଏଡ଼େ ବିପରୀତ
ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଜଗତପିତା ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ
ପରମ ପିତା ଜ୍ଞାନରେ ଜାତିକୁଳ ନିର୍ବିଶେଷରେ ନରନାରୀଏ ଭାଇ
ଭଗିନୀ ସମୋପୁତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେହି ମାୟାଜାଲ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ
କରିବା ଚେଷ୍ଟାରେ କେହି ୨ ପ୍ରକୃତ ସୃଷ୍ଟି ପିତା ମାତା, ଭାଇ
ଭଉଣୀ ନିକୁଷ୍ଠ ଅପଦାର୍ଥ ବିବେଚିତ ହୋଇ ଯନ୍ତ୍ରତଃ ବିବର୍ଜିତ
ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ଏହା ବିନା ବାହାନା ବାସନା କାମନା ମଧ୍ୟରୁ
ଯାହାହେଉ ଦେଶ, ପ୍ରଦେଶ, ବା ମହାଦେଶ ଖଣ୍ଡର ସବୁ ନାରୀଏ
ସ୍ତ୍ରୀତା ଭଗିନୀ ପାଶରେ ଆବଦ୍ଧ ହେଲେ ସତ୍ୟପାଠ, ସତ୍ୟ-ପ୍ରତିଜ୍ଞା
ଶପଥ କପରି ହେବ ଓ ନ୍ୟାୟ ଓ ଧର୍ମର ବିଚାରସନରେ କେଉଁ-
ମାନେ ବଢିବେ ଯେଉଁମାନେ ଜୀବନରେ ଥିବେ ସେହିମାନେ ଦେଖିବେ,
ଶୁଣିବେ, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଏହା ବିଷମ ସମସ୍ୟା । ଏହା ଆଡ଼କୁ
ନ ଯାଇ ଭୀମା ଓ ତାହାର ବାପ ଭାଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ନଦ୍ୱାରାଗଲେ ।

ସପ୍ତମ ପରିଚ୍ଛଦ

ସନ୍ଧି କାଳ ବୋଲି ବୋଲିଯାଇଥାଏ । ଏଥିରୁ ଯାହା ପ୍ରକାଶ ପାଉ, ଏ ସମୟରେ ସାନ ବଡ଼ ସମସ୍ତେ ଘରେ ବାହାରେ ଆଶ୍ରୟାବଳମ୍ବି । ନାନା-ଦିଗରୁ ଆଗତ ପକ୍ଷୀକୁଳ ଏକ ବୃକ୍ଷ ସମବେତ । ପରସ୍ପର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଏକତ୍ରିତ । ଗୋରୁ, ଅଣ୍ଟା, ଛେଳି, ମେଣ୍ଟା ଗୋଠଭୁକ୍ତ । ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର ଠାରୁ ସୌଧମାଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରୁଦ୍ଧଦ୍ୱାର । ପୁଣି କୋକିଳର କୁଜନ ନାହିଁ କି ଭ୍ରମରର ଗୁଞ୍ଜନ ନାହିଁ । ଧରଣୀ ମାରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ । ନିଶାଚରଙ୍କ ବିଭସିକାରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି କାଳରେ ଭୂତପ୍ରେତ ଡାକିନୀ ଯୋଗିନୀଙ୍କର ଲାଳାଖେଳା ବୋଲି ଜଣାଶୁଣା । ବ୍ୟାଘ୍ର ଭଲ୍ଲିକୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ବିକଟ ନାଦରେ ଗାନ୍ଧକମ୍ପ ଉଠିଥିବ । ସେମାନଙ୍କ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ପାଇଁ କେତେ ଯ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ପ୍ରାଣବାୟୁ ନିଃଶେଷ । ରୈରିନାଥ ବାଟପାରି ପାଇଁ ଏ ପ୍ରଶସ୍ତ କାଳ । ଅସହାୟା କୁମାରୀର ସଖା ଭରଦ୍ୱାଜ ଅପହୃତ । ଧନୀ ସବସ୍ଥାନ । ଏପରି ବିଭସିକାପୂର୍ଣ୍ଣ

ହେଲେହେଁ ରାସିରେ ସମସ୍ତେ ନିଦକ ରଣ ଭୂଇଁରେ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରର
 ଝଣ ୨ କଣ ୨ ନାହିଁ । ଅଶ୍ବର ହେସାରବ ନାହିଁ, କମାଣର
 ବଜ୍ରନିନାଦ ନାହିଁ । ସଦା ଶୋଷିତ ପିପାସୁ ଅସି କୋଷାଶ୍ରିତ ।
 ଅଦୂରେ କର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ରୋଣ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପରି ସୁଖରେ ବିଦ୍ୟମାନ
 ଥିଲେହେଁ ଭୀମାର୍ଜୁନଙ୍କ ପରି ମହା ଧନୁର୍ଦ୍ଧରମାନେ ମାତୃଅଙ୍କରେ
 ଦୁର୍ଗଧୋଷ୍ୟ ଶିଶୁ ପରି ନିଦ୍ରାଭ୍ରତ । ନିଶା ଦେବଙ୍କ ଚର
 ସହଚରଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ପାଇଁ ଯୋଗୀ ଶ୍ରେଣୀ ରୋଗୀ ଶ୍ରେର
 ବଇରାଗୀ ସମସ୍ତେ ଲଳାୟିତ । ସେହି ପ୍ରାସାଦରେ କାମ
 ହୋଧ ଲେଉ ମୋହ ପ୍ରଭୃତିର ବିରାମ । ସେ ସବୁର ସ୍ରୋତ
 ଅହରହ ଚାଲୁଥିଲେ ଯେ ଜଗତ କି ହେଉଥାନ୍ତା ବୋଲିଯାଇ
 ନ ପାରେ । ନିଦ୍ରାବିନା ପ୍ରକୃତିର ବିକୃତ ବିଡ଼ମ୍ବନା ବୁଝିପାତ ।
 ପୁଣି ଏହି କୈବଲ୍ୟ ଦାନ ପାଇଁ ନିଦ୍ରାଦେବୀ ନୟାକୁଳେ, କୃଷ୍ଣମୂଳେ,
 ପ୍ରାସାଦେ, କୁଟୀରେ ତୃଣଗନ୍ଧ୍ୟାରେ, ଗଜଦନ୍ତ ପଲଙ୍କରେ ଆପେ
 ଆପେ ଉପସ୍ଥିତ । ତାଙ୍କ କରକମଳ ସ୍ପର୍ଶରେ ଚିତାରୁ ବଳି ଗରିୟସୀ
 ଚନ୍ଦ୍ରାନଳ ନିବାପିତ, ଶ୍ରୀନ୍ତି, କ୍ଳାନ୍ତି, ଭ୍ରାନ୍ତି ବିଦୂରତ । ତଥାପି
 ତାଙ୍କ ହୋଡ଼ାହସ୍ୟ କରିବାକୁ କେହି ୨ ବିମୁଖ । ସେମାନେ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ
 ହେଉନ୍ତୁ ବା ନ ହେଉନ୍ତୁ ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ବଡ଼ ୨ ଲୋକ ।
 ଛନ୍ଦପତି ସେନାପତି ପ୍ରଭୃତି ନିଶିଥରେ ଚନ୍ଦ୍ରାମଗ୍ନ, କାର୍ଯ୍ୟରତ ।

ଗଣକିତ ଶାତ୍ରୀ ପାଇ ଥିଲେ ବି ଭୀମାର ସେପରି ଚନ୍ଦ୍ରା
 ନାହିଁ । ବାପ ଭାଇଙ୍କ ସହିତ ନିଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ପାଣି ଛଡ଼େଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ
 ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ସବୁ ଗୁଡ଼ି ଦେଇଛି । ଯାହା କରିଛି ବା ପରଦିନ
 ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଯାହା ହେବ ତହିଁ ପାଇଁ କୌଣସି ଶୋଚନା ନାହିଁକି
 ଭାବନା ନହିଁ । ଦରମର ବାପ ଭାଇ ଯେ ସେହିପରି ଏହା କହିବା
 ବାହୁଲ୍ୟ ମାସ । ଏମାନେ ଠାକୁରାଣୀ ସବେସବୋ ବୋଲି ବିଶ୍ବାସ

କରନ୍ତି । ସେ ମାରିବେ କି ରଖିବେ ତନିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ “ଯାହାକୁ ରଖିବେ ଅନନ୍ତ କିସ କରିବେ ବଳବନ୍ତ” ; ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ହେଲେ କେହି ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ିବେ ନାହିଁ କି ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିବେ ନାହିଁ । ସେ ବାମ ହେଲେ କେହି ମୁହଁ ଥିବା ରଖି ପାରିବେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଆହ୍ୱା ବିନା ଆଉ କେହି ଯାହା ନାହିଁ । ଏପରି ଧର୍ମ ଭାବ ଭଲ କି ମନ୍ଦ ଅନ୍ଧ-ଜ୍ଞାନରେ ଦିନରାତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ସଦା ସତଳ ଚଞ୍ଚଳ ହେବା ଭଲ, ତାହା ଭୀମା ପରି ଲୋକେ କିମ୍ବା ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି ଜାଣନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ଦେଖାଯାଏ ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ଜଗତବିଖ୍ୟାତ ନେପୋଲି-ଅନ ଦିନ ରାତି କାମ କରୁଥିଲେ । କେତେଥର ସ୍ୱପ୍ନରେ ନିଦ୍ରା ସଙ୍ଗେ ଭେଟ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ଭାବ ଚିନ୍ତା ଠିକ୍ କରୁଥିଲେ ତାହାର ଫଳ ହାତେ ହାତେ ମିଳୁଥିଲା । ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ! ତାଙ୍କର କରକନ୍ଦୁକ ପରି ଜଣା ଯାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, କଳ-କୌଶଳ, ଅସୀମ ଅଧ୍ୟବସାୟ, ପରିଶ୍ରମ, କଷ୍ଟସହ୍ୟଶୃତା ପ୍ରଭୃତିରେ ଜଗତ ଚକିତ ସ୍ଥକିତ ପ୍ରମୁତ ବିସ୍ମିତ ହେଉଥିଲା । ଶେଷରେ ପିଲାଙ୍କ ଧୂଳିଘରପରି ସବୁ ଉଡ଼େଇ ଚଲା । ନିଜବିରଚିତ ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ନିଗନ୍ତବ୍ୟାପି ମହାସାଗରମଧ୍ୟସ୍ଥ ମୁଷ୍ଟି-ପରିମିତ ଦ୍ୱୀପଖଣ୍ଡରେ ବନ୍ଦୀରୂପେ ଜୀବନଯାତ୍ରା ଶେଷ କଲେ । ଏଥିରେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିବିଗୁରୁ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ହୋଇପାରେ ।

ଭୀମା ଓ ତାହାର ବାପଭାଇ ମୃତ ଆଉ ଅବିମୃଶ୍ୟକାରୀ ବିବେଚିତ ହୋଇ ପାରିନ୍ତି । ଏହା ମନୁଷ୍ୟର ବିଗୁର । କିନ୍ତୁ ଯେ ସବୁଭୂତରେ ମାତା, ଶାନ୍ତି, ଦୟା, ମାୟା, କ୍ଷମା ପ୍ରଭୃତି ରୂପେ ସଦା ସଂସ୍ଥିତା ତାଙ୍କ ବିଗୁର ଧନୀ, ମାମା, ପଣ୍ଡିତ, ମୂର୍ଖ ସବୁର

ଅଗୋଚର । ସେହି ବିଚାର ପାଇଁ କର୍ମ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ପୁଣି ଯାହାକୁ ଜଣେ ପାପ କାର୍ଯ୍ୟ କହୁଛି, ଅନ୍ୟ ତାକୁ ଧର୍ମ କର୍ମ କହୁଛି । କେହି ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମକୁ ମୋକ୍ଷପଥ ମଣୁଛି । କେହି ବିଜନ ଅରଣ୍ୟବାସୀ ହେଉଅଛି । କେହି ଯଜ୍ଞ ବା କେହି ଜପ କରୁଛି । କେହି ସାକାର କେହି ବା ନିରାକାର ଭଜୁଛି । ଏହିପରି ଯେ ଯାହା କରୁ ବା କହୁ, ବିଚାରକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ତୁଳାଦଣ୍ଡ କାହାରକି ଜଣା ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ନିକଟିକଣ୍ଠା ସୁତାଏ ଏପାଖ ସେପାଖ କରିବାକୁ କେହି ସକ୍ଷମ ନୁହେଁ । ଏ ସବୁ କଥା ଅଜ୍ଞେୟ ଅଦୃଶ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଯାହା ମନୁଷ୍ୟ-କରଗତ ଆୟତ୍ତଧୀନ, ବେଳେ ବେଳେ ତହିଁକି ତାହାର ବଳ ନାହିଁ କି କଳ ନାହିଁ । ବିଶାଳ ବାରିଧିବସ ଶତ ଶତ ଅର୍ଥ୍ଥବିଧାନରେ ବିଦାରତ ବିଲେଡ଼ିତ । ପୁଣି କେତେ କେତେ ମହାପ୍ରାଣୀ ତାହାର ଗର୍ଭରେ ଅନ୍ତର୍ହିତ । କେତେ ୨ ସ୍ରୋତସ୍ବତୀ ରୁଦ୍ଧଗତ ହୋଇ ପରିଚାରିକା ପରି କାର୍ଯ୍ୟାନୁରକ୍ତ । ପୁଣି ପଲକେ ପଲୟ ଉପସ୍ଥିତ କରି ସେହିମାନେ କେତେ ୨ ସୁରମ୍ୟ ହର୍ମ୍ୟ ଭୂତଲଣାୟୀ କରୁଛନ୍ତି । କେତେ ୨ କ୍ଷେତ୍ର ବାଲୁକା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଉଛନ୍ତି । କେତେ ପଶୁପକ୍ଷୀ ନରନାରୀ ଭସାଇ ନେଇ ସମୁଦ୍ର-ଗର୍ଭରେ ନିଷେପ କରୁଛନ୍ତି । ଆଜି ଯେ ପରମ ମିତ୍ର ଅଛି, କାଲି ସେ ପରମ ଶତ୍ରୁ ହେଉଅଛି । ଦଶରଥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରେରଣ କରୁଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ବଜନଙ୍କ ନିଧନ ପାଇଁ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା କହୁଛନ୍ତି । ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଝମା ଓ ତାହାର ବାପାଭାଇ ଦୁହେଁ ନିଦକ ନିଦ ଯାଇ ଭଲକଲେ କି ମନ୍ଦ କଲେ ତାହା ବିଚାରକର୍ତ୍ତା ଜାଣନ୍ତି । ବିଚାରରେ ଯାହାର ଯାହା ହେଉ, କୁଆରଭଞ୍ଜ ପରି ଦିନରାତି କାହାର ଭଲମନ୍ଦପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆପଣା ବେଳରୁ ତଳେ ଆଗପଛ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସୁତରାଂ ଭୀମା ବା ତାହା ବାପଭାଇଙ୍କର କି ହେବ ତହିଁ ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ରାତ୍ରିଦେବା ଯଥାସମୟରେ ଗିରିଦୁର୍ଗରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ତାଙ୍କ ସହଚରା ନିଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ପଛେଇ ରହିଲେ ନାହିଁ ।

ତାଙ୍କ ସୁଖକର ଅଙ୍କରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇ ଭୀମା ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ପରିବର୍ତ୍ତି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଦିନକରଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୁଳ କରଣମାଳା-ବିଭୂଷିତ ଦେଖି ଚମକି ପଡ଼ିଲ ପରି ହେଲା । ଏଥିରେ ତାହା ମନରେ କି ହେଲା, ତା ସେ ଜାଣେ । ତାହା କିଛି ପ୍ରକାଶ ନ କରି ବାପ-ଭାଇଙ୍କ ଉଠାଇ ଦେଲା ଏବଂ ଅତି ସାବଧାନରେ ଲୁଚି ରହିବାକୁ କହି ତରତର ହୋଇ ପଦାକୁ ବାହାର ଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ରାଜା ତାହାର ବସାନକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଗଲେଣି । ଭୀମା ଆଗେଇ ଯାଇ ଭୂମିଷ୍ଠ ପ୍ରଣିପାତ ହେଲା । ପୁଣି ପାଖଲୋକଙ୍କ “ଉଠ ୨” ଡାକରେ ଅବଲମ୍ବେ ଉଠି କରି ଯୋଡ଼ି ଠିଆ ହେଲା । ନିଶାରେ ମଦ୍ୟପାନ ଆଉ ବିଳମ୍ବେ ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗର ଲକ୍ଷଣମାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ତାହାପାଇଁ ଭୀମାର କିଛି ଶୋଚନା ନାହିଁ । ସେ ନିର୍ଭୟ ମନରେ ବାପ ଆଗରେ ପୁଅପରି ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ରହିଲା । ରୁଚି ଅନୁସାରେ ଏହା କେହି କ୍ଷମଣୀୟ ମନେ କରୁ ବା ନ କରୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ରାଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ “କାଲି ରାତିରେ ବେଶି ବେଳଯାଏ ମାମୁଁଘରେ ଥିଲ ପରା” ? ଏଥିରେ ଭୀମା କହିଲା “ଛୁମ୍ବୁକୁ କେଉଁ କଥା ଅଗୋଚର ଯେ” ।

ସେ ବିଷୟରେ ରାଜା ବା ଗହଣଲୋକେ ଆଉ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ଏକଥା ସେକଥା ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଭୀମା ଟିକିଏ ପଛେଇ ରାଜାଙ୍କ କରେ କରେ ରହିଲା ।

ତାହାର ଶ୍ରବଣରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠାରେ ଭୀମାଭାଗ ମୁଣ୍ଡ ଖୁଣ୍ଟା ଉପରେ ଥୁଆ ହୋଇଥିଲା, ସେ ସ୍ଥାନ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଭୀମା ଯେପରି ସେପରି । ତାହା ମନରେ କି ଅଛି ସେ ଜାଣେ । ତହିଁପାଇଁ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ବନ୍ଦ ନୁହେଁ । ଆଉ ଆଉ ମାନଙ୍କ ପରି ସେ ମଧ୍ୟ ଏକଥା ସେକଥା କହୁଅଛି । ଏହିପରି ଭାବରେ ସମସ୍ତେ ଚାଲୁଛନ୍ତି ।

ପାଞ୍ଚଗୋଟା ମୁଣ୍ଡ ପ୍ରତି ରଜା ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେନାହିଁ କିମ୍ବା ସେ ସମ୍ଭବରେ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ସେଥିଯୋଗୁଁ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ଆଉ କେହି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ କି କଲେ ନାହିଁ । କଥାନୁସାରେ ସମସ୍ତେ ସେ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ତଥାପି ଭୀମା ପୂର୍ବପରି । ଏହିପରି କିଛି ଦୂର ଯାଇ ଭୀମା ଛୁମୁରୁ ମେଲିଣି ମାଗିଲା । ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ ଛୁମୁ ତାହାର ମାଗୁଣି ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଯଥାବିଧି ଜୁହାର ହୋଇ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ତାହାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଖା ଦେଲା । ତାହାର ଛୁଡ଼ି କୁଣ୍ଡେ ମୋଟ ହୋଇଗଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ଗୋଟାଏ ଘାଟି ପାର ହେଲା ବୋଲି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କି ମନେ ମନେ ଜୁହାର କଲା କି ନା ତାହା ସେ ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ବେଗ ବେଗ ହୋଇ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେପରି ଆସି ବାପଭାଇଙ୍କ କତକ ନିଯାଇ ଆଗେ ମୁଣ୍ଡପାଞ୍ଚଟା ଘେନି ନିକଟ-ବର୍ତ୍ତୀ ନଟାକୁ ଚାଲିଗଲା ।

କିଛିକ୍ଷଣ ଉତ୍ତରୁ ଭୀମା ଆସି ବାପଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳିଲା ଆଉ ଯାହା ଯାହା ଘଟିଲା ସବୁ କହିଲା । ଏଥିରେ ସମସ୍ତେ ଯେ ଆହ୍ଲାଦିତ ହେଲେ ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ରେ । ଠାକୁରାଣୀ ଚାଲିଲେ ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରୁ ବାହାରିଲା ।

ଏଥୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭବିଷ୍ୟତଚନ୍ଦ୍ର ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଅଜ୍ଞେୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତି ଉପରେ ଯେତେ ନିର୍ଭର କଲେ ବି ନିଜଶକ୍ତି ସହଜରେ ଭୁଲ୍‌ଯାଏ ନାହିଁ । ସେ ଭାବ ଓ ବିଶ୍ୱାସରେ ପୂରା ଅଧିକାର ନୋହୁଏ ଯାଏ ମାୟାଜାଲରେ ମନସ୍ୟ ଏଣେ ତେଣେ ହେଉଥାଏ । ନାନା ଉଦ୍ୟମ ଚେଷ୍ଟା ପ୍ରଭୃତି ଛାଡ଼େ ନାହିଁ । ମନେକରେ ଯେ ଦୈବ ଏତେ ଅନୁଗ୍ରହ କଲେଣି, ନିଜେ ନିଜେ ଗୋଟାଏ କିଛି କରି ଦୈବର ଭାର କିଛି ଉଣା କରେ । ମାତ୍ର ଏହା ମନେ ପଡ଼େ ନାହିଁ ଯେ ଯାହା ନିଜ କାମ ବୋଲି ବୋଲୁଥାଏ, ତାହା ନିଜେ ନ କରି ଅନ୍ୟ ଜଣେ କରାଇଛି । ଯେ ଏତେ ବଡ଼ ବିଶ୍ୱାସର ବହନ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଭାର ଯେ ପତଙ୍ଗରୁ ବଳି କୋଟିଗୁଣେ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରାଣୀ ଭିଲେ ଉଣା କରି ନ ପାରେ । ଏପରି ନିଜ ଆତ୍ମମୁଗ୍ଧ ଭାବ ଯେ କାହିଁକି ହୁଏ ତାହା ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ, ସେ ଭାବ ଚରସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ । ପ୍ରକୃତ ଘେନି ତାହା କ୍ଷଣ ବା ପାର୍ଥକ୍ୟକାଳସ୍ଥାୟୀ ହୋଇଥାଏ । କିଛିକ୍ଷଣ ଲମ୍ବେଇ ଉତ୍ତରୁ ସେହି ଅପରିସୀମ ଅଜ୍ଞେୟ ଶକ୍ତିର ଆଶ୍ରା ଲେଉଟା ଯାଇଥାଏ ।

ଭୀମା ଆଉ ତାହାର ବାପଭାଇ ମଧ୍ୟ ଗତ ରାତିପରି ଅଟରେ ଜୀବନରକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଏହାତାହା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ । କିନ୍ତୁ କାହିଁରେ ଅଳକୂଳର କିଛି ଆଶାଭରସା ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କି ସବୁ ସମର୍ପି ଦେଲେ । ହୃଦୟରେ ରହି “ମାତ ଭୈରବୀ ଯାହା କରାଇବ, ତାହା କରିବ” ମନ୍ତ୍ର ଧରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ରହିଲେ । ଆଉ ଚନ୍ଦ୍ରାଦିକ କାହାର ପାଖେ ପଶି ପାରିଲା ନାହିଁ । ବାପପୁଅ ସୁଖରେ ପାନଭୋଜନ କରି ଘନ କାଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ‘ସେଓଳ’ ଭୀମା ଆଉ ଛୁମୁଦର୍ଶନକୁ ଗଲା ନାହିଁ ।

ଯେତେବେଳେ ଭୀମା ‘ଉପରଓଳ’ ଉଆସକୁ ଗଲ, ତେତେବେଳେ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଅଳସ ଥିବାରୁ ଛୁମ୍ମ ପଦାକୁ ବଜେ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଲେକେ କହିଲେ । ତହିଁ ପାଇଁ କାହାର କିଛି ଭାବନା-ଶୋଚନା ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭୀମା କିଛି ରାତି ନୋହିବା ଯାଏ ସେଠାରୁ ଅଇଲା ନାହିଁ । ଯଥା ସମୟରେ ବସାକୁ ଆସି ବାପଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସୁଖରେ ରାତି କଟାଇଲା । ପରଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଶୁଣିଲା ଯେ ରାଜାଙ୍କର ପୀଡ଼ା ବଢ଼ିଅଛି । ରାଜା ବଜେ କରିବେ ନାହିଁ ।

ପୁଣି ଯଥାସମୟ ସେଠାରେ କାଳଯାପନ କରି ଭୀମା ବାପଭାଇଙ୍କଠାକୁ ଫେରିଲା । ପୁନରାୟ ‘ଉପରଓଳ’ ଯାଇ ପୀଡ଼ା ବୃଦ୍ଧି କଥା ଶୁଣିଲା । ପୁଣି ଯଥାସମୟରେ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ନିଜ ଅଳୟକୁ ଅଇଲା । ତାହାର ଏହିପରି ଯିବାଆସିବା ଲାଗିଲା । ପ୍ରତିଦିନ ପୀଡ଼ାବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭାବ ପାଇଲା । କେବଳ ତହିଁରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଲାଗିଲା । ପୀଡ଼ା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉଦ୍‌ବେଗ, ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଭୟ, ଆଶଙ୍କା ପ୍ରଭୃତି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଯେତେବେଳେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଯେ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଥିବା ମନ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରୁ ଏକା ଜେମା ଆଉ ଦୁଇ ଭିନ୍ନଗୋଟି ପାଖ ଲୋକଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାରିକି ରାଜା ପାଖ ପୂରାଇ ଦେଉ ନାହାନ୍ତି; ତେତେବେଳେ ଉତ୍କଣ୍ଠା ପ୍ରଭୃତିର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । କେତେ କେତେ ଗୁଣିଆ ବୈଦ୍ୟ ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେତେ ଯ ଜ୍ୟୋତିଷେ ଦଶା ସାଧୁ ବସିଲେ । ଠାକୁରଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଠାରେ ଗ୍ରାହଣ ବରଣି ହୋଇ ଜଳତୁଳସୀ ପାଦୋଦକ ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ କାହାର କିଛି ଫଳ ଦିଶିଲା ନାହିଁ ।

ରଜାଙ୍କ ପୀଡ଼ାବୃତ୍ତି ସଙ୍ଗେ ୨ ଉଆସରେ ସମାର ରହଣୀ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ହମେ ୨ ଦିନରୁ ସେହିଠାରେ ରହବା ଆରମ୍ଭ କଲା । ତଥାପି ମଝିରେ ୨ ଆସି ବାପଭାଇଙ୍କି ଦେଖିଯିବା ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରଜାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳଇ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ବଡ଼ ଉତ୍ସୁକ ଓ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ । ମାତ୍ର ତାହା ଛୁମୁରେ ଜଣାଇବାକୁ କିମ୍ବା ତାକୁ ଛୁମୁକୁ ନେବାକୁ କାହାର ସାହସ ବଳେ ନାହିଁ । ଏଣେ ସମା ସେଥିରୁ ବିରତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଦୁଇ ବୁଦ୍ଧିଦିନ ଗଲରୁ ଜଣେ କପାଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ସମାର ପ୍ରାର୍ଥନା ଛୁମୁରେ ଜଣାଇଲା । ସମାକପାଳକୁ ହେଉ କି ଛୁମୁଭାଗ୍ୟକୁ ହେଉ, ଦର୍ଶନ-ଲଭର ଆଜ୍ଞା ସମାକୁ ମିଳିଲା ।

ଛୁମୁରେ ସମା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ରଜାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ପିଲାଙ୍କ ପରି କାନ୍ଦିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଇଙ୍ଗିତରେ ରଜା ବାରଣ କଲେ । କଷ୍ଟସୂଚ୍ଛେ ସମା ରୋଦନ ବନ୍ଦ କରି ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଲେତନ ଆଉ ଗଦ ୨ ବଚନରେ ଜଣାଇଲା ଯେ ତାହାର ଜଣେ ଚିର-ପରିଚିତ ବିଶ୍ୱାସୀ ବୁଢ଼ା ନିଶ୍ଚେ ଆରୋଗ୍ୟ କରି ପାରବ ଏବଂ ତାକୁ ଆଣିବାକୁ ସେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ । ତହିଁପାଇଁ ଛୁମୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଏକ ଦିନ ପରେ ବୁଢ଼ାକୁ ଉପସ୍ଥିତ କରିବ ବୋଲି ଜଣାଇ ସମା ଛୁମୁରୁ ମେଲଣି ଦେଖିଲା । ସେ ଦିନ ବା ତାହା ପର ଦିନ ସମାର ଆଉ ଦେଖା ନାହିଁ ।

ସେ ଯେ ଜଣେ ବୁଢ଼ାକୁ ଆଣିବାକୁ ଯାଇଅଛି, ତାହା ଉଆସରେ ଅଜଣା ରହିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବାହାର ଲୋକଙ୍କ ଆସି ଗୁଣି, ବୈଦ୍ୟ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଜ୍ୟୋତିଷଙ୍କ ଉପରେ ରହିଲା । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ୨ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକର୍ମରେ ହେଲା ବା ସୁଚି କଲେ ନାହିଁ । ଅଥଚ ପୂର୍ବପରି ରଜାଙ୍କର ପୀଡ଼ାବୃତ୍ତି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଥିରେ

କେହି ୨ ବୁଡ଼ାକୁ ଚାଟକପରି ଚାହିଁ ରହିଲେ । କାରଣ ଆତୁର-କାଳରେ ଅଜଣା ଉପାୟର ଆଦର ଅଧିକ । ଏଥିରେ ଦୁଇ ରାତି ଦୁଇ ଦିନ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଯୁଗ ପରି ଜଣାଗଲା ।

ବିଦାୟ ହେବାର ତୃତୀୟ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସାଙ୍ଗରେ ଜଣେ ବୁଡ଼ା ଘେନି ଭୀମା ଦେଖାଦେଲା । କେହି ୨ ଗଗନର ଚାନ୍ଦ ଦ୍ଵାତରେ ପାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ବଡ଼ ଲୋକ, ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ବଡ଼ ୨ । ମନକୁ ଘେନିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଜର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ କଲେବର ଧୁଳିଧୂସରିତ ବୁଡ଼ା ସେମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣପଣ ଡଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପୂର୍ବପରି ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଅବସ୍ଥାବିବେଚନାରେ କେହି ବୁଡ଼ା ବିଷୟରେ ଦ୍ଵିରୁକ୍ତି କଲେ ନାହିଁ । ପ୍ରତିବାଦ ମଧ୍ୟ ଛୁମ୍ପୁରେ ଆସିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ପୁଣି ରାଜାଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସୁଦ୍ଧା ଭୀମା ଛୁମ୍ପୁରୁ ଅନୁମତି ପାଇ ଅଛି । ସୁତରାଂ ଉପାସରେ ପଡ଼ୁଥିବା ମାତ୍ରେ ବୁଡ଼ାକୁ ଘେନି ଭୀମା ଛୁମ୍ପୁରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ।

ସମସ୍ତେ ନୀରବ, କିନ୍ତୁ ବୁଡ଼ାର ଦୃଷ୍ଟି ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ।

ଏହିପରି କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲାରୁ ଛୁମ୍ପୁଙ୍କ କପାଳରେ ଗୋଟିଏ ଲେପ ଦେବାକୁ ବୁଡ଼ା ଅନୁମତି ପ୍ରାର୍ଥନାକଲା । ଅବିଳମ୍ବେ ତାହା ମିଳିଲା । ବୁଡ଼ା ଲେପ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଛୁମ୍ପୁଙ୍କ କପୋଳଦେଶରେ ଦେଇ ଠିଆ ହେଲା । ଭୀମା ମଧ୍ୟ କିଛି ନ କହି ନ କରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ଦୁହେଁ ଏହିପରି କେତେକାଳ ରହିଲେ । କାହାର ମୁହଁରେ କିଛି କଥା ନାହିଁ କି କାହାର କିଛି ହଲଚଲ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କାଷ୍ଠ-ପୁତୁଳି ପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକଥା ଅ.ପଣା ୨ ନରେ । ଏହି ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ ଅବସ୍ଥାରେ କିଛି ଉପଶମ ବୋଧ

ହେଉଛି ବୋଲି ଗୁମୁଖୀମୁଖରୁ ଶୁଣା ଗଲା । ଏହା ଚାକରକୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ-
କାଳର ଜଳଦ-ନିନାଦ ପରି ପାଖ ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା । କିନ୍ତୁ
କାହାର ପାଟି ଫିଟିଲା ନାହିଁ । ରଜା ମଧ୍ୟ ଆଉ ବାକ୍ୟବ୍ୟୟ ନ
କରି ବସିବାପାଇଁ ଝମା ଆଉ ବୁଡ଼ାକୁ ଇଙ୍ଗିତରେ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ
ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସତର୍କ ରହିବା ପାଇଁ ଭାବ ଭଙ୍ଗୀରେ ନିଜ
ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । ତଥାପି ସମସ୍ତେ ମାରବ ରହିଲେ । କ୍ରମେ
ଏ ନିଦ୍ରାବେଶର ଲକ୍ଷଣମାନ ରଜାଙ୍କ ଠାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।
ପୁଣି ଅନ୍ଧରେ ରଜା ଗାଡ଼ ନିଦ୍ରାରେ ଅଭିଭୂତ ବୋଲି ଜାଣିବାକୁ
ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ ।

ପ୍ରୀତ୍ତା ଆରମ୍ଭରୁ ନିଦ ସଙ୍ଗେ ରଜାଙ୍କର ଭେଟ ନଥିଲା ।
ତାହା ପାଇ ରଜା କି ଅନୁଭବ କଲେ ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ
ଚୈତନ୍ୟଶୂନ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଆଉମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନାହିଁ ।
ଏହି ଆନନ୍ଦସ୍ରୋତରେ ପଡ଼ି ଆପଣା ଏ ଅନିଦ୍ରାକଥା କାହାର
ମନେ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ । କେହି ଆପଣା ପାଇଁ ନିଦ ଲୋଡ଼ୁ ନାହିଁ ।
ନିଜ ନିଜର ନିଦ ଦେଇ ରଜାଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରିବାକୁ ସବୁରି ଇଚ୍ଛା ।
କିନ୍ତୁ କାହାର କୌଣସି ଇଚ୍ଛା କଥାଭାଷା ବା ଭାବଭଙ୍ଗୀରେ
ପ୍ରକାଶ ପାଉନାହିଁ । ଅଥଚ ରଜାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ସବୁରି
ଆସି ଲାଗି ରହିଅଛି । ସମସ୍ତେ ଜାଗ୍ରତ ଥାଇ ନିଦ୍ରା ପରି ଉପସ୍ଥିତ ।
ଏହି ଭାବ ଭିତରେ ବାହାରେ ଚାରିଆଡ଼େ କାହାର ଯିବା-
ଆସିବା ନାହିଁ ।

କେବଳ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରିୟତମ ଜେମା ବାରମ୍ବାର ଯିବା-
ଆସିବା କରୁଛନ୍ତି । ବୁଡ଼ାକୁ ଘେନି ଭୀମା ଆସିଲାବେଳୁ ଗୁମୁଖର
ନିଦା ହେବାଯାଏ ଆସି ନଥିଲେ । ଏଥିରେ କିଛି ସମୟ ଯାଇଥିଲା ।

ତାଙ୍କର ଉତ୍କଳଶ୍ରୀର ସୀମା ନ ଥିଲା । ଏଥିମଧ୍ୟରେ କେତେ ଥର ଆସି ଅଲକ୍ଷିତ ଭାବରେ କଷ ବାହାରୁ ପିତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଯାଇଥିଲେ । ମନର ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ନିଦ୍ରାଗମର ସମ୍ଭାବ ମିଳିଲା । ତାଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଘଣ୍ଟେ ଆଶଙ୍କା ମିଶିଲା । ପୂର୍ବପରି ଆଉ ବାହାରେ ରହିବା ହମେଃ ଅସମ୍ଭବ ହେଲା । ପିତାଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରାସୋତରେ କୁଳଶୀଳ-କଥା କେଶେ ଶୁଣିଗଲା । ସେ ଆଉ ସମ୍ଭାଳ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେ ପକାଇଲେ ନାହିଁ । ଲଜଭୟକୁ ତଡ଼ି ଦେଇ କଷ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଦୁଶା ପାଣି ପରି । ତଥାପି ପିତାଙ୍କ ମାୟାମମତାରେ ହସ୍ତପଦ ବଦ୍ଧ । ପିତାଙ୍କ ନିଦ୍ରାର ବ୍ୟାଘାତଭୟରେ ଅତି ସାବଧାନ; ରଣଝଣଭୟରେ କୌଣସି ଓ ଅଳଙ୍କାର ଓହ୍ଲାଇ ସାରିଲେଣି । ଯିବା ଆସିବା ପିମ୍ପୁଡ଼ିକ ଅଗୋଚର ଭଳି । କେବଳ ପଦଦ୍ବୟ ସଞ୍ଚାଳିତ । ପିତାଙ୍କ ନିକଟରେ ରହୁନାହାନ୍ତି ଅଥଚ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ଅନ୍ତର ହୋଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ସୁଖ କି ଦୁଃଖ ସେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପିତାଙ୍କ ଶୋଚ ସୁଆଗର ପ୍ରବଳ ବେଗ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି । ସେ ଯୁବକା; ଅବବାହିତା, ଅନ୍ୟପୁରବାସିନୀ । ପିତାଭ୍ରାତାଙ୍କ ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମାୟାମମତା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କାହାର ପ୍ରତି ଅନ୍ୟ ଭାବ ସ୍ପର୍ଶ କରିନାହିଁ । ପୁଣି ବର୍ତ୍ତମାନ ପିତାଙ୍କର ପ୍ରିୟତମା ବୋଲି କାହାର ଦ୍ବିଧା ନାହିଁ ।

ଅନ୍ୟେକେ ଉତ୍କଳଶ୍ରୀ ଉଦ୍ବେଗ ଉତ୍ତରୁ ପିତାଙ୍କର ନିଦ୍ରା-ବେଶ ଦେଖି ଜେମାଙ୍କ ମନ ଯାହା ହୋଇଥିଲା ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି; ପ୍ରାଣୋପମ ପିତାଙ୍କ ଶାନ୍ତିଲଭରେ ଯେ ତାଙ୍କର କି ଶାନ୍ତି ଲଭ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ତାଙ୍କ ବିନା ଅନ୍ୟ କେହି ଜାଣି ନ ପାରେ ।

ଯେତେବେଳେ ଆଶଙ୍କାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା, ତେତେବେଳେ ହୃଦୟ ଆଉ ମନ ଉପକାଶ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇଲା ।

ସେହି ଉପକାଶ ଶ୍ରୀମା ବୋଲି ଜେମାଙ୍କୁ ପୂର୍ବରୁ ଜଣାଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଆଗରୁ ଚିହ୍ନିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଟି ହଲାଇବାର ସମୟ ନୁହେଁ । କେବଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହୃଦୟର କୃତଜ୍ଞତା ଦେଖାଇବାକୁ ଜେମା ଶ୍ରୀମା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ । ପୁଣି ପିତାଙ୍କ ମୁଖାବଲେକନ କଲେ । ଥରକେତେ ଏହିପରି କରି ଚାଲି ଗଲେ । ପୁନର୍ବାର ଯେତେବେଳେ ଅଇଲେ, ତେତେବେଳେ ପିତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଶ୍ରୀମା ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବପରି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ । ଜେମାଙ୍କ ଆଖିକି ନିଦ ନାହିଁ । ସେ ବାରମ୍ବାର ଆସୁଛନ୍ତି, ବାରମ୍ବାର ଶ୍ରୀମାକୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ଯାଉଛନ୍ତି । ପିତାଙ୍କର ଗାତ ନିଦା ଯେତେ ଦୀର୍ଘ କାଳ ସ୍ଥାୟୀ ହେଉଛି, ଜେମାଙ୍କ ମନ ତେତେ ପ୍ରୟାସ ହେଉଛି ଏବଂ ତାଙ୍କ ନୟନକୁ ତେତିକ ଶ୍ରୀମା ଆଡ଼କୁ ନେଉଅଛି । ପିତାଙ୍କ ଶାନ୍ତିସଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀମା-ନାମ ପଥମେ ଆସିଥିଲା ।

ହମେ ହମେ ତାହାର ଆଉ ୨ କଥା ମନେ ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପିତାଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରା ଯେପରି ଅପସୃତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଭୀମା-କଥା ସେହିପରି ଧୀରେ ୨ ଜେମାଙ୍କ ହୃଦୟମନ ମାଡ଼ିଗଲା । ଗୁଣ କଥା ମନେ ପଡ଼ୁ ୨ ରୂପ ଆଡ଼କୁ ମନ ଗଲା । ପୁଣି ଆଖିକି ମଧ୍ୟ ତେଣିକି ଟାଣିଲା । ସେଥିରେ କିଛି ବାଧାବିଢ଼ ନ ଥିଲା । ଆଲୋକର ଯେପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା, ଭୀମାର ରୂପକାନ୍ତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଉ ଥିଲା ।

ସେ ଦେଖାଇ ହେବାକୁ ସେପରି ସ୍ଥାନରେ ବସି ନାହିଁ ।
ରାଜାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ସେ ଯେଉଁଠାରେ ବସି ଯାଇଥିଲୁ
ସେହିଠାରେ ବସିଛି । ସୁତାଏ ଏଣିକି ତେଣିକି ହୋଇ ନାହିଁ ।
ରାଜାଙ୍କ ସୁନିଦ୍ରା ପାଇଁ ଯେପରି ଭାବରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରଖା ହୋଇଥିଲା
ତହିଁରେ ଭୀମାଦେହରେ ଆଲୁଅ ବୋଳି ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ଭୀମା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, କିନ୍ତୁ ବିଶାଳବସ, ବୃଷସ୍ଥଳ ପ୍ରଭୃତି ଯୌବନ-
ସୁଲଭ ମାଧୁର୍ୟ୍ୟଲହରୀରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ଶଯ୍ୟା ଦେଲେ ବି ତାହାର
ଛନଛନିଆ ଅବୟବକୁ ନ ଅନାଇ ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଆଲୋକ
ସାହାଯ୍ୟରେ ତାହାର ରୂପକାନ୍ତ ଜେମାଙ୍କ ଆଖିରେ ଲାଗିଲା ।
ସେଠାରୁ ଧୀରେ ଯାଇ ମାନସପଟ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖାଦେଲା ।
କ୍ଷମେ ଯେ ପଟରେ ଶୁଣୁ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଶୁଣୁ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି-
ରୂପେ ବିକଶିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ପାଖେ ଅପରିସ୍ପୃଷ୍ଟ
ଭାବେ ରହିଲା । ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତଥାପି
ପ୍ରତିଥର ଭୀମାକୁ ନ ଚାହିଁ ଜେମା ବାହାରକୁ ଚାଲେ ନାହିଁ ।

ଜେମାଙ୍କ ମନ କଥା ପ୍ରକାଶ ହେଲା ନାହିଁ । ସେହିପରି ଭୀମାର
ମଧ୍ୟ ଭିତର କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ମାନସିକ
ଅବସ୍ଥା ଜେମାଙ୍କ ପରି ନୁହେଁ । ବୁଢ଼ା ନିଶ୍ଚେ ଆଶ୍ରେଣ୍ୟ କରିବ ବୋଲି
ତାହାର ଯେ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ରାଜାଙ୍କର ନିଦ୍ରା ଦେଖି ତାହାର ସେ
ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ତର ହେଲାଣି । ସେ ଏବେ ପୁରା ନିଦକ, ନିର୍ଭୟ ।
ତାହାର ମନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ, ଆଖିରେ ନିଦ ନାହିଁ । ଜେମାଙ୍କ ଯିବା-
ଆସିବାରେ ନିଦ ପାଖେ ପଶି ପାରୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସବୁରି ନିଦ
ଯାଇ ରାଜାଙ୍କଠାରେ ଠୁଳ ।

ସୁତରାଂ ଜେମାଙ୍କୁ ଦେଖି ତାହା ମନରେ ଯୌବନସୁଲଭ
 ଭବତରଙ୍ଗ ଅବାଧେ ଲାଳା ଖେଳା ରଚିଲା । ସୁଦ୍ଧି ଜାଗରିତ ହେଲା
 ପୂର୍ବ କଥାସବୁ ମନେ ପଡ଼ିଲା । ଫମେ ୨ ଚିନାମାଳୀ ଆସି ଦେଖା-
 ଦେଲା । ପ୍ରଥମେ ଗୁପ୍ତା ପଡ଼ିଲା । ସେ ଗୁପ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣବିନାଶ ହୋଇ
 ରୂପଯୌବନ ପରିସ୍ପୃଷ୍ଟ କଲା । ଚିନାମାଳୀର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଫମେ ୨
 ହୃଦୟମନରେ ପଢ଼ିଗଲା । କିନ୍ତୁ ବାରମ୍ବାର ଜେମାଙ୍କ ରୂପଲାବଣ୍ୟ
 ପଟନୟନ ଆଖି ହୃଦୟ ଆଉ ମାନସ ଉଭୟଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ କଲା ।
 ଚନ୍ଦ୍ର ଯେତେ ୨ ଉପରକୁ ଉଠନ୍ତି ଶଦ୍ଦୋତର ପ୍ରଭା ତେତେ
 ୨ ହ୍ରାସ ହେଲା ପରି ଜେମାଙ୍କ ରୂପଲାବଣ୍ୟସମୀପରେ ଚିନାମାଳୀ
 ଫମେ ୨ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହେଉ ୨ ଧୀରେ ୨
 ଉତ୍ତର ଗଲା । ଜେମାଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ତାହାର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର
 କଲା । ଭବାନ୍ତର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଚିନାମାଳୀ ପ୍ରତି ତାଙ୍କଲ୍ୟ
 ଜନ୍ମିଲା । ସେ ସୁଦୂରେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ମନ ଆଉ ତେଣିକି ଗଲା
 ନାହିଁ । ଏଣେ ବାରମ୍ବାର ଦର୍ଶନରେ ଜେମାଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ପି
 ମାଜି ହେଲା । ଫମେ ୨ ରସାଣିତ ହୋଇ ଦାଉଦାଉ ହେବାକୁ
 ଲାଗିଲା । ମନ ହୃଦୟରେ ଖୋଦିତ ହୋଇ ମିନ୍ଦ୍ରାକାମ ପରି
 ଜଡ଼ିଗଲା । କେବେ ଗୁଡ଼ିଲା ପରି ବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ । ଏଥିରେ
 ମାତ ଉଚ୍ଚ, ଉଚ୍ଚ ମାତ, ସାନ ବଡ଼, ବଡ଼ ସାନ ହେଲା । ନିଜ
 ସୁଖ ପାଇଁ ଆସି ଜେମାଙ୍କୁ ଦେଖୁଥିଲା । ଦେଖୁ ୨ ତାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ମନ
 ଆଉ ହୃଦୟ କର୍ତ୍ତରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇଲା । ସେ ଦୁହେଁ ବଶୀଭୂତ
 ହେଲାରୁ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଆସି ସହଚରୀ ନରହି
 ପରିରୁଣ ହେଲା । ନିଜ ସୁଖ ନ ଲେଉଟି ହୃଦୟ ମନର ଭୃଷ୍ଟି ପାଇଁ
 ଜେମାଙ୍କ ଯିବା ଆସିବାକୁ ଟାକି ରହିଲା; ଜେମାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ
 ହୃଦୟ ମନର ସହିତ ସମବେଦନା ଭୋଗକଲା । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ

ଛନ୍ଦ୍ରସୁଗଣ ଚକ୍ରର ପକ୍ଷ ନେଲେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଭୀମା ଯେପରି ବସିଥିଲା ସେହିପରି ବସି ରହିଲା । କେବଳ ଚକ୍ର ଜେମାଙ୍କ ଅନୁସରଣରେ ରହିଲା ।

ଉପରୋକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଶ୍ରୀମା ଓ ଜେମାଙ୍କ ମନ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ଜଣା । ତେଣିକି ବି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ଲୋକ ନାହିଁ । ରଜା ଗାଡ଼ ନିଦ୍ରାଦ୍ରବୁତ । ଯେଉଁ ଦୁଇ ଚାରିଜଣ ଭିତରଥା ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଭୁଭକ୍ତି, ରଜଭୟ ପ୍ରଭୃତି ନିଦ୍ରାଦେଶଙ୍କି ତଡ଼ିଦେଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । କେହି ତଳି ପଡ଼ିଲା ବେଳେ, କେହି ବା ମୁଣ୍ଡ ଭୂଇଁରେ ପିଟି ହୋଇ-ଗଲା ବେଳେ ଶଶକ ପାଇଁ ଆସି ଫିଟାଉଛି । ବହୁ ଦିନ ପରେ ମିଳି ଥିବାରୁ ନିଦକୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଧନ ମଣି ସମସ୍ତେ ଆସି ଫିଟିବା ସଙ୍ଗେ ୨ ଆସି ବୁଜି ଦେଉଛନ୍ତି ।

ଏଥିରେ ଜେମା ମଧ୍ୟ କାହାରିକି କିଛି କହୁ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଆପଣା କାମରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ତେଣେ ମଧ୍ୟ ରଜନୀ ଦେବୀ ଆପଣା ପଥ ଅନୁସରଣ କରି ଯଥା ସମୟେ ଅନ୍ତର ହେଲେ । ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଉଷାଦେବୀ ଦେଖା ଦେଲେ । ସ୍ବାସ୍ଥବିକ ପରି ରଜାଙ୍କର ନିଦ୍ରା-ଭଙ୍ଗ ହେଲା । ଗତ ପୀଡ଼ା ସ୍ବପ୍ନପରି ଜଣାଗଲା । କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ରଣା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେ ନିତାନ୍ତ ଦୁଃଖ । ଉଠିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ତଥାପି ମନ ପ୍ରୟାସ । ପରିଜନେ ଯଥା ବିଧି ମାତ୍ର ବଢ଼ାଇଲେ । ଯେତେବେଳେ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ ସହକାରେ ଶ୍ରୀମା ଆଉ ବୁଢ଼ାଙ୍କର ପ୍ରଣାମ କରି ରଜା ବର୍ତ୍ତମାନର ଅବସ୍ଥା ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପଚାରିଲେ; ତେତେବେଳେ ବୁଢ଼ା କହିଲା ଯେ ପୀଡ଼ାର କେବଳ ଉପଶମ ହୋଇଅଛି, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ଆସିନାହିଁ । ଶୁଣୁରୁ ଆଜ୍ଞାହେଲେ ସେ ତଦନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବ । ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରି

ଉଆସ ଭିତରେ ଶ୍ରୀମା ଓ ବୁଢ଼ାକୁ ରଖିବାକୁ ରଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୁଢ଼ାର ବ'ହାରକୁ ଯିବା ଏକବାରେ ନିଷେଧ ହେଲା । ଶ୍ରୀମା ଭଲ ଅନୁମତି ପାଇଲା । ତଥାପି ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରତି ବଶେଷ ସତର୍କ ରହିବା ପାଇଁ ରଜାଜ୍ଞା ହେଲା ।

ଏହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଲା । ବୁଢ଼ାଚକିତ୍ରାରେ ରଜା ଫମେ ଫମେ ଆରୋଗ୍ୟ ଓ ବଳ ଲାଭ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେହି ପରିମଣରେ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀମା ସେଥିରୁ ବାହାର । ସେ ଯେତେବେଳେ ଭାଇକତିକି ଯାଏ ତେତେବେଳେ ଘରକଥା, ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବଙ୍କ କଥା, ଏକଥା ସେକଥାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଡ଼େ । ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚିନାମାଳୀ ଆସି ଶ୍ରୀମାର ସ୍ମୃତିପଥାରୁଡ଼ି ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ହୃଦୟମନରେ ସ୍ଥାନ ପାଏ ନାହିଁ । କାରଣ ଜେମାଙ୍କ ରୂପ-ଲବଣ୍ୟ ଶ୍ରୀମାର ହୃଦୟ ଆଉ ମନ ଉଭୟ ଆଗରେ ନାରୁଛି । ଉଆସରେ ନିତି ନିତି ତାଙ୍କୁ ତାହା ଆଖି ଦେଖୁଛି । ବାହାରେ ଥିଲାବେଳେ ତାଙ୍କରି ରୂପ ସବୁବେଳେ ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ସୁତରାଂ ଯେତେବେଳେ ଚିନାମାଳୀ ମନେ ମଡ଼ିଲା ତେତେବେଳେ କେବଳ ଭାଉଜ ଭାବରେ ଦେଖାଦେଲା । ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ଜେମା ସବୁବେଳେ ନୟନ, ମନ, ହୃଦୟ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ବି ଶ୍ରୀମା ବୁଝି ପାରୁଛି ଯେ ସେ ବାମନ, ଜେମା ଗଗନର ଚନ୍ଦ୍ର । ଏଥିପାଇଁ ମନ ଫେରେଇ-ବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଆପଣାକୁ ଧିକ୍କାର କରୁଛି । ତଥାପି କେତେବେଳେ ୨ ଆଶାର ବୈତରଣୀସ୍ରୋତରେ ଭାସି ଯାଉଛି । ଅଥଚ ଶ୍ରୀମା କାହାରି ଠାରେ କିଛି ପ୍ରକାଶ କରୁନାହିଁ କିମ୍ବା ତାହା ମାତ୍ରଗତରୁ କେହି କିଛି ଜାଣି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀମାଚାଲିଚଳନ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତି ଉଆସର ସବୁ ଲୋକେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିଲେ କି ନାହିଁ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଜେମା ଜାଣନ୍ତି

ଯେ ଶ୍ରୀମା ବୁଢ଼ାକୁ ଆଖି ପ୍ରାଣୋପମ ପିତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ରେଣ୍ୟ ଦେଇଅଛି । ନାନା କଷ୍ଟଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଭୃତି ଦୂର କରିଅଛି । ସମସ୍ତଙ୍କର ମନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲି କରାଇଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ଶ୍ରୀମା ଆଡ଼କୁ ଜେମାଙ୍କର ମନ ସହଜେ ବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଭଳିବାର କଥା । ପୁଣି ରାସରେ ବାରମ୍ବାର ଦେଖି ଦେଖି ତାହାର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଜେମାଙ୍କ ମନ ଆଉ ହୃଦୟପଟରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଅଛି । ତାହା ଉତ୍ତରୁ ପ୍ରତିଦିନ ପରସ୍ପରରେ ଦେଖା-ରୁହାଁ ହେଉଅଛି । ଯଥା ବିଳମ୍ବ ନେତ୍ରପଥରେ ରଖିବାକୁ ପରସ୍ପରର ଚେଷ୍ଟା ଥିଲା କି ନା ସେ ଦୁହେଁ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାହା ସନ୍ଦେହ କରିବାର କାରଣ କାହାର ଆଖିରେ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ଅଥଚ ଗିରିରାଜ-ସୁତା ବିଶୁଦ୍ଧତୋୟା ଲବଣସମୁଦ୍ରକୁ, ସୁକୋମଳ ମାଧବୀ ଲତା କଣ୍ଟକପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶାଳ ଶାଳୁଳୀତରୁକୁ ଲେଉଟିଲା ପରି ଶ୍ରୀମା ସଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ, ଗଙ୍ଗାୟମୁନା, ହରଗଉରାଙ୍କ ପରି ମିଶିବାକୁ ଜେମାଙ୍କର ମନ ବଳିଲା । କିନ୍ତୁ କାହାର ମନକଥା କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଦୁହିଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ନାହିଁ । ତାହା ଅଭାବରେ ପ୍ରେମସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ନୋହୁଥିଲେ ଯେ ଯେତେ ବାରୁଳ, ସେ ତେତେ ପ୍ରେମିକ ହେଉ ଥାଆନ୍ତା । ମୂକ ନରନାରୀଏ ପ୍ରେମ ଜାଣୁ ନଥାନ୍ତେ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଶ୍ରୀମା ଓ ଜେମାଙ୍କର ପ୍ରେମସ୍ରୋତ ହମେ ବଳବତ୍ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତଥାପି ଗିରିନଦୀ ପରି ବଢ଼ି ଆସି ଦୁଇ କୂଳ ମାଡ଼ି ଯାଉନାହିଁ ।

ଜେମାଶ୍ରୀମାଙ୍କର ପ୍ରେମସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାଜାଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ବଳ-ବୀର୍ଯ୍ୟ, ରୂପକାନ୍ତି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବୁଢ଼ାବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ରାଜା ଅତିରେ ପୁରୁଷର ହୋଇଗଲେ । ବୁଢ଼ା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲା ଯେ ଆଉ ଚକ୍ରାବର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କର ଆଶଙ୍କା

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୂର ହୋଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦିନ ଉତ୍ତରେ ବୁଡ଼ାକୁ ପୁରସ୍କାର
ଦେବାକୁ କହି ତାକୁ ଶ୍ରମାବସାରେ ରଖିବାକୁ ରଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ।
ଏଥିରେ ଶ୍ରମା ନଅରରୁ ଅନ୍ତର ହେଲା । ତାହାର ଚୈଷିକ ଯିବା-
ଆସିବା ବନ୍ଦହେଲା । ଜେମା ଶ୍ରମାଦୃଷ୍ଟିର ଅଗୋଚର ହେଲେ ।
କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିଦିନ ଦୁଇବେଳା ଶ୍ରମକୁ ଅଇଲାବେଳେ ଜେମା ଶ୍ରମାକୁ
ଦେଖୁଥିଲେ କି ନା ସେ ଜାଣନ୍ତି । ଆଖି ନ ଦେଖିଲେ ବି ଜେମା
ଶ୍ରମାର ମନ ଆଉ ହୃଦୟରୁ ଗଲେ ନାହିଁ । ସେ କେତେ କଥାରେ
ମନ ଦେଲା, କିନ୍ତୁ ମନ କିଛି ଛୁଇଁଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ସେ ଜେମାଙ୍କ
ମନ କଥା ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେ ସମେ ସମେ ବୁଝିଲା ଯେ ନିଜେ
ସୁଖ ପାଇବା ବଦଳରେ ଜେମାଙ୍କ ସୁଖ ପାଇବା ଖୋଜିଲେ ତାହା
ଗୋରୁଗାଈ ବଦଳାଇଲା ପରି ହେଲା । ତହିଁରେ ଆଉ ଦାମା-
ପଣିଆ ରହିଲା ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଜେମା ତାକୁ ସୁଖ ପାଆନ୍ତୁ ବା ନ
ପାଆନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ସୁଖ ପାଇବାରେ ସୁଖ ଅଛି । କେବଳ ଏଇଥିପାଇଁ
ଜେମାଙ୍କୁ ମନ ଆଉ ହୃଦୟରେ ଯତ୍ନରେ ରଖିଲା । ସେ ଯେ ଭ୍ରମର
ଓ ଜେମା ଯେ କୁସୁମ, ସେ ଭାବ ମନରେ ସ୍ଥାନ ଦେଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ
ଦେଖା ଯାଉଛି ଯେ ଭ୍ରମର ଆଉ ସୁମନଙ୍କର ଭେଟାଭେଟି
ହୋଇଛି । ପୁଣି ସୁମନ କଣକ ଦୁର୍ଗଘରିବେଷ୍ଟିତ; ଦେଖିବାକୁ
ରହିଲା ସୁମନ କମଳ କି କେତକୀ ?

ଅଷ୍ଟମ ପରିଚ୍ଛଦ

ରାଜା ଦଣ୍ଡଧାରୀ ବୋଲି ଅଭିହିତ । ଏହାର ଅର୍ଥ ବାଂଶଦଣ୍ଡ କି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରୌପ୍ୟଦଣ୍ଡ, ହସ୍ତରେ ଦେନବା ହେଉ କି ଅନ୍ୟ କିଛି ହେଉ, ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ବୁଝିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କଠାରେ ଦଣ୍ଡ ଦେବାର ଭାର; ବ୍ୟବସ୍ଥାବିଧାନଭାର ଅନ୍ୟଙ୍କ ଠାରେ । ଏହା ବୋଲି ଯେ ସେ ରାଜ୍ୟର ଦଶ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ମୁଖିଆ ଓ ଲୋକ ନେଇ ବିଧିବିଧାନ କରୁଥିଲେ କିମ୍ବା ମୁଖିଆ ବରୁଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥିଲେ ତାହା ନୁହେଁ । ସେ ବୁଝିଛନ୍ତି ଯେ ମନୁ, ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପରି ମୁନିରଷି, କରଗ୍ରହଣ, ପିତାପୁତ୍ର, ଗୁରୁଶିଷ୍ୟ, ଭାଇ-ବନ୍ଧୁ, ଅଡ଼ୋସ ପଡ଼ୋସଙ୍କର ପରସ୍ପର ଜର୍ଜିବ୍ୟାକର୍ଜିବ୍ୟ ବିଷୟରେ ଯାହା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛନ୍ତି ବା କରୁଛନ୍ତି, ତଦନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ରାଜାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ମୁନିରୂପେ ଅରଣ୍ୟରେ
 ଥାଆନ୍ତି । ଫଳମୂଳ ଖାଆନ୍ତି । କାହାରି କିଛି ଧାରନ୍ତି ନାହିଁ ।
 କାହାରି କଥା ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ କି କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବଢ଼େଇ
 କମାର କି ତେଲି ତନ୍ତ୍ରୀ କିମ୍ବା ଅଯୋଧ୍ୟା ବା ମଗଧ ରାଜାଙ୍କର
 ମୁଖପାତ୍ର ନୁହନ୍ତି, କି କାହାରି ପାଇଁ ବୁଦ୍ଧିର ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି
 ନାହିଁ । କଥାର ଛଳ ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ପରି ପ୍ରତିଭ୍ର-
 ଶାଳୀ ହେଲେ ବି କାମଦ୍ରୋଧ ପ୍ରଭୃତି ନ ଯିବାଯାଏ ବ୍ରହ୍ମରୂପି
 ବେଲ୍ଲନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିରପେକ୍ଷ, ନିସ୍ୱାର୍ଥପର, ନ୍ୟାୟୀ ।
 ସେମାନେ ଗଣ୍ଡାଏ କର ନେବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିବା ସ୍ଥଳେ
 ବୋଡ଼ିଏ କର ନେବା ଅବଧି । ସେମାନଙ୍କ ବିଧାନ ଅନୁସାରେ
 ରାମାର ଧନ ଶାମାକୁ ଦେଲେ କିମ୍ବା କାକୁଡ଼ିବେରକୁ ମୁଣ୍ଡିକାଟି
 ଶାସ୍ତି ଦେଲେ ଅନ୍ୟାୟ ହୁଏ । ଅଧର୍ମ ହୁଏ । ଏହାକୁ ରାଜା
 ଆପଣାର ଧର୍ମ ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି । ସେହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ
 କରନ୍ତି । ପୁଣି ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଯେଉଁଠାରେ ଧର୍ମ ଥାଏ, ସେଠାରେ
 ଅଧର୍ମ ପାଖ ପଶିପାରେ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଦେ'ଷ ଗୁଣର ବିଚାର
 ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଥିବାରୁ ନିଜେ ତାଙ୍କର କାହାରି ପ୍ରତି ଦ୍ୱେଷ ଘୃଣା ପ୍ରଭୃତି
 ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପୁଅ ପରି ମଣନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କର ହାତଗୋଡ଼
 ଦୃଢ଼ ପ୍ରେମପାଶରେ ବନ୍ଧା । କିଛି ମାତ୍ର ହଲଚଲ ହେବାକୁ କାହାରି
 ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରେମ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ । ତହିଁରେ ପଡ଼ିଲେ ଦଧି୍ୟ ନିଜ ବୃତ୍ତି
 ବିସ୍ମୃତ ହୁଏ । ହନନକାଶ ସୁଅରେ ଅସି ନିକ୍ଷେପ କରେ । ଏହି
 ପ୍ରେମ ଯୋଗୁଁ ରାଜା ଆପଣାଙ୍କୁ ଅଜାତଶତ୍ରୁ ବୋଲି ମଣନ୍ତି ।
 ସୁତରାଂ ତାଲି, ଖଣ୍ଡା, ଧନୁଶର ଘେନି ସେ ଗଣ୍ଡା ୨ ଗାୟକ ନାୟକ
 ପହରାରେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଅଜାଗଳସ୍ତନ କି କଟକ କୁଣ୍ଡଳ
 ପରି ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ, ତାହା ସେମାନେ ବା ତାଙ୍କ ରାଜା ଜାଣନ୍ତି ।

କାରଣ ପୀଡ଼ାବମ୍ଭୁ ହୋଇ ରଜା ଆଜି ବାହାରେ ବିଜେ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି, ଏତେ ପ୍ରହରା ଥିଲେ ବି ଗରିବ ତାଲେବର ସମସ୍ତେ ଅବାରତ ଦ୍ଵାରରେ ଆସୁଛନ୍ତି । ପଲ ୨ ଲୋକ ଆସୁଛନ୍ତି । କାହାରିକି କିଛି ପଚାରୁଛନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଟକ ଝଟକ ନାହିଁ । କାହାରି ଭୟ ଭ୍ରାନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଦକରେ ସମସ୍ତେ ଆସି ଜୁହାର କରି ବାପ-କନ୍ଦରେ ପୁଅ ପରି ବସୁଛନ୍ତି । ରଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟ ପୁରୁଣାକାଳିଆ । ଉପରେ ବ୍ୟବହାର ଭଲ କି ମନ୍ଦ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ।

ରଜା ଆଜି ଗ୍ରହଣମୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ବା ପରାଗମୁକ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟ । ମନବୋଧ କରି ରଜାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଲୋକେ ଆସୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଅତି ଅଳ୍ପ କଥା । ତାଙ୍କୁ ଯେ ରୋଗମୁକ୍ତ କରି ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରିଅଛି, ତାହାରି ଠାରେ ପ୍ରାୟ ସବୁରି ମନ ବଦନ । ତାହାକୁ ଘେନି କଥାବାର୍ତ୍ତା । କେହି ତାକୁ ସାକ୍ଷାତ ଧନ୍ୟତ୍ଵ କହୁଅଛି । କେହି କହୁଅଛି, ହନୁମାନ ଯେ ବିଶଲ୍ୟକରଣୀ ନେଇଥିଲା ତାହା ସେହି ଲୋକ ହାତରେ ପଡ଼ିଛି । କେହି ୨ ବା ରଜା କେହି ୨ ବା ଚିକିତ୍ସକର ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି । କେହି ୨ ବା ଶ୍ରାମାକୁ ଧନ୍ୟ ୨ କହୁଅଛି । କେହି ୨ ଚିକିତ୍ସକ, କେହି ୨ ବା ରଜାଙ୍କ ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛନ୍ତି । କେହି ୨ ରଜାଙ୍କର, କେହି ୨ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଧର୍ମବଳ ଥିବାର କହୁ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନିଜେ ରଜା ସେ ବିଷୟରେ କିଛି କହୁ ନାହାନ୍ତି । ଗ୍ରହବଳରେ କି ଧର୍ମବଳରେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ଵାସ ତାହା ତାଙ୍କ ମନ ଜାଣେ । ମନରେ ଯାହା ଥାଉ, ସେ ଆଜି ସେ ଚିକିତ୍ସକକୁ ପୁରସ୍କାର ଦେବେ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ପଦାକୁ ବାହାରିଲା ଦିନ ଚିକିତ୍ସକକୁ ପୁରସ୍କୃତ କରିବା ରଜା ସ୍ଥିର କରି ଅଛନ୍ତି । ସେ ବୁଝିଛନ୍ତି ଯେ

ଏଥିରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଗୁଣର ମର୍ଯ୍ୟାଦା କରାହେବ । ଅଥଚ ନିଜ ଶାସ୍ତ୍ରରକ ବିଷୟ ଘେନି ସତ୍ତା ବା ଦରବାର କରାହେବ ନାହିଁ । ରାଜବୈଦ୍ୟଶାଢ଼ୀ କି ଖଣ୍ଡେ ଗାଁ କି ଉତ୍ତମ ପୁରସ୍କାର ଦିଆଯିବ, ତାହା ରାଜା କାହାରିକ ପ୍ରକାଶ କରି ନାହାନ୍ତି କି ସେ ବିଷୟରେ କାହାରିକ କିଛି ପଚାରି ନାହାନ୍ତି । ତାହା ଅପ୍ରକାଶ ଥିଲେ ବି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ସେ ଚକ୍ରାନ୍ତ ଶ୍ରୀମାଆଣ୍ଡିଥିବା ବୁଢ଼ା ଭଲ ଅନ୍ୟ କେହି ନୁହେଁ ଏବଂ ସେ ଦୁହଁକ ସଜବାଜ କରି ଆଣିବାକୁ ଲୁଗାପଟା ଖଡ଼୍ଗନୋଳୀ ଘେନି ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ଗୁମରୁ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ବୁଢ଼ାକଥା । କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ାକୁ ଅଳ୍ପ ଲୋକେ ଦେଖିଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ସମୟ ଯିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ତାକୁ ଦେଖିବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ବଢ଼ୁଛି । ସେମାନେ ଆଗେ ଆସିଛନ୍ତି ସେମାନେ ବିଳମ୍ବରେ ବିରକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । ସେ ବିଳମ୍ବରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି, ସେ ଖୁସି ହେଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରାଜା ଏପାଖ ନୁହନ୍ତି କି ସେପାଖ ନୁହନ୍ତି । ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଜାଣିଶୁଣି କେହି ବିଳମ୍ବ କରିବ ନାହିଁ । ଅଥଚ ନ୍ୟୁନାୟକ ବିଳମ୍ବ ଘଟିପାରେ । ନିଜର କ୍ଷମତା, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରଭୃତି ଯେ ନିଜେ ବୁଝିପାରେ, ଅଧିକାରୀ ତାହା ପାଖ ପଶି ପାରେ ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କ ପରି ଯେ ଆଉ କାହାରି ୨ ପୈର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବା ବିରକ୍ତ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଅବଶେଷରେ ଶ୍ରୀମା ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଜଣେ ଯୁବା ଏବଂ ବୁଢ଼ାକୁ ଘେନି ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।

ଗୁମରେ ଡାକୁଆ ବହାବୁତ ଗୁମଡ଼ାଟିଏ ରଖିଦେଇ ସାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରସିପାତ ହେଲା । ଶ୍ରୀମାପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଜୁହାର କଲେ । ପାଖଲୋକଙ୍କ ଉଠ ୨ ଡାକରେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ଉଠି କରି ଯୋଡ଼ି ଠିଆ ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀମା, ଅପର ଯୁବା ଓ ବୁଢ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଉଠି ପୂର୍ବପରି ପଡ଼ି ରହିଲେ ।

ଗଳବସ୍ତ୍ର ଓ ଯୋଡ଼କର ହୋଇ ଖୁଣିଆ କହିଲେ—“ମଣିମା, ଅପରାଧ କ୍ଷମା ହେଉ । ଶ୍ରୀମାଦଧାରେ ପଦ୍ମସ୍ଥ ଦେଖିଲି ଯେ ମୁଣ୍ଡ-କାଟି ପାଇଁ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ପାଞ୍ଚଜଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ବୁଢ଼ା ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ଶ୍ରୀମାଦଧାରେ ଅଛନ୍ତି । ବାଣ୍ଟବେଳେ ମୁଁ ଏ ଦୁହିଁକ ଦେଖିଥିଲି । ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଭଲକରି ଚିହ୍ନି ପାରୁଛି । ପୁଣି ହାତଗୋଡ଼ ବନ୍ଦା ହୋଇ ବାଲି ପଡ଼ି ଯେ ପାଣି ଛୁଆ ଯାଇଥିଲା ତାହାର ଚିହ୍ନ ପୂରା ଅଛି; ଏହା ଦେଖି ଲୁଗାପଟା ଖଡ଼ୁନୋଳି କାହାରକି କିଛି ଦେଇ ନାହିଁ । ସେ ତିନିଜି ଛୁମ୍ବକୁ ଘେନି ଆସିଛି । ଏଥିରେ ଛୁମ୍ବରୁ ଯେ ଆଜ୍ଞା ।

ଏହା ଦେଖିଶୁଣି ସମସ୍ତେ ବିସ୍ମୟାପନ୍ନ ହେବାର ଦେଖାଗଲା, ସବୁରି ମନର ଗତି ଭିନ୍ନପଥାବଲମ୍ବୀ ହେବା ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । କାହାର ପାଟି ଫିଟିବା ପୂର୍ବେ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍କେତ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀମା ଓ ତାହାର ସଙ୍ଗୀଦୁହିଁକ ପାଖ ଲୋକଙ୍କର ଉଠି ଡାକ ପଡ଼ିଲା; ସେମାନେ ଉଠି ଗଳବସ୍ତ୍ର ଓ ଯୋଡ଼କର ହୋଇ ଠିଆ ହେଲେ । ତିନିହେଁ ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା, ସମ୍ବେଦନା ପ୍ରଭୃତି ଲକ୍ଷଣରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । କିନ୍ତୁ ଭୟ, ଆଶଙ୍କା ପ୍ରଭୃତିର ଲକ୍ଷଣ କାହାରଠାରେ କିଛି ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ବଦନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଢଳେ ରାଜା ଓ ଉପରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସର ଲକ୍ଷଣ । ମରିବା ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ କାହାର କିଛି ଶୋଚନା ଥିଲା ପରି ଜଣା ଯାଉନାହିଁ ।

ଉପରେକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ତିନିଜଣ ଠିଆ ହେଲେ ଛୁମ୍ବରୁ ଆଜ୍ଞା ହେଲା :—

“କରେ ଶ୍ରୀମା, ଏ କି ? ଏହି ବୁଢ଼ା ତ ଆମକୁ ଭଲ କରିଅଛି । ଯାକୁ ତୁ ଆଣିଥିଲୁ; ଖୁଣିଆ ଏ କି କହୁଛି ?”

ଝ—“ମଣିମା, ଗୁମୁରୁ ଯେ ଆଜ୍ଞା ହେଉଛନ୍ତି ସେ ସତ । ଶୁଣିଆ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି, ତାହା ସତ ।”

ର—“ମୁଣ୍ଡ ନ କାଟିଲେ ଯେ ମୁଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ହେବ ତାହା ଜାଣିଥିଲୁ ତ ?”

ଝ—“ସେ ଆଜ୍ଞା ହେଲବେଳେ ନିଜେ ଗୁମୁ ଶ୍ରୀମୁଖରୁ ଶୁଣିଛି ।

ର—ତେବେ ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ିଲୁ କାହିଁକି ?”

ଝ—“ବୁଢ଼ା ମୋର ବାପ, ସେ ମୋର ବଡ଼ ଭାଇ, ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କିପରି କାଟନ୍ତି ବା କଟାନ୍ତି ?”

ର—“ଏପରି କାହିଁକି ହେଲା ?”

ଝ—“ଆଜ୍ଞା, ଯାହା ହେବାର ହୋଇଛି; କାହିଁକି ହେଲା ବୋଲି ପଚାରି ଆଜ୍ଞା ନ ହେଉଛି । ଏଣିକି ଯାହା ହେବ ତାହା ଆଜ୍ଞା ହେଉ । ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଯିବ ବୋଲି ଜାଣେ । ଏ ଦୁହିଁଙ୍କର କି ହେବ ବୋଲି ଜାଣେ ନା । ମୋର ଏତିକି ମାଗୁଣି ଯେ ବିଦେଶରେ ବାପଭାଇ ଥାଉଁ ? ମୋ ପ୍ରାଣ ଯାଉ । ତେଣିକି ସେ ଦୁହିଁଙ୍କର ଯାହା ହେବାର ହେଉଥାଉ ।”

ଏପରି ଘଟଣାକୁ ମନୁ, ପରାଶର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥାଉ କି ନ ଥାଉ ତାହା ରାଜା ବା ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ମୁନିରଞ୍ଜିମାନେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ଗଣିଛନ୍ତି । ରକ୍ତମାଂସ ଦେହରେ କାମ, ହୋଧ, ଲେଉ, ମୋହ— ପ୍ରଭୃତି ସଙ୍ଗେ ଯ ମାୟା, ମମତା, ଦୟା, କ୍ଷମା, ବୁଦ୍ଧି, ବିବେକ ପ୍ରଭୃତି ଅଛି । ମନୁଷ୍ୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେୟ ବି ଅଛିନ୍ତି, ସାଧୁ ବି ଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରେୟ ସାଧୁ ହେଉଛି ଓ ସାଧୁ ଶ୍ରେୟ ହେଉଛି । ଏ ବର୍ଷ ମନ୍ତ୍ର ସେ ବର୍ଷକୁ ବୈଦ୍ୟ ହେଉଛି । କେହି ଶାସ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବରେ ଅଧର୍ମ

କାମ କରି କଳ କୌଶଳରେ ଧାର୍ମିକ ବୋଲୁଛନ୍ତି, କେହି କରି ନ ଜାଣି ସଦିକ୍ଷା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ପାଉଛନ୍ତି । ମନକଥା ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମିଙ୍କି ଗୋଚର । ପ୍ରକୃତ ପାପପୁଣ୍ୟର ବିଚାର ତାଙ୍କଠାରେ । ମନକଥା ହସାବରେ ଆଣିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଯାହା ବୁଝିପାରେ ତାହା କେବଳ ଅନୁମାନ । ପୁଣି ମନୁଷ୍ୟ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ନୁହେଁ । ଏହି ବିଚାରରେ ଏକଥା ସେକଥାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନେଇ ଖଣ୍ଡେ ୨ ପୋଥି ହୋଇଥିଲେ ବି ଦେଶକାଳପାବଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଚାରର ବିଧାନ ହୋଇଛି । ଏହି ବିଚାରର ଅଧିକାଂଶ ରାଜାଙ୍କ ହାତରେ । ସେ ବିଚାର କେଉଁଠାରେ ସୁବିଚାର କେଉଁଠାରେ ଅବିଚାର ହେଉଅଛି । ବିଚାରକ ଧର୍ମଧର୍ମର ଫଳଭୋଗୀ । ତଥାପି ସେହି ଭାର ବା କ୍ଷମତାପାଇଁ କେହି ବେବର୍ତ୍ତୀ, କେହି ମନ୍ତ୍ରୀ, କେହି ସଦସ୍ୟ, କେହି ବୃତ୍ତିଭୋଗୀ, କେହି ଅବୈତନିକ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାକୁ ଯତ୍ନଶୀଳ; ଜଣକ ସ୍ଥଳେ ପାଞ୍ଚଜଣ ସେହି କ୍ଷମତାବୃନ୍ନନ କରିବା ଇଚ୍ଛାରୁ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର, ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ।

ସେ ଯାହା ହେଉ, ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ସବେସବ । ଆସିପିଞ୍ଚିଡ଼ାକେ ଦିନକୁ ରାତି, ରାତିକ ଦିନ କରିପାରନ୍ତି । ଶ୍ରାମାର ମୁଣ୍ଡ ନେଇ ପାରନ୍ତି । ଟିଲେଚନ ମହାପାତ୍ର ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ଶୂଳୀରେ ନ ଦେଇ ଶାଢ଼ୀ ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ଉପସ୍ଥିତ ଘଟଣାରେ ଶ୍ରାମା ମୁଣ୍ଡ ଯିବାର ବିଧାନ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଦୁହଁଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ଆଜ୍ଞା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ପୁଣି ଟିଲେଚନ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ଧରିଥିବାରୁ ଶ୍ରାମାକୁ ଲୋକେ ସାଧୁ ୨ କହୁଥିଲେ ଓ ଏବେ ମଧ୍ୟ କହୁଛନ୍ତି । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ରାଜା ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କରି ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ତାହା ନକରି ଉପସ୍ଥିତ ଘଟଣା ସମ୍ମୁଖେ ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସେମାନଙ୍କର ବିଚାର ମାଟିଲେ ।

ଭୀମା କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ମାରବ ରହୁ ନିଶ୍ଚୟ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କୁ ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ରୀ ଆଉ ଅଧିକ କ୍ଷମା ସେପରି ରହୁ ନପାରି ଉତ୍ତର କଲେ । “ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡକଟା ନୋହିଥିବ ସେମାନଙ୍କର କି ଦଣ୍ଡ ହେବ ତାହା ସେଦିନ ଆଜ୍ଞା ହୋଇନାହିଁ । ପୁଣି ଏ ବୃଦ୍ଧଲୋକ ଗୁମୁକୁ ରୋଗମୁକ୍ତ କରି ସମସ୍ତଙ୍କ କୃତଜ୍ଞତାର ପାତ୍ର ହୋଇଅଛି । ତାକୁ କୌଣସି ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ କେହି କହିବେ ନାହିଁ । ତାହା ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତି, ନ୍ୟାୟ ବା ଧର୍ମସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ ।”

ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ସାଧୁ ଯ କହି ଉଠିଲେ । ସମସ୍ତେ ଅନ୍ତରେ ମାରବ ହେଲାକୁ ମନ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ:—

“ଭୀମା ଯେ କେବଳ ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନୀଙ୍କର ମୁଣ୍ଡକାଟି ନାହିଁ ତାହା ନୁହେଁ; ସେ ଗୁମୁଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହର ପାତ୍ର ଏବଂ ସମସ୍ତେ ତାହାଠାରେ ବଡ଼ ସନ୍ତୋଷ ଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ଯିବ ବୋଲି ସେ ଜାଣେ । ଏଥିରେ ତାହା ପ୍ରତି ଓ ତାହାର ଭାଇ ପ୍ରତି ଗୁମୁରୁ ଯେପରି ବିରୁଦ୍ଧ ଆଉ ଆଜ୍ଞା ।”

ଏହା ଶୁଣି କିଛି କ୍ଷମା ମାରବ ରହୁ ରାଜାଆଜ୍ଞା ହେଲେ ।

“ଆମ୍ଭ ପ୍ରାଣ ରଖିଥିବାରୁ ବୁଢ଼ା ଆମ୍ଭଠାରେ ଅଦଣ୍ଡ୍ୟ । ଏହା ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ପ୍ରକାଶ କଲେଣି । ତାହାର ବଡ଼ ପୁଅର ମୁଣ୍ଡକାଟି ଆଦେଶ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ପାଳନ କରି ନଥିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାନପୁଅ ଭୀମାର ବି ମୁଣ୍ଡ ଯିବାର କଥା । କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ା ଯେଉଁପକାର କରିଅଛି ତହିଁପାଇଁ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଗୁଡ଼ ଦେଲୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଢ଼ା ଯାହାକୁ କହିବ, ତାହାର ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ଏହିକ୍ଷଣି ଏହିଠାରେ କଟା ହେବ ।”

ରାଜାଙ୍କର ଏହି ଆଜ୍ଞା ଶୁଣି ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ ସାଧୁ ଓ କହିଲେ । ଯେଉଁମାନେ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ ସେମାନେ କାହିଁକି ମାରବ ରହିଲେ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ ରହିଲା । ଅବଳମ୍ବେ ଖଡ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଆଣି ସମ୍ମୁଖରେ ମୁଣ୍ଡକାଟର ଆୟୋଜନ କରିବାପାଇଁ ଲୋକେ ଗୁମ୍ଫାରୁ ଆଦିଷ୍ଟ ହେଲେ । ଏଣେ ଦୁଇ ପୁଅକୁ କୁଣ୍ଡାଳ ବୁଡ଼ା ସାଧୁସରଦାର କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ପୁଅଦୁହେଁ ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ମୁଣ୍ଡ କାଟିବାର ସବୁ ଆୟୋଜନ ହେଲା । ଜହ୍ନାଦ ଆସି ଖଡ୍ଗ ଧରି ଠିଆ ହେବାର ଦେଖି ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ :—

“ସାଧୁ, କାନ୍ଦିବାର ଆଉ ସମୟ ନାହିଁ । ଯେତେ ସମୟ ଯିବ ସେତେ କଷ୍ଟ ବଢ଼ିବ ।”

ଏହା ଶୁଣି ସାଧୁ ଭୂମିରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ହୋଇ ପଡ଼ି କାନ୍ଦୁ ଓ କହିଲେ:—

“ମଣିମା, ଏ ଅରକ୍ଷିତ ପ୍ରତି ଯେବେ ଏତେ ଦୟା, ତେବେ ଏହି ବୁଡ଼ାମୁଣ୍ଡଟି ନେଇ ପୁଅଦୁହେଁଙ୍କ ଗୁଡ଼ି ଆଜ୍ଞା ହେଉନୁ । ବୁଡ଼ା ଆଉ କେତେଦିନ ବଞ୍ଚିବ ? ଏ ବୟସରେ ଏମିତି ପୁଣ୍ୟଗୋଳ ଆଉଁସି ପାରିବି ନାହିଁ । ଗୋଟିକ ପାଇଁ ଆଉଁଗୋଟିଏ ନିଶ୍ଚୟ ଯିବ । ତେବେ ପୁଅଙ୍କ ଆଗରେ ମୁଁ ଗଲେ ମୋର ଭଲ । ଏହି ଆଜ୍ଞା ହୋଇ ଗୁମ୍ଫା ମୋତେ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତୁ ।”

ଏତେ କହି ବୁଡ଼ା ମାରବ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଲା । ଅନ୍ୟ କାହାର ମୁହଁରୁ ମଧ୍ୟ କିଛି କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ଏହିପରି କିଛି-କିଛି ଗଲରୁ ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ “ବୁଡ଼ା, ଆଉ ଅଧିକ କଷ୍ଟ ଦିଅନା । ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଗୁଡ଼ିଦିଅ ।”

ଏହା ନ ଶୁଣିଲ ପରି ହୋଇ ସାଧୁ ପଡ଼ି ରହିଲ । ଛମ୍ପୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ପାଞ୍ଚ ସାତ ଥର କହିଲେ । ତଥାପି ସାଧୁ ସେହିପରି ପଡ଼ି ରହି ଥିବାର ଦେଖି ସ୍ୱପ୍ନ ଛମ୍ପୁଶ୍ରୀମୁଖରୁ ଆଜ୍ଞା ହେଲା “ବୁଢ଼ା ! ଛମ୍ପୁପଟ୍ଟନାୟକକଥା କି ଶୁଭୁନାହିଁ ? ଆଉ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ?” ରାଜାଙ୍କ ଉକ୍ତିରୁ ବୁଢ଼ା ବୁଝିଲ ଯେ ରାଜାଙ୍କ ମନ ଆଉ ଟଳିବାର ନୁହେଁ । ତହିଁ ସେ ଠିଆ ହୋଇ ବାସ୍ତବ୍ୟ ଲେଚନରେ ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କ ମୁହଁ ବାରମ୍ବାର ନିରୀକ୍ଷଣ କଲା; ଯେତେ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲା ତେତେ ଅଧିକ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ କାହାକୁ ଛୁଡ଼ିବ, କାହାକୁ ରଖିବ, କିଛି ଜଣା ଯାଉନାହିଁ ।

ଏହିପରି କେତେ କ୍ଷଣ ଗଲରୁ ଛମ୍ପୁ ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ “ବୁଢ଼ା, ଆଉ ବୃଥାରେ ବିଳମ୍ବ କରନା ।” ଏହାଶୁଣି ପିଲାଙ୍କ ପରି ଶ୍ରେ ଶ୍ରେ କରି କାନ୍ଦି ଉଠି ବୁଢ଼ା କହିଲା “ରେ ଦଇବ ! ଏଥିପାଇଁ ମୋତେ ଏତେ ଆଇଷ ଦେଇଥିଲୁ । “ଏବେ ହେଲେ ବି ମୋ ଜୀବନ ନେ” ଏଣେ ପୁଅଦୁହେଁ ପୂର୍ବପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ ମୁଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ପରି ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି । ବୁଢ଼ା କାନ୍ଦୁ ୨ ଛମ୍ପୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଆଦେଶ ଘନ ୨ ଶୁଣିଲା । ଆଉ ଟିକିକୁ ପରି ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଭୀମା ଆଡ଼କୁ ଡଳିଲା । ତାକୁ କୁଣ୍ଡେଇ କାନ୍ଦୁ ୨ କହିଲା:—

“ଆରେ ଭୀମା; ମୋତେ ଛୁଡ଼ି ଏତେକାଳ କିପରି ରହିଲୁ ? ମୁଁ ମନେ କେବେ ପଡ଼ିଲି ନାହିଁ ? ତୁତ ବାହା ହୋଇନାହିଁ । ବାପମାଙ୍କ ମନକଥା କୁଆଡ଼ୁ ବୁଝିବୁ ? ଭୀମାକୁ ଧଇଲରୁ ତାକୁ ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ଆଜ୍ଞାମାନଙ୍କ ପରି ବଡ଼ ପୁଅ ବାଣୀଶୁର ବୁଝିଲା । ଆଉ ମୁଁ କଟାଯିବା ସ୍ଥାନ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇଲା । ଏହା

ଦେଖି ଶ୍ରୀମାକୁ ଗୁଡ଼ି ବୁଡ଼ା ବାଣାଶୂରକୁ କୁଣ୍ଡାଇ କାନ୍ଦି ୨ କହିଲା
 “ରେ ବାପ, ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ? ତୁ ମୋର ବଡ଼ ପୁଅ, ପିଣ୍ଡର
 କରତା, ତତେ କେମିତି ମୁଁ ଛାଡ଼ିବି ? ଏଣେ ଶ୍ରୀମା ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ
 ହେଲାରୁ ବୁଡ଼ା ବଡ଼ ପୁଅକୁ ଗୁଡ଼ି ଦେଇ ଶ୍ରୀମାକୁ କୁଣ୍ଡାଇ କହିଲା
 “ତୁ ପିଲାଟା, ସଂସାରର କିଛି ଦେଖି ନାହୁଁ କି ଜାଣି ନାହୁଁ ।
 ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ?” ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ବଡ଼ ପୁଅକୁ ଧରି କହିଲା
 “ତୋର ପିଲା ପୁଅଟିଏ ଆଉ ଭାରିଆ ଅଛନ୍ତି । ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ ?
 ମୁଁ କଅଣ କରିବି ?” ପୂର୍ବପରି ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ଶ୍ରୀମାକୁ କୁଣ୍ଡାଇ
 କହିଲା, “ତୋର ଭଲ କଣାକୁଜା ହୋଇ ପୁଅଟିଏ ହୋଇ
 ଥାଆନ୍ତା । ଏତିକି କହି ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ବାଣାଶୂରକୁ କୁଣ୍ଡାଇ କହିଲା,
 “ତୋ ମୁହଁ ମୋ ମୁହଁ ପରି ଦିଶେ ବୋଲି କହିଲୁ ।” ପୁଣି ତାକୁ
 ଗୁଡ଼ି ସାନ ପୁଅକୁ ଧରି କହିଲା “ତୋ ଆସି ଦିଉଁଟି ତୋ ମା ଆସି-
 ପରି” ପୁଣି ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ବଡ଼କୁ କୁଣ୍ଡାଇ “ତୋ” ବୋଲି କହି
 ଗଛ କାଟିଲା ପରି ବୁଡ଼ା ସାଧୁ ପଡ଼ିଗଲା । ଦେଖ ୨ ବୋଲି ଡାକ
 ପଡ଼ିଲା । ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ସାଧୁ ଅଜ୍ଞାନ । ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ସାଧୁକୁ
 ଧରିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଞ୍ଜାହ୍ନ ସାଧୁକୁ ବଡ଼ ପୁଅ ଅନ୍ୟତ୍ର
 ନେଇଗଲା । ଶ୍ରୀମା ପୂର୍ବପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା ।

ଏ ଦୃଶ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ । କେବଳ ପରସ୍ପର
 ମୁଖାବଲୋକନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ; ରାଜା ଅଧୋବଦନ । ତାଙ୍କ
 ମନ କଥା ତାଙ୍କୁ ଜଣା । ବୋଧହୁଏ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର
 ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନିଜ ହୃଦୟରେ ଦୟାମାୟା ଅଛି
 କି ନା ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନ୍ୟାୟଦଣ୍ଡର ପଳାପଳ ବୁଝିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ରାଜା ହେଲେ କିପରି ଖଣ୍ଡାଧାରରେ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ

ହୁଏ, ତାହା ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ଆଶୁ ଆଜ୍ଞା ଆଶା କର ଯାଇ ନ ପାରେ । ଅନ୍ୟ କାହା ପାଟି ନ ଫିଟୁଣୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ଶ୍ଯମା କହିଲା:—

“ମଣିମା ! ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରି ଆଜ୍ଞା ନ ହେଉନ୍ତୁ । ଯେତେବେଳୁ ବାପ ଭାଇଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ରଖିଛି ତେତେବେଳେ ଆପଣା ମୁଣ୍ଡ ପାଣି ଛଡ଼େଇ ଦେଇଛି । ମୋର ଆଉ ଜୀବନରେ ଲେଉ ନାହିଁ । ବେଳେ ୨ ମନ ହୁଏ ଯେ ସିଲେଟନ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଖଣ୍ଡାରେ ଜୀବନ ନ ଯାଇ କାହିଁକି ରହିଲା ? ବଣ ପୋଡ଼ିଗଲେ ସମସ୍ତେ ଦେଖନ୍ତି, ମନ ପୋଡ଼ିଲେ କେହି ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ତାହା ନୋହିଲେ ବି ମୁଁ ମନପୋଡ଼ା ଦେଖାଇବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲି ତାହା ହଟିଛି । ଆପଣାର ବାପ ଭାଇ କଣ୍ଠରେ ଅଛନ୍ତି । ମୁହିଁ ସବୁ କରିଛି । ଆଉ କେହି ଦୋଷୀ ନୁହଁନ୍ତି । ଗୁମୁଙ୍କର ଆଗପଛ ହେବାର କିଛି କଥା ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟରେ ଗୁମୁଙ୍କର ଅପଯଶ ନ ହେଉ । ବୁଢ଼ା ନାହିଁ, ଶିଶୁ ମୁଣ୍ଡକାଟର ଆଜ୍ଞା ହେଉ । ବୁଢ଼ା କଥା ଗୁଡ଼ିଦିଆ ଯାଉ ।”

ରାଜା ମରବ, କିଛିକ୍ଷଣ ରହି ପୁନର୍ବାର ଶ୍ଯମା ବାରମ୍ବାର ଆଜ୍ଞା ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲା । ଅଧୋବଦନରେ ରାଜା ଶିର ଛେଦନର ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ବଦନ ଅଧିକ ବିଷଣ୍ଣ ହେଲା; ଅନେକେ ପାର୍ଶ୍ବ ନିଶ୍ବାସ ପକାଇଲେ । କାହାର ପାଟି ଫିଟିବା ପୂର୍ବେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ଶ୍ଯମା ରାଜାଙ୍କୁ ସାମ୍ମାଜ ପ୍ରଣାମ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ପ୍ରଣାମ କଲା ।

କିନ୍ତୁ କେହି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ବଦନ ବିଷାଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି ଜୀବର ନିସ୍ତବ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ “ଜୟ ମା ଠାକୁରାଣୀ”

ଡାକ ଶ୍ରମା ଅକାତରେ ଜହ୍ନାଦ ନିଟରେ ଠିଆ ହେଲା । ସେ କେତେ ୨ ମୁଣ୍ଡ କାଟିଛି । କିନ୍ତୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାର ବଚନ ଫୁଲ ନାହିଁ କି ହସ୍ତ ଚଳୁ ନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ଅପେକ୍ଷା କରି ପୁନର୍ବାର “ଜୟମା” ବୋଲି ଡାକ ଦେଇ ଶ୍ରମା ନିଜେ ୨ ଅର୍ଗଳୀରେ ମୁଣ୍ଡ ଦେଲା । ତଥାପି ଜହ୍ନାଦ କାଷ୍ଠ ପୁରୁଳ ପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଆଉ ସମସ୍ତେ ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ ।

ଏହିପରି କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲାରୁ ଜହ୍ନାଦ ଡାକିଲା “ମଣିମା କି ଆଜ୍ଞା” । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ବୁଢ଼ା ସାଧୁ ସରଦାର ଦଉଡ଼ି ଆସି ଶ୍ରମା ଉପରେ ହାମୁଡ଼େଇ ପଡ଼ିଲା । ଶ୍ରମା ବେକରେ ଚୋଟ ବସିବାର ବାଟ ରଖିଲା ନାହିଁ । ଏତେବେଳେ ସାଧୁର କାନ୍ଦ ନାହିଁକି କିଛି କଥା ନାହିଁ । ବାଣୀଶୂର ମଧ୍ୟ ଆସି ଆଗରେ ଠିଆ ହେଲା । ଏହା ଦେଖି ନୃଶଂସ ଜହ୍ନାଦ ଆଦି କରି ସମସ୍ତେ ବିସ୍ମୟାପନ୍ନ । କାହାର ମୁହଁରେ କଥା ନାହିଁ । କାହାର ୨ ଲୁହ ଗଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ରଜା ଅଧୋବଦନ । କାହାର ପାଟି ଫିଟିବା ପୂର୍ବେ ଜଣେ ଉଡ଼ିରଥା ଆସି କହିଲା “ମଣିମା ଜେମା ଏହିଠାରେ ବିଜେ କରିଛନ୍ତି । ଭୀମା ମୁଣ୍ଡ କାଟିବାକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେବା ପୂର୍ବେ ଆପଣ ଏଣିକି ବିଜେ ନ କଲେ ନିଜେ ଜେମା ଏଠାକୁ ଆସିବେ ।”

ରଜା ହଠାତ୍ ଉଠି ଗଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନକୁ ସମସ୍ତେ ଚୁପକ ପରି ଚାହିଁ ରହିଲେ । ତେତେବେଳେ ଆସି ପିଞ୍ଚିଡ଼ି କେ ଯୁଗ ପରି ବୋଧ ହେଲା । ସୁଖର ବିଷୟ ଯେ ଅନଭବିଲମ୍ବେ ରଜା ଫେରି ଆସି କହିଲେ ଯେ “ଜେମାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅନୁସାରେ ଭୀମା ମୁଣ୍ଡ କାଟ ହେବ ନାହିଁ କି ସେ ଭଳି ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାର କିଛି ଦଣ୍ଡ ହେବ ନାହିଁ ।”

ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ ବାରମ୍ବାର ସାଧୁ ଓ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ସାଧୁ ଆଉ ତାର ପୁଅ ଦୁହେଁ ପୂର୍ବ ପରି ମାଉସ । ସେମାନେ କିଛି ଦେଖିଲ ବା ଶୁଣିଲ ପରି ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । କିଛି ବୁଝି ପାରିଲ ପରି ବୋଧ ହେଉନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ କଥା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମନ କଥା ସେମାନେ ନିଜେ ଓ ଜାଣନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କ ସାଧୁବାଦରେ ଜହ୍ନାଦ ଅନ୍ତର ହୋଇଗଲା । ତହିଁ ପ୍ରତି ସେ ତିନିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାର ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନାହିଁ । ଆସି କାନ, ପାଟି ଥିଲେ ବି ପିତୁଳା ପରି କେହି କିଛି ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି । ଶୁଣୁ ନାହାନ୍ତି କି କହୁ ନାହାନ୍ତି । ଏହାଦେଖି ରଜା ଆଜ୍ଞାରେ ଯେତେ ବେଳେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ବୁଢ଼ା ସାଧୁକୁ ଉଠାଇଲେ ତେତେବେଳେ ସେ କାନ୍ଦି ଉଠି ଭୀମାକୁ ଦୃଢ଼ତର କରି ଧଇଲା । ଅନେକ ଚେଷ୍ଟାରେ ବାପ ପୁଅଙ୍କୁ ଉଠାଗଲରୁ ସାଧୁ ଆସିରେ ବଡ଼ ପୁଅ ପଡ଼ିଲା । ସେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଧଇଲା । ଏଥର ଭୀମାକୁ ଛୁଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ ଧରି ବୁଢ଼ା କାନ୍ଦିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ପୁଅ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦିଲେ । ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗମରେ ଶୋକର ଉତ୍ତଳ ତରଙ୍ଗ ଉଠିଲା । ଲୋକେ ଯେତେ ଜହ୍ନିଲେ କାହାର କାନକୁ କିଛି ନୁହେଁ ନାହିଁ ।

ଅବଶେଷରେ ଲୋକେ ଧରାଧର କରି ତିନିଙ୍କ ଶ୍ରେମ୍ଭରେ ଉପସ୍ଥିତ କଲେ । ବୁଢ଼ା ସାଧୁ ପ୍ରାଣପଣେ ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡାଇ ଅଧିକ କାନ୍ଦିଲା । ପୁଅ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ପିଲାଙ୍କ ପରି ବୁଢ଼ାକୁ କୁଣ୍ଡାଇ କାନ୍ଦିଲେ । କାହାର କଥା କିଛି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ବାରମ୍ବାର ସ୍ୱପ୍ନ ରଜା ମୁକ୍ତି ଦେବା କଥା କହି ଆଶ୍ୱାସ ଦେବାରୁ ସେମାନଙ୍କ କାନ୍ଦଣା କମିଲା । ତହିଁ ରଜା ଭୀମା ବସାକୁ ଯିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା

ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ପତିଆରା ପାଇଁ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ବସ୍ତ୍ର ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରଭୃତି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଠାଇ ଦେଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ଥାନୋନ୍ମୁଖ ହେଲେ ରଜା ଭିତରକୁ ବିଜେ କଲେ । ଦୈଠକ ଭାଙ୍ଗିବା ଜାଣି ଆଭିମାନେ ଯେତେ ବାଟ ଧଇଲେ ।

ଜେମା ଅନ୍ତଃସ୍ଵର ବାସିନୀ । ତଥାପି ଯେପରି ଘଟଣାରେ ଭୀମା ତାଙ୍କ ମନ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ଥିଲା ତାହା ପୁଣି ବୋଲି ଯାଇଅଛି । ଭୀମାର ମୁଣ୍ଡ କଟାବେଳେ ତାଙ୍କର ସତ୍ତ୍ଵକୁ ଆସିବା ଖବର ଭୀମା ପ୍ରତି ଲେଉ ମୁଆଁ ସ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ରଜାଙ୍କ ନ ଜଣାଇ ସେ କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା ଶିରରେ ପଦାଘାତ କରି ପଦାକୁ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ ।

ନବମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସ୍ୱାମୀ ଓ ତାହା ବାପା ଭାଇଙ୍କ ମୁକ୍ତିଲାଭ ଉତ୍ସରୁ କେତେ ଦିନ ଗଲଣି । ତଥାପି ରଜା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କ ଗୁଡ଼ଣୀ ପୂର୍ବପରି ରହିଅଛି । ରଜା ଗଡ଼କୁ ଫେରୁ ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ଯୁଦ୍ଧପାଇଁ ଆଗୋଡ଼ ନାହାନ୍ତି । ଜଗଦେବ ରଜାଙ୍କ ସହିତ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ନ କରିବା ସ୍ଥିର ନୋହିବା ଯାଏ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଅଧିଷ୍ଠାକା ଗୁଡ଼ିବାକୁ ହରିଚନ୍ଦନ ଜଗଦେବଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲାପରି ବୋଧ ହେଉନାହିଁ । ଏକ ପକ୍ଷରେ ସିଲ୍ଲେଚନ ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ହରାଇ ଜଗଦେବ ରଜା ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ପକ୍ଷୀକଟା ପକ୍ଷୀଚଟା ପରି ହୋଇପଡ଼ି ସନ୍ଧ୍ୟର ପ୍ରସ୍ତାବ ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି । ଅପର ପକ୍ଷରେ ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କର ବାସନା ନୁହେଁ । କେବଳ ଅପର ରାଜ୍ୟରେ ଅରାଜକତା ଯୋଗୁଁ ନଅରବଣୋଇ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପରି ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ଲୋକମାନେ ସାତପୁରୁଷିଆ ଘରଦ୍ୱାର ଗୁଡ଼ି ଏ ରାଜ୍ୟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାରୁ ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ସ୍ୱୟଂ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପସ୍ଥିତ । ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କର ଏପାଖ ସେପାଖ ନୋହିବା ଯାଏ ଆଗପଛ କିଛି ସ୍ଥିର ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ଏ କଥା ନାୟକ ପାଏକ ପ୍ରଭୃତି

ସଭାଙ୍କି ଜଣା । ସେମାନେ ସେହିପରି ଭାବରେ ଦିନ କାଟୁଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ବୀରମନ୍ଦିରେ ଯେପରି ଉନ୍ମତ୍ତ, ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ସେହିପରି ରତ । ସେହି ହେତୁରୁ ପୁରୁଣା ଗୀତ, ପାହାଡ଼ିଆ କେଦାର ସ୍ଥାନରେ ବୋଲି ଯାଇପାରେ ଯେ—

“ପୋଏ ସଜାଡ଼ି, କାଛଟା ଭଡ଼ି, ଧାଡ଼ିକ ଧାଡ଼ି, ଆଗେ ଦଉଡ଼ି,
ଯୋଡ଼ିକ ଯୋଡ଼ି, ବୁଲନ୍ତି ବାଡ଼ି, ଚନ୍ଦୁକୁ ଆଡ଼ି ଯେ ।
କେନ୍ଦୁ ଦଉଡ଼ି, ନିଆଇ ତଡ଼ି, କେନ୍ଦୁ ବାଡ଼ି, ମାରଇ ରଡ଼ି,
କାହାକୁ ମୋଡ଼ି ଗୁଡ଼ଇ ରଡ଼ି, ଶିରକୁ ଝାଡ଼ି ଯେ,
କେ ମାଲ ବିଛାଣରେ ଯାଉଛି ଗଡ଼ି ଯେ ।
କେ କାହା ଉପରେ ପୁଣି ବସଇ ମାଡ଼ି ଯେ,
କେ ମୋଡ଼ାମୋଡ଼ି, କେ ଭଡ଼ାଭଡ଼ି, କେ ଜଡ଼ାଜଡ଼ି, କେଛଡ଼ାଛଡ଼ି,
କେ ପଡ଼ାପଡ଼ି, କେ କୋଡ଼ାକୋଡ଼ି, କେ ହୁଡ଼ାହୁଡ଼ି ଯେ ।

ଏଥୁ ସଙ୍ଗେ ୨ ପୁଣି ଟମକ ନାଗରା ଭୂଷା ଭେଷା ରଣଶିଖା
ସମୟେ ୨ ବାଜିଉଁ ତନୁ ଭଲୁସାଇବା ସଙ୍ଗେ ୨ ସମ୍ମୁଖ ସମର
ପତନର ସଦା ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ଲଭ ପାଇଁ ମନପ୍ରାଣକୁ ଅଧୀର କରୁଛନ୍ତି ।
ତଥାପି ମଝିରେ ୨ କେନ୍ଦୁ ଗାଉଛି—

“କି ରସିକ ସେ । ବିରସ ଯାହା ମୁଖୁଁ ନିକସେ ।
ପୁରୁଷ ହୋଇ ଯେ ନାରୀ ମନସୁନା
ପ୍ରୀତି କଷଟିରେ ଯେବେ ନ କଷେ ।”

କେନ୍ଦୁ ବୋଲୁଛି—

“ଶିଶୁର କଲେ ପାଇବ । ଇଷିତେ ଦୁଃଖ ସହିବ ।
ଶିଶୁର ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ଓହ୍ଲାଇ ଗୋରୁ ଅଙ୍ଗେ ଜଡ଼ି ରହିବ” ।

କେହି ବା ବୋଲୁଛି—

“ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ଶରଦେ ବିରଜି,
ଦିଶେ ଯଥା ଦର୍ପକ ଦର୍ପଣ ଥିଲେ ମାଜି ।

ଗୁହଁ କୁମର କାତର,
ଲେଖା ଆରମ୍ଭିଲେ ବସି ବିନୟ-ପତର”
ସୈନ୍ୟ ନିବାସରେ ଯେପରି ଏପରି ଗୀତ ଶୁଣା
ଯାଉଅଛି, ଜେମାଙ୍କ ମହଲରେ ମଧ୍ୟ ବାମାମାନଙ୍କର ବାଣୀଜଣା
ସ୍ୱରରେ ସୁଲଳିତ ସୁମଧୁର ତାଳ ମାନରେ କେହି ଗାଉଛି—

“ମିତ ତୋ ଚିତ୍ତ ନୋହିଛି ଜାଣି ରେ
ହିତ କହିଲେ ତ ନ ଘେନୁ ବାଣୀ”

କେହି ଗାଉଛି—

“ପ୍ରୀତିଲଗି, ହେବୁ ପରା ବାଳା ବଇରାଗୀ”,

କେହି ବୋଲୁଛି—

“ପର ପୀରତିରେ କାହିଁକି ମଜ୍ଜେ କାମିନୀ

ହେଲେ ସ୍ନେହ ଜାତ ନୁହଇ ଗୁପ୍ତ ପ୍ରକାଶ ହୁଅଇ ଅବନୀ ।”

କେହି ଅବା ବୋଲୁଛି—

“କାହା ମନ କାହାକୁ ଜଣା,

କେ କରଇ ସ୍ନେହ କେ କରେ ଉଣା”,

କେହିବା ଗାଉଛି—

“ସୁବକ୍ଷା ମତ କିଏ ଜାଣିବ ଗୋ ।

ପୁରୁଷ ଭ୍ରମର ନୁହନ୍ତି କାହାର

ଜଣାଇବି ଦୁଃଖ କାହାର ଆଗର,

ନବ ନବ ପୁଲେ, ନିତି ମନ ଭୁଲେ,

ପୁରାତନେ ଅନାଦର କରନ୍ତି ।”

ଏହିପରି ଆବାଳବୃଦ୍ଧା, ପରିବୃଦ୍ଧା, ନାନା ଭବଭଙ୍ଗୀ ରାଗ ରାଗିଣୀରେ ଗୀତ ଗାଉଛନ୍ତି ଓ ପଖାଉଜ ସାରଙ୍ଗୀ ପ୍ରଭୃତି ବଜାଉ ଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଯେ ନିଜ ନିଜର ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ପାଇଁ ଏହା କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ । ରାଣୀଦ୍ଵଂସପୁରେ ପ୍ରବେଶ ହେଲା ଦିନୁ ଏମାନଙ୍କର ଚରକୌମାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରତ । ଲମ୍ପଟ୍ୟ ଛଡ଼ା ଦାମ୍ପତ୍ୟ ସୁଖର ମୁଖାବଲେକନ ଏ ଜନ୍ମରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ପଥ ଯେପରି ଖସଡ଼ା ଓ ତହିଁରେ ଯେ କରଡ଼ା, ତାହାଠାରୁ ମରଣ ସହସ୍ର ଗୁଣେ ଭଲ । ତଥାପି ପରକୁ ସୁଖୀ କରିବାରେ ଯେ ସୁଖ, ତହିଁରୁ ଏମାନେ ବଞ୍ଚିତ ନୁହନ୍ତି ।

ଅନ୍ୟପୁରବାସିନୀ ରାଣୀ ଓ ଜେମାମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତବିନୋଦନ କରିବାପାଇଁ ଏମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ପ୍ରଭୃତି ଶିକ୍ଷା । ରାଣୀ ଓ ଜେମାମାନଙ୍କ ପରି ଏମାନେ ଅସୂର୍ଯ୍ୟମ୍ପଣ୍ୟା ହେଲେହେଁ ବି ଏମାନେ ଅଧ୍ୟୟନ ପଠନାଦିରୁ ବଞ୍ଚିତା ନୁହନ୍ତି । ଏମାନେ ରାଣୀ, ଜେମା, ରାଜ ପରିବାରର ମହିଳାବୃନ୍ଦର ସୁଖରେ ସୁଖୀ ଓ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ । ସେମାନେ ଏମାନଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା । ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ କଥା ନ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କୁ ଫୁଲଚନ୍ଦନ ପ୍ରଭୃତି ସଜ କଲପରି ଏମାନେ ଆପଣା ୨ ସାଆନ୍ତାଣୀମାନଙ୍କୁ ବେଶଭୂଷା କରିଥାଆନ୍ତି ।

“କେ ଜାଣେ କାହା ମାନସ ଗୋ

କବି ବଚନକୁ ଆମ୍ଭ ଲୋଚନକୁ ସୁବେଶ କରିବା ବେଶ ॥”

ଏହି ଭାବରେ ଚାଲିତ ହୋଇ ଏମାନେ ଜେମାଙ୍କର ଯେଉଁ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ବେଶ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ସେହିକାଳିଆ କବି ବଚନରେ ଚୋଖି ରାଗରେ ଏହିପରି ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖାଯାଏ, ଯଥା—

“ରାମ ଚରମରେ ଦେଖି, ବ୍ୟସ୍ତ ପତନକୁ ମଣି,
 ମଣିହଜା ପଣି ସ୍ଥକିତ କି ହୋଇଛି,
 ଅଗ୍ରେ ରହୁଥୁଣି ସ୍ବଚ୍ଛ, ଶୁଷ୍କମୟ ମୂର୍ତ୍ତି-ସ୍ବଚ୍ଛ
 ତାର ପୁଞ୍ଜି ଉଦୟକୁ କରୁଛି ଛୁ ଛୁ ।
 ମୂଳବନ୍ଧା ମାଣିକ୍ୟ ମଣି,
 ଘନକୋଳେ କି ପଶୁଛି ମିହିରମଣି ॥
 କାଠି ସ୍ବର ଝର ମୋତି, ଶୋଭା ଶଶୀ ଭରୁ ଶକ୍ତି,
 ଦେହବନ୍ଧ ତମ ବିଳେ ଶୋଷନ୍ତେ ଭଳି,
 ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପମାଳି, ବେଢ଼ାଇ ଦେବାରୁ ଆଳି,
 ଗଳରୁଦ୍ଧିତ କଲେ କି ତାରାଏ ମିଳି !
 ଶୀତ ରଙ୍ଗ କୁସୁମ ଝର,
 ସୁଧା ଉଦ୍‌ଗାରିବ ମନ କରୁଛି ପର !
 ଉତ୍ତମାଙ୍ଗୀ ସଙ୍ଗ ପାଇଁ, ମୋତି ଜାଲି କି ଶୋହଇ,
 ମର୍ଜିତ ଗବାକ୍ଷେ ବିଧୁ କରଣ ଗଳି,
 ପୀତ, ମାଳ, ରଙ୍ଗ ରହ, ସୀମନ୍ତ ଗୁନ୍ଥିବା ଯନ୍ତ୍ର,
 ବନ୍ଧା ଅଧା ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଉଦୟ ଭୁଲି ।
 ତହିଁ ଦିଆ ସିନ୍ଦୂର ଗାର,
 କାଳିନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟେ କି ସ୍ଥିତି ଶାରଦା ଧାର ॥
 ଅଳକେ ଅଳକା ପଟି, ଶିଶୁଅଳ ପରିପାଟି,
 ଶ୍ରୀମୁଖକୁ କଞ୍ଜି ଭଳି ବେଢ଼ୁଛନ୍ତି କି !
 ଶୋହେ ଚୁରୁଚନ୍ଦ୍ର ଝୁଣି, ଦେଖି ହୃଦ ଯାଏ କମ୍ପି,
 କଳା ଘନୁ ଶଶୀ ଅଳ୍ପ ବାହାରୁଛି କି !
 ଝିଲିମିଲି ମାଳ ମାଧୁସ୍ବ,
 ଦିବ୍ୟରେଖା ନବଘନେ ମିଶିଲ ପର ॥

ଶେଳା ପାନପତ୍ରରୁ, ଧଉଳିଆ ବାସ କରୁଣ,
 କେଶରୀୟ ଜହ୍ନା ବେଢ଼ାଇବା ବିଧିର,
 ଭ୍ରମରକା ଶ୍ରେଣୀ ସଙ୍ଗୀ, ଚୋପି ଚନ୍ଦନ କି ଭଙ୍ଗୀ,
 ହସେ ଦନ୍ତ ଦିଶେ ମୁଖରନ୍ତ୍ର ଲେଉଟେ ।
 ଗଣ୍ଡେ ଲେଖା ବାଙ୍କ ମକରୀ,
 ସ୍ଥିତ ଗୁରୁ କୁଣ୍ଡଳୀ କୁଣ୍ଡଳ ଗୁରୁଣ ॥
 ତଳକ ଚନ୍ଦନପାଟୀ, କି ବର୍ଣ୍ଣିବ ଗୋଟି ପାଟି,
 ଶ୍ରୀମୁଖ ଲବଣ୍ୟସିନ୍ଧୁ କଳନେ ବିହ୍ନି,
 ବନାଇ ରଜତ ତରୀ, ସେପଣ ତଳକ କରି,
 ଅଳ ନପାଇ ଲଜରେ ବୁଡ଼ିଲୁ ସେହି ।
 ଅଧୋ ମୁଖେ ତରୀ ଭସୁଛି
 ତାର ଶିରଚୋପର ସିନ୍ଦୂର ମଶୁଛି ॥
 କର୍ଣ୍ଣେ ମର୍ଜିତ ପାଟକ, ଗଣ୍ଡେ ବିମ୍ବିଛି ଝଟକ,
 ଶଶିଅଙ୍କେ ପହୁଡ଼ାଇ ଅଛି ନିଶିକ,
 ବାଳି ନାମୁ ହେଲୁ ବାଳୀ, ବାଳୀକି ତୋ ଉର ଭଳି,
 ଶରେନ୍ଦ୍ର ସକାଶୁଁ ବହେ ଫୁଲ ଛଟିକି ।
 ତାତ ସିଦ୍ଧି ରଖିବା ପାଇଁ,
 ବଜ୍ରବତ ବ୍ରଜମଲ୍ଲୀ କଢ଼ି ବହଇ ॥
 ଧମାର ମୁଖ ବିଧୁର, କୋଳେ ନେତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରବର,
 ଥିଲା ଓଷ୍ଠାରୁଣ ଗୁଣ୍ଠି କି ସକୃଷ୍ଟ,
 ଗୁରୁ ହୋଇଛି ବଡ଼ିଶେ, କଳାଲଞ୍ଜି ସୁନ୍ଦ କି ସେ,
 ଅଚେଷ୍ଟ ଝିଅ କମଳେ ଥୋଇଲୁବତ ।
 ମୁଦାନେନ୍ଦ୍ର କି ଶୋଭା ଦିଶେ,
 ପଶୁ କୋଷେ ଛୁଣୁ ମୁନ ଲଞ୍ଜି ଆଭାଷେ ॥

ଶ୍ଵାସେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ଗୁଣା   ଶୋହେ ମାଳା ନାକଚଣା,
 ଓଷ୍ଠାରୁଣେ ଗୁପ୍ତା ବିପରୀତ ପ୍ରଜାତି,
 ଆରପାଶେ ଜାଳନଥ,   ଫାନ୍ଦ ପାତି କି ମନ୍ଥଥ,
 ଦୃଷ୍ଟି ମୃଗ ଧରିବାକୁ କରିଛୁ ମତି ।
 ପାନବୋଲେ ଅଧର ଜ୍ୟୋତି,
 ପରୁଖେଲା ଶ୍ରୀନ୍ଦ୍ର ଶୁଆ ଅରୁଣ ଶକ୍ତି ॥
 ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ ଶଂଖ ଭାଳି,   ନିଯୋଗିତ ହେଲେ ମାଳୀ,
 ପଞ୍ଚରହ ଶ୍ରବେ ପୂଜା ପାଇଲୁ ଶ୍ରୀବା,
 ନାନାରହ ରୂପସରି,   ବିଚିତ୍ର ପାଶର ପରି,
 କପୋତ ଲକ୍ଷ୍ୟରୁ ବନ୍ଦୀ ହେଲୁ ଭାଳିବା ।
 ହାର ଶିରୋମଣି ପଛରେ,
 କାର୍ତ୍ତିକ ପୁଞ୍ଜା ଗୋପିତ କିଏ ସଭୁରେ ।”

କେଳିସଦନରେ ମଧୁଶଯ୍ୟାକୁ ମନେ ନ କରି କବିଙ୍କ ବଚନ
 ଓ ନିଜର ଲେଟନ ପାଇଁ ଯେ ସିଂହାସନମାନେ ଅବିବାହିତା ଜେମାକୁ
 ଏପରି ସଜ କରିଛନ୍ତି, ତା ଉଦ୍ଭୂତ କବିତାର ଉପମାମାନେ ନିଜେ
 ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ପୁଣି ଏ ବେଶ ଘେନି ଜେମା ଫୁଲେଇ ବା
 ଗେହେଇ ହେବାର ନୁହନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଏଥିରେ କିଛି ନୂଆ ନାହିଁ,
 ଏହା ତାଙ୍କୁ ଦିନକିଆ ନୁହେଁ । ଆବାଲରୁ ପ୍ରତିଦିନ ଏହିପରି ବେଶ-
 ମାନ ହୋଇ ୨ ସେ ଏଥିରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲେଣି । ତଥାପି
 ଦେଶକାଳ ପାତ୍ର ଘେନି ଏକ ବିଷୟ ଯେ ଭିନ୍ନ ୨ ଭାବ ଜନ୍ମାଇ-
 ଥାଏ, ତାହା ଏକ କଥାପ୍ରତି ଭିନ୍ନ ୨ ଉପମାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ । ଚିର
 ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ବି ଆଜି ଯେ ଜେମାଙ୍କ ମନରେ କି ଭାବ, ତାହା
 ସେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ, ପରିଚ୍ଛେଦକାମାନଙ୍କ ସଞ୍ଚିତ

ପ୍ରଭୃତିରେ ତାଙ୍କର ମନ ନାହିଁ । ତଥାପି କେତେ ଜଣ ଖୋରା ଶୁଣି
ଆଲଟି, ରୂପା ପାନବଟା ପିଇଦାମା ଧରି ପଛରେ ମାରବ ହୋଇ
ଠିଆ ଅଛନ୍ତି । ସମ୍ମୁଖରେ କୁକୁମରଜିତ ବିବିଧ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଭୂଷିତ
ଶକ୍ତି ଏ ଭୂର୍ଜ ପତ୍ର ପୁସ୍ତକ ଓ ତତ୍ପାଶେ ସ୍ପଟିକବାଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ସୁଗନ୍ଧ
ତେଲ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟିଏ ରୌପ୍ୟ ପ୍ରଦୀପ ସ୍ଥାପିତ । ଜେମା ସ୍ଥିରଦୃଷ୍ଟି ।
ସେ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ପୁସ୍ତକ ବା ତଦୁପରିସ୍ଥ ଚନ୍ଦନକାଷ୍ଠ ଓ ଗଜଦନ୍ତ
ମିଶ୍ରିତ ସିଂହ ମୂର୍ତ୍ତି ଉପରେ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସୁମାଲ ଗଗନରେ
ସ୍ଥାପିତ ରଥାଙ୍ଗ ସମ ସୁରମ୍ୟ ସୁଧାକରରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ଦୁର୍ଗ୍ୟ ଫେନ-
ନିଭ ଶଯ୍ୟାପରି ଆସୀନା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିନ୍ୟସ୍ତା । ଉପଶେଷ ପ୍ରକାରେ
ବିଭୂଷିତା ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷୀୟା ଯୁବତୀ କପରି ଦେଖାଯାଉ ଅଛି ,
ତାହା ରୁଚି ଅନୁଯାଇ କଳ୍ପନା ଯେପରି ଅଜ୍ଞାନ କରିବ, ଦେଖିଥିବା
କବି ଭିନ୍ନ ଆଉ କେହି ସେପରି କରି ନପାରେ ।

ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଗୁମ୍ଫା ବିଜେକଲେ, ଗୁମ୍ଫା ବିଜେକଲେ
ବୋଲି ଚଢ଼ଳପଡ଼ିଲା । ଗାନ ବାଦ୍ୟ ବଦ ହେଲା । ପରିଚ୍ଛାଦିତ-
ମାନେ ଧାଇଁ ଯାଇଁ ଜେମାଙ୍କୁ ଘେରିଗଲେ । ଜେମା ମଧ୍ୟ ଉଠି ଧୀର
ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଠିଆହେଲେ ।

ରାଜା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଯେମାଙ୍କ ସହିତ ସମସ୍ତେ ଜୁହାର
ହେଲେ । ରାଜା ଆସନରେ ଉପବେଶନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଜେମା ଓ
ଅନ୍ୟମାନେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ ।

ଉପବେଶନ କରି ରାଜା ଜେମାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କଲେ,
“ଏ ଜେମା ! ଏ କେତେଦିନ ହେଲା ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲି । ତୁମେ ସବୁ
କିପରି ଅଛ ?”

ଜେମା—ସବୁ ଉଲ ।

ସିଙ୍ଗାରମା — ଭଲ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆଗ ଜେମା ଆଉ ନାହାନ୍ତି ।
ଏବେ ଠା' ପାଣି ବେଳେ ଖାଲ ଗୁମ୍ଫା ଜେମାଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତି ।

ରଜା — ମୁଁ ଏ କେତେଦିନ ହେବ ଖାଲ ବୈଲକ୍ଷଣ ଦେଖୁଛି ।
ମନେକରେ ବିଶେଷ କିଛି ନାହିଁ ।

ସି — ଆଗ କଥା କି ଆଉ କିଛି ଅଛି ? ଏବେ ଆଉ କଣ୍ଢେଇ
ବାହାଘରେ କି ପଶା, ଗଞ୍ଜିପା, ସତରଞ୍ଜି, କଉଡ଼ି, କି କାଞ୍ଜିପତେଇ
ଖେଳରେ କି ଗାଇବା ବଜେଇବାରେ ମନ ନାହିଁ । ଏବେ ଖାଲ
ଲକ୍ଷଣ ଦେଖା ଯାଉଛି । “କାହିଁରେ ମନ ସହ, ପ୍ରସନ୍ନ ହେଉ
ନାହିଁ, କହ ଏଥିକି କେଉଁ ଗତିକି ଗୋ ।”

ର — ତେବେ ସବୁବେଳେ କ'ଣ କରୁଛି ?

ସି — କେତେବେଳେ କିମିତି ଟିକିଏ ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା କରିବି,
ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ତାହା କରିବି ହୁଅନ୍ତି । ପଡ଼ାପଡ଼ିରେ ସେପରି
ଭେଦେଇବା । ସବୁବେଳେ ଗୋଟାଏ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ
ବୋକାଙ୍କ ପରି ବସି ରହୁଛନ୍ତି । କେହି କିଛି କହିଲେ
କଲେ ତହିଁକି ଅନାଇବାକୁ ନାହାନ୍ତି । ଭାତ କଥା
ଭାବିବାକୁ ନାହିଁ । ଲୁଗାକଥା ଭାବିବାକୁ ନାହିଁ । ଏ
ବଅସରେ ତ ହରି କଥା ନୁହେଁ । ଭୁଲ୍‌ଆ ଧାଙ୍ଗୁଡ଼ୀଙ୍କ ପରି
ଗାଁ ବର ଖୋଜିବାକୁ ହେଉନାହିଁ । ପାତାଳ
ଉତରୁ ବାପେ ଯେ ଗରବ ବର ଖୋଜି ଆଣିବେ, ତାହା
କିଏ ନ ଜାଣେ ? ତେବେ ସେ ଯେ ଏପରି କାହିଁକି
ହେଉଛନ୍ତି, ସେ ଜାଣନ୍ତି । ଗୁମ୍ଫା ବାପ, ଗୁମ୍ଫା ବୁଝନ୍ତି । ଆମେ
କିନ୍ତୁ ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ଗୁମ୍ଫା ତ ବାପେ, ଯାହା କରିବେ କହି

ଆଜ୍ଞା ହେଉଛି । ସେ ତ ମା ହେଉଛି, ଆମେ ଯେତେ ହେଲେ ପର । ଆଉ ଆମେ କିବା ଲୋକ । ଆମ ଭିତରେ ବା ହେବ କଅଣ ?

ରାଜା—ସେ କଅଣ ପଡ଼ା ହେଉଥିଲା ?

ସି—ପଡ଼ା କାହିଁ ? ନାଁକୁ ଆଗରେ ପୋଥି ପଡ଼ିଛି । ଆଖି ଆଉ ମନ କେଉଁଠି ସେ ଜାଣନ୍ତି । ଆଗରେ ତ ପଡ଼ିଛି । କଅଣ ପଡ଼ା ହେଉଥିଲା ଗୁମ୍ଫା ନିଜେ ଦେଖିନିଅନ୍ତୁ ।

ରା—କି ଜେମା ! କି ପଡ଼ା ହେଉଥିଲା ?

ଜେମାଙ୍କଠାରୁ କିଛି କ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ନ ପାଇ ପୋଥିର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଅଂଶ ପଢ଼ିବାକୁ ଜେମାଙ୍କ ପ୍ରିୟତମ ସଖୀକି ରାଜା ଆଜ୍ଞାଦେଲେ । ଇତସ୍ତତଃ ହେଲା ପରି ହୋଇ ସଖୀ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇଁ ଶଯ୍ୟାତଳେ ସମ୍ଭ୍ରମେ ଉପବେଶନ କରି ପୁସ୍ତକରୁ ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ବରାଡ଼ୀରେ ପାଠକଲା ।

“ବଳାଇବ ଯେ ଘରରେ ଗୁଡ଼ିକ ।

ମତି ବଳାଇବ ସେହି ପ୍ରୀତିକ ।

ଜୀବନ ଯାହା ସ୍ଵାଧୀନତା ଥିବ ।

ସେହି ତ ପ୍ରୀତି ପଥେ ପାଦ ଦେବ ।

ପ୍ରୀତିମହାପାତ୍ର,

କୃତାର୍ଥ ହେତୁ ପ୍ରେମମନ୍ଦ୍ର ଜପ ।”

ସଖୀ ଯେପରି ଗୀତ ପଢ଼ିବା ଗାଇଲେ, ତହିଁରୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ପ୍ରତି ଅକ୍ଷର ମାନସପଟରେ ଗଭୀର ଅଙ୍କନ କରିବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଏହା ଶୁଣି ରାଜା କିଛିକ୍ଷଣ ମାରବ ରହି, ଜେମାକୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ, “ମା, ତମର ଏ ଗୀତ ପଡ଼ା କାହିଁକି ?” ।

କିଛିକ୍ଷଣ ଯାଏ କାହାରଠାରୁ କିଛି ଉତ୍ତର ନ ପାଇ ରଜା ପୁନର୍ବାର ଜେମାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କହିଲେ, “ମା ତୁମର ପୁଅ ହିଅ ନୋହିବା ଯାଏ ପୁଅ ହିଅଙ୍କ ପାଇଁ ବାପ ମାଆଙ୍କ ମନ କଅଣ, ତାହା ତୁମେ ଜାଣିପାରିବ ନାହିଁ । ନିଜ ପୁଅ ହିଅଙ୍କ ପାଇଁ ଯେପରି ମନ ହେବ ବାପ ମାଙ୍କ ପାଇଁ ସେପରି ହେବ ନାହିଁ ସତ । ତେବେ ତମ ପାଇଁ ଆମ୍ଭ ମନ କଅଣ ହୁଏ, ତାହା ବୁଝି ପାରିବ । ବୁଢ଼ା ସାଧୁ ସରଦାର କଥା ତ ଜାଣ । ଏବେ ସବୁ ଦେଖି ଶୁଣି ତୁମ ପାଇଁ ଆମ୍ଭ ମନ କଅଣ ହେଉଛି ବୁଝ । ସେ ଦିନ କହିଲେ ସ୍ୱାମୀ ଓ ତା ବାପା ଭାଇ ତନିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟରୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲୁ । ଏବେ ତମ ମନ କଣ ଫିଟାଇ କହିଲ ମା ?”

ଜେମାକୁ କିଛି କ୍ଷଣ ମାରବ ଦେଖି ସିଙ୍ଗାରମା କହିଲେ, “କଥାରେ ଅଛି, ପୁଅ ବାପର ଝୁଅ ମାଆର । ଜେମାଙ୍କର ମା ନାହାନ୍ତି । ସେ ମନକଥା ଫିଟାଇବେ କଅଣ ?”

ରଜା—ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଆମ୍ଭେ ବାପ ଆଉ ମାଆ ଦୁଇ । ଆମ୍ଭକୁ ନ କହିଲେ ଚଳିବ କାହୁଁ ? ପୁଣି ଯାହା ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ଲୁଚିଛି ନ ପାରିଲ, ତାହା ବାପ ମାଙ୍କଠାରେ ଲୁଚିବ ତ ଆଉ କାହାକୁ କହିବ ?

ସି—ଆଜ୍ଞା ଅପରାଧ କ୍ଷମା ହେଉ । ଈଶ୍ୱର ତ ସବୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ତେବେ ଯେତେ ଭଲ କଥା ହେଲେ ବି ଗୁମୁ ନିଜ ମନକଥା ନିଜ ବାପ ମାଙ୍କୁ କହି ପାରୁଥିଲେ ନା ଏବେ ବି ପାରିବେ ?

ର—ତେବେ କଅଣ କିପରି କରାହେବ ? ରୋଗ ନ ଜାଣିଲେ ଧନ୍ୟବାଦ ବି କଅଣ କରିପାରନ୍ତି ?

ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନରେ ସମସ୍ତେ କିଛିକ୍ଷଣ ମାରବ ରହିଲେ
ଜେମାଙ୍କ ଇଚ୍ଛିତ ଅନୁସାରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ସଖୀ ଇନ୍ଦୁମତୀ କହିଲେ,
“ଅପରାଧ କ୍ଷମା ହେଲେ କିଛି କହିବି ।”

ରା—ଏଥିରେ ଆଉ ଅପରାଧ କ’ଣ ? ନିର୍ଭୟରେ ତୁମେ ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା
ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶ କର ।

ଇନ୍ଦୁମତୀ—ଛୁମ୍ବକ ସମ୍ମୁଖରେ ଭୀମାଠାରେ କିଛି କଥା ଅଛି ।
ତାହାର ରଣଜିତ୍ ଶାଢ଼ୀ ଘେନି ଏଠାକୁ ତାକୁ ଅଣାଇ ଆଜ୍ଞା
ହେବାକୁ ଜେମାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ।

ରା—ଭୁଇଁ ଆମାନେ ତ ମହଲ ଭିତରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି ।
ଏ ଆଉ ବଡ଼ କଥାଟାଏ କଅଣ ?

ଏତେ କହି ଭୀମାକୁ ଶୀଘ୍ର ଡକାଇ ଆଣିବାକୁ ରାଜା ଆଜ୍ଞା
ଦେଲେ ଏବଂ ଇନ୍ଦୁମତୀଙ୍କି ପଚାରିଲେ, ଏଇନା ଆଉ କିଛି ଅଛି ?

ରା—ଆଜ୍ଞା ! ଯଦି ଭୀମାର ଆପତ୍ତି ନ ଥାଏ, ତେବେ ତାକୁ
ଏଠାରୁ ଅନ୍ତର ହେବାକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେବାପାଇଁ ଜେମା
ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି ।

ରା—ଏଥିରେ ବା କଅଣ ଅଛି ? ଜେମାର ଯଦି ତାହା ଇଚ୍ଛା, ତେବେ
ଭୀମା ଓ ତାହାର ସବୁକ୍ଷୁ ଏହିକ୍ଷଣି ଘାଟି ପାର କଲେ
ମଣୋହିକ ଯିବି । ଜେମା କହିବ ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଧନ
ଦୌଳତ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ଦେଇ ବିଦା କରବି । ଜେମା
କହିଲେ ପିନ୍ଧିଲ କନା କାଢ଼ିନେଇ ତଡ଼ିଦେବି । କି ମା !
ତମେ ବାଇଆଣୀ ହେଲଣି ? ଏହି କିବା କଥାପାଇଁ ସୁନା
ପତ୍ର ଦେହ ଚୁନା କରୁଛ ? ଏହା ଆଗରୁ କହିଥିଲେ
ଏତେସରି ଯାଏ କାହିଁକି ଯାଇଥାନ୍ତା ? ଏ କଥାକୁ ମନରେ
ପୁରେଇ ଏତେ ସରି କାହିଁକି ହେଉଛ ?

ଇ—ଆଜ୍ଞା, ଆହୁର କଥା ଅଛି ।

ରା—କଅଣ କୁହ କୁହ, କିଛି ଡରନା ।

ଇ—ବୃନ୍ଦାବନରେ ବାସ କରିବାକୁ ଜେମା ଗୁମୁରୁ ମେଲୁଣି ମାଗୁଛନ୍ତି ।

ରା—ହୋଇ ହେ ! ସିଂଗାରୀ ! ଏ ସବୁ ପାଗଲ ହେଲଣି କି ?

ସିଂ—ଗୁମୁ, ଏ ଅକାଳକଥା ତ ମୁଁ ଆଜି ନୁଆ ଶୁଣୁଛି । ଆମେ ତ ସବୁ ବୁଢ଼ୀ ହାଉଡ଼ୀ ହେଲୁଣି । ଆମକୁ ପରୁରେ କିଏ ? ଏଇ ବଅସରେ କେତେ ଜେମା ମଣିଷ କଲି । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଅପଣାନ୍ତର କଥା ଦିନେ ଶୁଣି ନ ଥିଲି । ଏଥିରେ ଗୁମୁ ମୋତେ କଅଣ ପରୁଛନ୍ତି ?

ରା—ହଇବେଇ ଇନ୍ଦୁ ! ତମର ସବୁ ଏ କି କଥା ? ତମେ ସବୁ ପିଲଗୁରାଏ । ଖାଅ, ପିଅ, ହସ, ଖେଳ । ତୁମର ସବୁ ଏ କି କଥା ? ତୁମ୍ଭେ ପିଲଏ ସବୁ ବୃନ୍ଦାବନ କଥା କଣ ଜାଣିଛ ?

ଇ—ଆଜ୍ଞା, ଜେମାଙ୍କ ପେଟ ଭିତର କଥା କହୁଛି ଯେ, ବୃନ୍ଦାବନ ନ ପଠାଇଲେ ଜେମାଙ୍କୁ ଆଉ ଅଧିକ ଦିନ ଦେଖିବେ ନାହିଁ ।

ଏହା ଶୁଣି ରାଜା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ମାରବ । ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ଜେମା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଅବଗୁଣନ ନ ଥିଲେହେଁ ମନୋଭାବ ଜାଣିବାକୁ କେହି କାହାର ମୁହଁ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ପାତ କରୁ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଅଧୋବଦନ, ଯେହା ମନକଥା ଯେହା ଜାଣନ୍ତି । ଏହି ଏଅସ୍ଥାରେ ଜଣେ ପ୍ରୌଢ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମାତୁ ଗୁମୁରେ ଉପସ୍ଥିତ କଲ ।

ସେ ଦୁହେଁ ଜୁହାର କରିବାରୁ ପ୍ରୋଡ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ ଅନୁସ୍ଥିତ ହେଲା । ଭୀମା ଠିଆ ହେଲାଣି ରଜା ଦେଖିଲେ ଯେ, ମୁଣ୍ଡରେ ରଣଜିତ ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧି ରାବଣ ସମ୍ମୁଖରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ବା ବାଳି ନିକଟରେ ଅଙ୍ଗଦ ପରି ଭୀମା ଭୀମ ପରି ଠିଆହୋଇଛି । ଏଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କଲ ପରି ହେ'ଇ ରଜା ପଚାରିଲେ “କି ଭୀମ; ଲଢ଼େଇ ନ ହେଲେ ତୁମ୍ଭେ କ'ଣ କରିବ ?”

ଭୀ—ମଣିମା, ଆଉ କଣ ଲଢ଼େଇ ହେବ ନାହିଁ କି ?

ରା—ତୁମ୍ଭେ ଲଢ଼େଇ ଚାହୁଁ, ନାଁ ଗଡ଼କୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁ ?

ଭୀ—ମଣିମା, ଲଢ଼େଇ ହେଲେ ଭଲ ।

ରା—ତୁମ୍ଭକୁ ଆଉ ଶାଢ଼ୀ ମିଳିବ, ନାଁ ଆଉ କିଛି ଭଲ ଅଛି ?

ଭୀ—ଲଢ଼େଇ ହେଲେ ମୁଁ ମରିଯାଆନ୍ତି ।

ରା—ଏପରି କଥା କାହିଁକି ?

ଭୀ—ମଣିମା, ସେଦିନ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଯାଇଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ।

ରା—ଲଢ଼େଇ ନ ହେଲେ ?

ଭୀ—ମଣିମା ସେ ବଡ଼ ନଟଖଟିଆ କଥା ।

ରା—କାହିଁକି ?

ଭୀ—ମଣିମା, ଗୁମ୍ଫା ଗହଣ ଗୁଡ଼ି ଯିବାକୁ ମନ ହେଉନାହିଁ କି ଗୁମ୍ଫା ଗହଣରେ ରହିବାକୁ ମନ ହେଉନାହିଁ । ତେବେ ମୁଁ ଗୁଣ୍ଡାଳ ସେଥିକି ଭାର୍ଜନ ନୁହେଁ ।

ରା—ତାର କଥା କଣ ?

ଭୀ—ମଣିମା ବଗ ହୋଇ ହଂସ ସଙ୍ଗେ ରହିବାକୁ, ଭେଳା ହୋଇ ସମୁଦ୍ରରେ ଭସିବାକୁ, ବାମନ ହୋଇ ଚାନ୍ଦ ଧରିବାକୁ

ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି । ଶୁଣୁ ଆଉ କିଛି ପଚାରନ୍ତୁ ନା, ମତେ ମାରିଦେଇ ବା ତଡ଼ିଦେଇ ତାରି ଦିଅନ୍ତୁ । ଏତେ କହି ସ୍ୱାମୀ ମାରବ ହୋଇ ଅଧୋବଦନ ହେଲା ।

କିଛିକ୍ଷଣ ମାରବ ରହି ରଜା କହିଲେ, “ଇନ୍ଦୁ ! ସ୍ୱାମୀ କଥା ତ ଶୁଣାଗଲା, ଏଥିକ ଜେମା କଣ କହନ୍ତି ?”

ଇ— ଆଜ୍ଞା, ସେ ରଣଜିତ ଶାଢ଼ୀ କାଢ଼ି ଦେବ ।

ଏହା ଶୁଣି ରଜାଙ୍କ ଆଦେଶ ମତେ ସ୍ୱାମୀ ଶାଢ଼ୀ କାଢ଼ି ଶୁଣୁରେ ରଖିଦେଲା । ଏହି ସମୟରେ ଜେମା ନିଜ ମଥାମଣି ମୁଣ୍ଡରୁ କାଢ଼ି ସଖୀ ଇନ୍ଦୁମଣ୍ଡଳି ଦେଲେ । ରଜା ଓ ଆଉମାନେ ଚିତ୍ତାବିତ ପରି ଚକିତ ସ୍ଥିତି ନେସରେ କେବଳ ଅନାଇ ଅଛନ୍ତି । କାହାର ଆଖି ପିଞ୍ଜିତା ପଡ଼ିବାକୁ ନାହିଁ । ଭୁଣ୍ଡ ହଲିବାକୁ ନାହିଁ । କି ହଲ-ଚଲ ନାହିଁ । ମଥାମଣି ନେଲା ଉତ୍ତରୁ ଇନ୍ଦୁମଣ୍ଡଳ ଶାଢ଼ୀ ଉଠାଇ ନେଇ ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ କହିଲେ—

“ରଣଜିତ୍ ସିଂହେ ! ଜେମାଙ୍କର ଏହି ମଥାମଣି ଧର ।” ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ରଜା ପ୍ରଭୃତି ପୂର୍ବ ପରି ରହିଲେ । କେବଳ ସ୍ୱାମୀ ମଥାମଣି ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଛୁଆଁଇଲା କିନ୍ତୁ କାଷ୍ଠପିତୁଳୀ ପରି ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜେମାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଠିଆ ହୋଇରହିଲା ।

ତହିଁ ଇନ୍ଦୁମଣ୍ଡଳ ପୂର୍ବପରି କହିଲେ, “ରଣଜିତ୍ ସିଂହେ ! ଜେମା ଲୁକ୍କାୟିତ ଭାବରେ ରହିବେ । ତୁମ୍ଭେ ଯେବେ ଇନ୍ଦ୍ରପୁ-ମାନ ଦମନ କରି ନିର୍ବିକାର ନିର୍ମଳ ପ୍ରେମମୟ ପୁରୁଷ ହୋଇ ଏହି ମଥାମଣି ଘେନି ଜେମାଙ୍କଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ, ତେବେ ଏହି ରଣଜିତ୍ ସିଂହ ଶାଢ଼ୀ ଜିତେନ୍ଦ୍ରପୁ ପଦର ଶାଢ଼ୀ କରି ଜେମାଙ୍କଠାରୁ ପୁନରାୟ ପାଇବ । ଆମ୍ଭ ଜେମାଙ୍କର ଏହି କଥା । ଏଣିକି ତୁମର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କର ।

ଏହା ଦେଖି ଶୁଣି ବି ସମସ୍ତେ ପୂର୍ବପରି ମାରବ, ନିସ୍ତବ୍ଧ ।
 ଏହିପରି କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲୁ ଗୁମ୍ଫାରେ ଜୁହାର କରି ଭୀମା ପ୍ରସ୍ଥାନ
 କଲେ । ତଦୁତ୍ତରେ ସଖୀମାନଙ୍କ ସହ ଜେମା ନିଜ ପ୍ରକୋଷ୍ଠକୁ ବିଜେ
 କଲେ ଏବଂ ଆଉମାନେ କ୍ରମେ ୨ ଯେ ଯାହାର ପଥ ଅନୁସରଣ
 କଲେ । ଏଥି ଉତ୍ତରୁ ଦେଖିବା ଶୁଣିବା ବା ଲେଖିବା ଭଳି କିଛି
 ଘଟିଲା ନାହିଁ । ଶୁଣାଯାଏ ଯେ, ବହୁଦିନ ଉତ୍ତରୁ ଅନ୍ତିମ କାଳରେ
 ପୁରୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଜେମା ଓ ଭୀମାଙ୍କର ଭେଟ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ
 ସେତେବେଳକୁ ଉଭୟେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରେମମୟ ।

ଜେମାଙ୍କର ଏପରି ବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ ସମ୍ଭବେ ଏହି ବକ୍ରବ୍ୟ
 ଯେ ପାଞ୍ଚପୁଅ, ଗୁରୁବୋହୁ, ଦୁଇ ନାତି, ଏକ ଝିଅ ଓ ଜୁଆଇଁ,
 ଜମିଦାରୀ, ସୁନାରୂପା ଛଡ଼ି ଆମ୍ଭର ପଣଆଖା କୃଷ୍ଣା ଦେଇ ଗୀତ-
 ଗୋବିନ୍ଦ ଗାଉ ଗାଉ ଯେପରି ଚଉଧୁରୀ ସୁଦର୍ଶନ ଦାସଙ୍କ ଚିତା
 ଆରେହଣ କରି ସଖା ହୋଇଥିବାର ଆମ୍ଭ ଆଖକଠାରୁ ଶୁଣି
 ଅଛି, ତାହା ଭୁଲନାରେ ଜେମାଙ୍କ କଥା ଉଣା କି ଅଧିକ ତାହା
 କହି ନ ପାରୁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଦୃଢ଼ ରୂପେ କହିପାରୁ ଯେ, ଯେଉଁ ଦେଶ
 କାଳରେ ସେହିପରି ରମଣୀ ସମ୍ବଦ୍ଧତା, ସେ ଦେଶ କାଳରେ
 ଜେମାଙ୍କ ପରି ହେବା ତେତେବେଳେ ବିଚିତ୍ର ବା ଅସମ୍ଭବ
 ନୁହେଁ ।